

**ANNEX ON NEGOTIATIONS ON BASIC
TELECOMMUNICATIONS**

1. Article II and the Annex on Article II Exemptions, including the requirement to list in the Annex any measure inconsistent with most-favoured-nation treatment that a Member will maintain, shall enter into force for basic telecommunications only on:

- (a) the implementation date to be determined under paragraph 5 of the Ministerial Decision on Negotiations on Basic Telecommunications; or,
- (b) should the negotiations not succeed, the date of the final report of the Negotiating Group on Basic Telecommunications provided for in that Decision.

2. Paragraph 1 shall not apply to any specific commitment on basic telecommunications which is inscribed in a Member's Schedule.

**VEDLEGG OM FORHANDLINGER OM
BASISTELEKOMMUNIKASJON**

1. Artikkell II og vedlegget om unntak etter artikkell II, herunder kravet om å føre opp i vedlegget ethvert tiltak som er uforenlig med bestevilkårsbehandling, og som et medlem vil opprettholde, skal tre i kraft for basistelekommunikasjon først på:

- a) gjennomføringsdatoen som skal fastsettes i henhold til nr. 5 i ministererklæringen om forhandlinger om basistelekommunikasjon, eller
- b) dersom forhandlingene ikke fører fram, datoen for sluttrapporten fra forhandlingsgruppen for basistelekommunikasjon som det er truffet bestemmelse om i nevnte vedtak.

2. Nr. 1 skal ikke få anvendelse på en spesifikk forpliktelse om basistelekommunikasjon som er tatt inn i et medlems bindingsliste.

ANNEX 1C**AGREEMENT ON TRADE-RELATED
ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY
RIGHTS****PART I GENERAL PROVISIONS AND
BASIC PRINCIPLES****PART II STANDARDS CONCERNING THE
AVAILABILITY, SCOPE AND USE
OF INTELLECTUAL PROPERTY
RIGHTS**

- 1. Copyright and Related Rights
- 2. Trademarks
- 3. Geographical Indications
- 4. Industrial Designs
- 5. Patents
- 6. Layout-Designs (Topographies) of Integrated Circuits
- 7. Protection of Undisclosed Information
- 8. Control of Anti-Competitive Practices in Contractual Licences

**PART III ENFORCEMENT OF INTELLEC-
TUAL PROPERTY RIGHTS**

- 1. General Obligations
- 2. Civil and Administrative Procedures and Remedies
- 3. Provisional Measures
- 4. Special Requirements Related to Border Measures

VEDLEGG 1C**AVTALE OM HANDELSRELATERTE
SIDER VED IMMATERIELLE
RETTIGHETER,****DEL I: GENERELLE BESTEMMELSER
OG GRUNNPRINSIPPER****DEL II: STANDARDER FOR IMMATERI-
ELLE RETTIGHETERS EKSIS-
TENS, OMFANG OG UTØVELSE**

- 1. Opphavsrett og beslektede rettigheter
- 2. Varemerker
- 3. Geografiske betegnelser
- 4. Industrielle mønstre
- 5. Patenter
- 6. Kretsmønstre (topografier) til integrerte kretser
- 7. Beskyttelse av fortrolige opplysninger
- 8. Kontroll med konkurransehindrende praksis i forbindelse med avtalelisenser

**DEL III: HÅNDHEVING AV IMMATERIEL-
LE RETTIGHETER**

- 1. Alminnelige forpliktelser
- 2. Sivilrettslig og administrativ behandling - tiltak
- 3. Midlertidige tiltak
- 4. Særlige krav i tilknytning til grensekontroll

5. Criminal Procedures

PART IV ACQUISITION AND MAINTENANCE OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND RELATED INTER-PARTES PROCEDURES

PART V DISPUTE PREVENTION AND SETTLEMENT

PART VI TRANSITIONAL ARRANGEMENTS

PART VII INSTITUTIONAL ARRANGEMENTS; FINAL PROVISIONS

5. Strafferettslige prosedyrer

DEL IV: ERVERV OG OPPRETTTHOLDELSE AV IMMATERIELLE RETTIGHETER OG KONTRADIKTORISK BEHANDLING I DENNE FORBINDELSE

DEL V: FRAMGANGSMÅTER FOR Å FORHINDRE OG LØSE TVISTER

DEL VI: OVERGANGSBESTEMMELSER

DEL VII: BESTEMMELSER OM ORGANENE; SLUTTBESTEMMELSER.

AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS*Members,*

Desiring to reduce distortions and impediments to international trade, and taking into account the need to promote effective and adequate protection of intellectual property rights, and to ensure that measures and procedures to enforce intellectual property rights do not themselves become barriers to legitimate trade;

Recognizing, to this end, the need for new rules and disciplines concerning:

- (a) the applicability of the basic principles of GATT 1994 and of relevant international intellectual property agreements or conventions;
- (b) the provision of adequate standards and principles concerning the availability, scope and use of trade-related intellectual property rights;
- (c) the provision of effective and appropriate means for the enforcement of trade-related intellectual property rights, taking into account differences in national legal systems;
- (d) the provision of effective and expeditious procedures for the multilateral prevention and settlement of disputes between governments; and
- (e) transitional arrangements aiming at the fullest participation in the results of the negotiations;

Recognizing the need for a multilateral framework of principles, rules and disciplines

AVTALE OM HANDELSRELATERTE SIDER VED IMMATERIELLE RETTIGHETER*Medlemmene,*

Som ønsker å redusere vridningene og hindringene i verdenshandelen, og som tar i betraktning at det er nødvendig å fremme en effektiv og tilstrekkelig beskyttelse av immaterielle rettigheter og å sikre at tiltak og prosedyrer som skal bidra til at disse rettigheter håndheves, ikke i seg selv blir til hinder for lovlig handel;

Som erkjenner for dette formål at det er behov for nye regler og retningslinjer om:

- a) anvendelsen av grunnprinsippene i GATT 1994 og av de relevante internasjonale avtaler eller konvensjoner om immaterialrett;
- b) utarbeidelse av tilstrekkelige standarder og prinsipper for handelsrelaterte rettigheters eksistens og omfang, og for utøvelsen av disse rettigheter;
- c) utarbeidelse av effektive og passende midler til håndheving av handelsrelaterte immaterielle rettigheter, der det tas hensyn til ulikhetene mellom de nasjonale rettssystemer;
- d) utarbeidelse av effektive og raske framgangsmåter som på multilateralt plan kan forhindre og løse tvister mellom regjeringene; og
- e) overgangsbestemmelser som tar sikte på å oppnå størst mulig deltakelse i forhandlingsresultatene;

Som erkjenner at det er behov for en multilateral ramme med prinsipper, regler og ret-

dealing with international trade in counterfeit goods;

Recognizing that intellectual property rights are private rights;

Recognizing the underlying public policy objectives of national systems for the protection of intellectual property, including developmental and technological objectives;

Recognizing also the special needs of the least-developed country Members in respect of maximum flexibility in the domestic implementation of laws and regulations in order to enable them to create a sound and viable technological base;

Emphasizing the importance of reducing tensions by reaching strengthened commitments to resolve disputes on trade-related intellectual property issues through multilateral procedures;

Desiring to establish a mutually supportive relationship between the WTO and the World Intellectual Property Organization (referred to in this Agreement as "WIPO") as well as other relevant international organizations;

Hereby agree as follows:

PART I GENERAL PROVISIONS AND BASIC PRINCIPLES

Article 1

Nature and Scope of Obligations

1. Members shall give effect to the provisions of this Agreement. Members may, but shall not be obliged to, implement in their law more extensive protection than is required by this Agreement, provided that such protection does not contravene the provisions of this Agreement. Members shall be free to determine the appropriate method of implementing the provisions of this Agreement within their own legal system and practice.

2. For the purposes of this Agreement, the term "intellectual property" refers to all categories of intellectual property that are the subject of Sections 1 through 7 of Part II.

3. Members shall accord the treatment provided for in this Agreement to the nationals of other Members.¹ In respect of the relevant intellectual property right, the nationals

¹ When "nationals" are referred to in this Agreement, they shall be deemed, in the case of a separate customs territory Member of the WTO, to mean persons, natural or legal, who are domiciled or who have a real and effective industrial or commercial establishment in that customs territory.

ningslinjer for internasjonal handel med falskede varer;

Som erkjenner at immaterielle rettigheter er private rettigheter;

Som erkjenner at generelle offentlige målsettinger ligger til grunn for nasjonale ordninger for beskyttelse av immateriell eiendom, herunder målsettinger med hensyn til utvikling og teknologi;

Som også erkjenner at de minst utviklede medlemsland har et særlig behov for størst mulig fleksibilitet i forbindelse med nasjonal gjennomføring av lover og forskrifter, slik at de får et solid og levedyktig teknologisk grunnlag;

Som understreker at det er viktig at spenningene reduseres gjennom en sterkere forpliktelse til å løse tvister om handelsrelaterte immaterielle rettigheter etter multilateralt avtalte framgangsmåter;

Som ønsker å opprette en forbindelse som er til gjensidig støtte mellom WTO og Verdensorganisasjonen for immaterialrett (i denne Avtale kalt «WIPO»), samt andre relevante internasjonale organisasjoner;

Er enige om følgende:

DEL I: GENERELLE BESTEMMELSER OG GRUNNPRINSIPPER

Artikkel 1

Forpliktelsesenes art og omfang

1. Medlemmene skal sørge for at bestemmelsene i denne Avtale får anvendelse. Medlemmene kan i sin lovgivning fastsette, selv om de ikke er forpliktet til det, et mer omfattende vern enn det som kreves etter denne Avtale, forutsatt at et slikt vern ikke er i strid med bestemmelsene i denne Avtale. Det skal stå medlemmene fritt å fastsette en passende metode for gjennomføring av bestemmelsene i denne Avtale innenfor rammen av sin egen rettsorden og rettspraksis.

2. I denne Avtale menes med uttrykket «immateriell eiendom» alle typer immateriell eiendom omhandlet i avsnitt 1 til og med 7 i del II.

3. Medlemmene skal gi de øvrige medlemmers borgere den behandling som er fastsatt i denne Avtale.¹ Med hensyn til den relevante immaterielle rettighet, menes med de øvrige

¹ Med uttrykket «borgere» menes i denne Avtale, med hensyn til et eget tollterritorium som er medlem av WTO, de fysiske eller juridiske personer som er bosatt eller som utøver reell og faktisk industriell eller kommersiell virksomhet på dette tollterritorium.

of other Members shall be understood as those natural or legal persons that would meet the criteria for eligibility for protection provided for in the Paris Convention (1967), the Berne Convention (1971), the Rome Convention and the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits, were all Members of the WTO members of those conventions.² Any Member availing itself of the possibilities provided in paragraph 3 of Article 5 or paragraph 2 of Article 6 of the Rome Convention shall make a notification as foreseen in those provisions to the Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (the "Council for TRIPS").

Article 2

Intellectual Property Conventions

1. In respect of Parts II, III and IV of this Agreement, Members shall comply with Articles 1 through 12, and Article 19, of the Paris Convention (1967).

2. Nothing in Parts I to IV of this Agreement shall derogate from existing obligations that Members may have to each other under the Paris Convention, the Berne Convention, the Rome Convention and the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits.

Article 3

National Treatment

1. Each Member shall accord to the nationals of other Members treatment no less favourable than that it accords to its own nationals with regard to the protection³ of intellectual property, subject to the exceptions alrea-

² In this Agreement, "Paris Convention" refers to the Paris Convention for the Protection of Industrial Property; "Paris Convention (1967)" refers to the Stockholm Act of this Convention of 14 July 1967. "Berne Convention" refers to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works; "Berne Convention (1971)" refers to the Paris Act of this Convention of 24 July 1971. "Rome Convention" refers to the International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations, adopted at Rome on 26 October 1961. "Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits" (IPIC Treaty) refers to the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits, adopted at Washington on 26 May 1989. "WTO Agreement" refers to the Agreement Establishing the WTO.

³ For the purposes of Articles 3 and 4, "protection" shall include matters affecting the availability, acquisition, scope, maintenance and enforcement of intellectual property rights as well as those matters affecting the use of intellectual property rights specifically addressed in this Agreement.

medlemmers borgere de fysiske eller juridiske personer som ville oppfylt kriteriene for beskyttelse etter Pariskonvensjonen (1976), Bernkonvensjonen (1971), Romakonvensjonen og Traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser, om samtlige medlemmer av Avtalen om opprettelse av WTO var medlemmer av disse konvensjoner.² Ethvert medlem som benytter seg av mulighetene fastsatt i artikkel 5 nr. 3 eller artikkel 6 nr. 2 i Romakonvensjonen, skal gi melding slik det der er fastsatt til Rådet for handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter ("Rådet for TRIPS").

Artikkel 2

Konvensjoner om immaterialrett

1. Med hensyn til del II, III og IV i denne Avtale skal medlemmene oppfylle artikkel 1 til og med 12 og artikkel 19 i Pariskonvensjonen (1967).

2. Ingen bestemmelse i del I til IV i denne Avtale skal gjøre innskrenkninger i forpliktelsene medlemmene måtte ha seg imellom etter Pariskonvensjonen, Bernkonvensjonen, Romakonvensjonen og Traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser.

Artikkel 3

Nasjonal behandling

1. Hvert medlem skal gi andre medlemmers borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandling det gir egne borgere med hensyn til vern³ av immateriell eiendom, med forbehold for de unntak som al-

² I denne Avtale menes med «Pariskonvensjonen» Pariskonvensjonen om vern av industriell eiendomsrett; med «Pariskonvensjonen (1967)» menes denne konvensjonen som ble revidert i Stockholm av 14. juli 1967. Med «Bernkonvensjonen» menes Bernkonvensjonen om vern av litterære og kunstneriske verk; med «Bernkonvensjonen (1971)» menes denne konvensjonen som ble revidert i Paris 24. juli 1971. Med «Romakonvensjonen» menes Den internasjonale konvensjon om vern for utøvende kunstnere, fonogramprodusenter og kringkastingsinstitusjoner, vedtatt i Roma 26. oktober 1961. Med «Traktat om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser» (IPIC-traktaten) menes traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser vedtatt i Washington 26. mai 1989. Med «WTO-avtalen» menes Avtalen om opprettelse av WTO.

³ I artikkel 3 og 4 omfatter «vern» spørsmål i forbindelse med immaterielle rettigheters eksistens, erverv, omfang, opprettholdelse og håndheving samt spørsmål om utøvelse av de immaterielle rettigheter som omhandles i denne Avtale.

dy provided in, respectively, the Paris Convention (1967), the Berne Convention (1971), the Rome Convention or the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits. In respect of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations, this obligation only applies in respect of the rights provided under this Agreement. Any Member availing itself of the possibilities provided in Article 6 of the Berne Convention (1971) or paragraph 1(b) of Article 16 of the Rome Convention shall make a notification as foreseen in those provisions to the Council for TRIPS.

2. Members may avail themselves of the exceptions permitted under paragraph 1 in relation to judicial and administrative procedures, including the designation of an address for service or the appointment of an agent within the jurisdiction of a Member, only where such exceptions are necessary to secure compliance with laws and regulations which are not inconsistent with the provisions of this Agreement and where such practices are not applied in a manner which would constitute a disguised restriction on trade.

Article 4

Most-Favoured-Nation Treatment

With regard to the protection of intellectual property, any advantage, favour, privilege or immunity granted by a Member to the nationals of any other country shall be accorded immediately and unconditionally to the nationals of all other Members. Exempted from this obligation are any advantage, favour, privilege or immunity accorded by a Member:

- (a) deriving from international agreements on judicial assistance or law enforcement of a general nature and not particularly confined to the protection of intellectual property;
- (b) granted in accordance with the provisions of the Berne Convention (1971) or the Rome Convention authorizing that the treatment accorded be a function not of national treatment but of the treatment accorded in another country;
- (c) in respect of the rights of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations not provided under this Agreement;
- (d) deriving from international agreements related to the protection of intellectual property which entered into force prior to the entry into force of the WTO Agreement, provided that such agreements are notified to the Council for TRIPS and do not constitute an arbitrary or unjustifiable discrimination against nationals of other Members.

lerede er fastsatt i Pariskonvensjonen (1967), Bernkonvensjonen (1971), Romakonvensjonen eller Traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser. Med hensyn til utøvende kunstnere, fonogramprodusenter og kringkastingsinstitusjoner gjelder denne plikten bare for rettigheter omhandlet i denne avtale. Ethvert medlem som benytter seg av mulighetene etter artikkel 6 i Bernkonvensjonen (1971) eller artikkel 16 nr. 1 bokstav b) i Romakonvensjonen, skal gi melding slik det der er fastsatt til Rådet for TRIPS.

2. I forbindelse med rettslig eller administrativ behandling, kan medlemmene benytte seg av de unntak som tillates etter nr. 1, herunder utpeking av en adresse for forkynnelser eller oppnevning av en representant innenfor et medlems jurisdiksjon, bare dersom slike unntak er nødvendige for å sikre overholdelse av lover og forskrifter som ikke er uforenlige med bestemmelsene i denne Avtale, og dersom denne praksis ikke anvendes slik at den utgjør en skjult handelsrestriksjon.

Artikkel 4

Bestevilkårsbehandling

Med hensyn til vern av immateriell eiendom skal enhver fordel eller begunstigelse, ethvert privilegium eller enhver immunitet et medlem gir andre lands borgere, gis umiddelbart og uten betingelser til de øvrige medlemmers borgere. Unntatt fra denne forpliktelse er enhver fordel eller begunstigelse, ethvert privilegium eller enhver immunitet et medlem gir

- a) som følge av internasjonale avtaler om rettslig bistand eller rettshåndheving i sin alminnelighet, og ikke spesielt begrenset til vern av immateriell eiendom;
- b) i samsvar med bestemmelsene i Bernkonvensjonen (1971) eller Romakonvensjonen, der det tillates at behandlingen ikke gis ut fra nasjonal behandling, men ut fra den behandling som gis i et annet land;
- c) med hensyn til rettigheter som tilfaller utøvende kunstnere, fonogramprodusenter og kringkastingsinstitusjoner og som ikke omfattes av denne avtale;
- d) som følge av internasjonale avtaler om vern av immaterielle rettigheter som er trådt i kraft før WTO-avtalen trer i kraft, forutsatt at det gis melding om disse avtaler til Rådet for TRIPS, og at de ikke innebærer en vilkårlig eller uberettiget diskriminering av de øvrige medlemmers borgere.

*Article 5**Multilateral Agreements on Acquisition or
Maintenance of Protection*

The obligations under Articles 3 and 4 do not apply to procedures provided in multilateral agreements concluded under the auspices of WIPO relating to the acquisition or maintenance of intellectual property rights.

*Article 6
Exhaustion*

For the purposes of dispute settlement under this Agreement, subject to the provisions of Articles 3 and 4 nothing in this Agreement shall be used to address the issue of the exhaustion of intellectual property rights.

*Article 7
Objectives*

The protection and enforcement of intellectual property rights should contribute to the promotion of technological innovation and to the transfer and dissemination of technology, to the mutual advantage of producers and users of technological knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare, and to a balance of rights and obligations.

*Article 8
Principles*

1. Members may, in formulating or amending their laws and regulations, adopt measures necessary to protect public health and nutrition, and to promote the public interest in sectors of vital importance to their socio-economic and technological development, provided that such measures are consistent with the provisions of this Agreement.

2. Appropriate measures, provided that they are consistent with the provisions of this Agreement, may be needed to prevent the abuse of intellectual property rights by right holders or the resort to practices which unreasonably restrain trade or adversely affect the international transfer of technology.

*Artikkel 5**Multilaterale avtaler om erverv og
oppretholdelse av vern*

Forpliktelsene som følger av artikkel 3 og 4 skal ikke gjelde for framgangsmåter for erverv og opprettholdelse av immaterielle rettigheter fastsatt i multilaterale avtaler som er inngått innenfor rammen av WIPO.

*Artikkel 6
Konsumpsjon*

Ved tvisteløsning etter denne Avtale skal med forbehold for bestemmelsene i artikkel 3 og 4 ingen bestemmelse i denne avtale anvendes ved behandling av spørsmålet om konsumpsjon av immaterielle rettigheter.

*Artikkel 7
Mål*

Vern og håndheving av immaterielle rettigheter bør bidra til å fremme teknologiske nyvinninger og til økt overføring og spredning av teknologi, til gjensidig nytte for dem som skaper den teknologiske kunnskapen og dem som gjør bruk av den, og slik at det leder til sosial og økonomisk velferd og til balanse mellom rettigheter og forpliktelser.

*Artikkel 8
Prinsipper*

1. Medlemmene kan ved utarbeidelse eller endring av lover og forskrifter vedta de tiltak som er nødvendige for å verne folkehelsen og befolkningens ernæring, eller for å fremme offentlig interesse i sektorer av avgjørende betydning for sosioøkonomisk og teknologisk utvikling, forutsatt at tiltakene er forenlige med bestemmelsene i denne Avtale.

2. Det kan bli nødvendig å anvende passende tiltak, forutsatt at de er forenlige med bestemmelsene i denne Avtale, for å hindre at rettighetshavere misbruker sine immaterielle rettigheter, eller for å forhindre en praksis som begrenser handelen i urimelig grad eller som er til skade for internasjonal teknologi-overføring.

PART II**STANDARDS CONCERNING THE
AVAILABILITY, SCOPE AND USE OF
INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS****SECTION 1: COPYRIGHT AND
RELATED RIGHTS***Article 9**Relation to the Berne Convention*

1. Members shall comply with Articles 1 through 21 of the Berne Convention (1971) and the Appendix thereto. However, Members shall not have rights or obligations under this Agreement in respect of the rights conferred under Article 6bis of that Convention or of the rights derived therefrom.

2. Copyright protection shall extend to expressions and not to ideas, procedures, methods of operation or mathematical concepts as such.

*Article 10**Computer Programs and
Compilations of Data*

1. Computer programs, whether in source or object code, shall be protected as literary works under the Berne Convention (1971).

2. Compilations of data or other material, whether in machine readable or other form, which by reason of the selection or arrangement of their contents constitute intellectual creations shall be protected as such. Such protection, which shall not extend to the data or material itself, shall be without prejudice to any copyright subsisting in the data or material itself.

*Article 11**Rental Rights*

In respect of at least computer programs and cinematographic works, a Member shall provide authors and their successors in title the right to authorize or to prohibit the commercial rental to the public of originals or copies of their copyright works. A Member shall be excepted from this obligation in respect of cinematographic works unless such rental has led to widespread copying of such works which is materially impairing the exclusive right of reproduction conferred in that Member on authors and their successors in title. In respect of computer programs, this obligation does not apply to rentals where the program itself is not the essential object of the rental.

DEL II:**STANDARDER FOR IMMATERIELLE
RETTIGHETERS EKSISTENS, OMFANG OG
UTØVELSE****AVSNITT 1: OPPHAVSRETT OG
BESLEKTEDE RETTIGHETER***Artikkel 9**Forholdet til Bernkonvensjonen*

1. Medlemmene skal overholde artikkel 1 til og med 21 i Bernkonvensjonen (1971), samt konvensjonens vedlegg. Medlemmene skal imidlertid ikke ha rettigheter eller forpliktelser etter denne Avtale med hensyn til rettigheter som nevnt i artikkel 6a i konvensjonen eller som følger av nevnte artikkel.

2. Opphavsrettsvernet skal omfatte uttrykk for ideer, framgangsmåter, metoder og matematiske begreper, men ikke ideer, framgangsmåter, metoder og begreper som sådan.

*Artikkel 10**Datamaskinprogrammer samt innsamling
og ordning av data*

1. Datamaskinprogrammer skal, enten de er i kildekode eller gjenstandskode, beskyttes som litterære verker etter Bernkonvensjonen (1971).

2. Innsamling og ordning av data og annet materiale i maskinlesbar eller annen form som på grunn av innholdets utvelgelse eller ordning er et åndsverk, skal beskyttes som et åndsverk. Dette vernet, som ikke skal omfatte data eller materiale som sådan, skal ikke berøre den opphavsrett som måtte foreligge til data eller materiale som sådan.

*Artikkel 11**Utleierettigheter*

Medlemmene skal, i alle fall med hensyn til datamaskinprogrammer og filmverk gi opphavsmennene og deres rettsetterfølgere rett til å tillate eller forby kommersiell utleie til allmennheten av originaler eller kopier av de verker de har opphavsrett til. Et medlem skal unntas fra denne forpliktelse med hensyn til filmverk, med mindre utleien har ført til en omfattende kopiering av et slikt verk som fører til en vesentlig forringelse av den enerett til gjengivelse vedkommende medlem har gitt opphavsmennene og deres rettsetterfølgere. For datamaskinprogrammer gjelder denne forpliktelse ikke ved utleie når programmet som sådan ikke er den vesentlige utleiegjenstand.

Article 12
Term of Protection

Whenever the term of protection of a work, other than a photographic work or a work of applied art, is calculated on a basis other than the life of a natural person, such term shall be no less than 50 years from the end of the calendar year of authorized publication, or, failing such authorized publication within 50 years from the making of the work, 50 years from the end of the calendar year of making.

Article 13
Limitations and Exceptions

Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.

Article 14
Protection of Performers, Producers of Phonograms (Sound Recordings) and Broadcasting Organizations

1. In respect of a fixation of their performance on a phonogram, performers shall have the possibility of preventing the following acts when undertaken without their authorization: the fixation of their unfixed performance and the reproduction of such fixation. Performers shall also have the possibility of preventing the following acts when undertaken without their authorization: the broadcasting by wireless means and the communication to the public of their live performance.

2. Producers of phonograms shall enjoy the right to authorize or prohibit the direct or indirect reproduction of their phonograms.

3. Broadcasting organizations shall have the right to prohibit the following acts when undertaken without their authorization: the fixation, the reproduction of fixations, and the rebroadcasting by wireless means of broadcasts, as well as the communication to the public of television broadcasts of the same. Where Members do not grant such rights to broadcasting organizations, they shall provide owners of copyright in the subject matter of broadcasts with the possibility of preventing the above acts, subject to the provisions of the Berne Convention (1971).

4. The provisions of Article 11 in respect of computer programs shall apply *mutatis mutandis* to producers of phonograms and any other right holders in phonograms as determined in a Member's law. If on 15 April 1994 a

Artikkel 12
Vernetid

Når vernetiden for et verk som ikke er et fotografisk verk eller et verk av brukskunst, beregnes på et annet grunnlag enn en fysisk persons levetid, skal den være minst 50 år fra slutten av det kalenderår da godkjent utgivelse fant sted eller, dersom det ikke foreligger en slik godkjent utgivelse innen 50 år fra verket ble til, 50 år fra slutten av det kalenderår verket ble til.

Artikkel 13
Innskrenkninger og unntak

Medlemmene skal begrense innskrenkninger i eller unntak fra eksklusive rettigheter til bestemte særtilfeller som ikke er i strid med en normal utnytting av verket og som ikke på en urimelig måte skader rettighetshaverens legitime interesser.

Artikkel 14
Vern for utøvende kunstnere, fonogramprodusenter (lydopptak) og kringkastingsinstitusjoner

1. Med hensyn til opptak på et fonogram av utøvende kunstners framføring, skal kunstnerne når det gjøres uten deres tillatelse ha mulighet til å hindre opptak av en framføring som tidligere ikke er tatt opp, samt gjengivelse av et slikt opptak. Utøvende kunstnere skal også når det gjøres uten deres tillatelse ha mulighet til å hindre trådløs kringkasting og overføring til allmennheten av deres framføring.

2. Fonogramprodusenter skal ha rett til å tillate eller forby direkte eller indirekte gjengivelse av deres fonogrammer.

3. Kringkastingsinstitusjoner skal når det gjøres uten deres tillatelse ha rett til å forby opptak, gjengivelse av opptak og trådløs viderekasting og offentlig fjernsynsoverføring av sendinger. Dersom medlemmene ikke gir kringkastingsinstitusjonene slike rettigheter, skal de med forbehold for bestemmelsene i Bernkonvensjonen (1971) gi opphavsmennene til innholdet av det som sendes ut, mulighet til å forhindre handlinger som nevnt ovenfor.

4. Bestemmelsene i artikkel 11 om data-maskinprogrammer får tilsvarende anvendelse for fonogramprodusenter og alle andre rettighetshavere til fonogrammer som fastsatt i et medlems lovgivning. Dersom et medlem 15.

Member has in force a system of equitable remuneration of right holders in respect of the rental of phonograms, it may maintain such system provided that the commercial rental of phonograms is not giving rise to the material impairment of the exclusive rights of reproduction of right holders.

5. The term of the protection available under this Agreement to performers and producers of phonograms shall last at least until the end of a period of 50 years computed from the end of the calendar year in which the fixation was made or the performance took place. The term of protection granted pursuant to paragraph 3 shall last for at least 20 years from the end of the calendar year in which the broadcast took place.

6. Any Member may, in relation to the rights conferred under paragraphs 1, 2 and 3, provide for conditions, limitations, exceptions and reservations to the extent permitted by the Rome Convention. However, the provisions of Article 18 of the Berne Convention (1971) shall also apply, *mutatis mutandis*, to the rights of performers and producers of phonograms in phonograms.

april 1994 anvender en ordning med rettfærdig vederlag for rettighetshavere med hensyn til utleie av fonogrammer, kan medlemmet opprettholde denne ordningen dersom den kommersielle utleien av fonogrammene ikke fører til en vesentlig forringelse av rettighetshavernes enerett til gjengivelse.

5. Det vern som gis utøvende kunstnere og fonogramprodusenter etter denne avtale, skal gjelde minst 50 år fra slutten av det kalenderår da opptaket ble gjort eller framføringen fant sted. Det vern som gis etter nr. 3 skal gjelde minst 20 år fra slutten av det kalenderår da kringkastingen fant sted.

6. Ethvert medlem kan i forbindelse med rettigheter som gis i henhold til nr. 1, 2 og 3, fastsette vilkår, begrensninger, unntak og forbehold i den grad det tillates etter Romakonvensjonen. Bestemmelsene i artikkel 18 i Bernkonvensjonen (1971) får imidlertid også tilsvarende anvendelse på de rettigheter som tilfaller utøvende kunstnere og fonogramprodusenter i forbindelse med fonogrammer.

SECTION 2: TRADEMARKS

Article 15

Protectable Subject Matter

1. Any sign, or any combination of signs, capable of distinguishing the goods or services of one undertaking from those of other undertakings, shall be capable of constituting a trademark. Such signs, in particular words including personal names, letters, numerals, figurative elements and combinations of colours as well as any combination of such signs, shall be eligible for registration as trademarks. Where signs are not inherently capable of distinguishing the relevant goods or services, Members may make registrability depend on distinctiveness acquired through use. Members may require, as a condition of registration, that signs be visually perceptible.

2. Paragraph 1 shall not be understood to prevent a Member from denying registration of a trademark on other grounds, provided that they do not derogate from the provisions of the Paris Convention (1967).

3. Members may make registrability depend on use. However, actual use of a trademark shall not be a condition for filing an application for registration. An application shall not be refused solely on the ground that intended use has not taken place before the expiry of a period of three years from the date of application.

AVSNITT 2: VAREMERKER

Artikkel 15

Vernets gjenstand

1. Ethvert kjennetegn eller enhver kombinasjon av kjennetegn som er egnet til å skille et foretaks varer eller tjenester fra et annet foretaks varer eller tjenester, kan utgjøre et varemerke. Slike kjennetegn, særlig ord, herunder personnavn, bokstaver, sifre, figurer og fargekombinasjoner samt enhver kombinasjon av slike kjennetegn, skal kunne registreres som varemerker. Når kjennetegnene i seg selv ikke er egnet til å skille ut de aktuelle varer eller tjenester, kan medlemmene gjøre registrering betinget av at kjennetegnene er blitt distinktive ved bruk. Medlemmene kan kreve som vilkår for registrering at kjennetegnene er synlige.

2. Bestemmelsene i nr. 1 skal ikke forstås slik at de er til hinder for at et medlem av andre grunner avslår registrering av et varemerke, forutsatt at de ikke strider mot bestemmelsene i Pariskonvensjonen (1967).

3. Medlemmene kan gjøre mulighet for registrering betinget av bruk. Faktisk bruk av et varemerke skal imidlertid ikke være et vilkår for å søke om registrering. Ingen søknad skal avslås av den ene grunn at den forutsatte bruk ikke har funnet sted før utløpet av en treårsperiode fra søknadens dato.

4. The nature of the goods or services to which a trademark is to be applied shall in no case form an obstacle to registration of the trademark.

5. Members shall publish each trademark either before it is registered or promptly after it is registered and shall afford a reasonable opportunity for petitions to cancel the registration. In addition, Members may afford an opportunity for the registration of a trademark to be opposed.

Article 16 Rights Conferred

1. The owner of a registered trademark shall have the exclusive right to prevent all third parties not having the owner's consent from using in the course of trade identical or similar signs for goods or services which are identical or similar to those in respect of which the trademark is registered where such use would result in a likelihood of confusion. In case of the use of an identical sign for identical goods or services, a likelihood of confusion shall be presumed. The rights described above shall not prejudice any existing prior rights, nor shall they affect the possibility of Members making rights available on the basis of use.

2. Article 6*bis* of the Paris Convention (1967) shall apply, *mutatis mutandis*, to services. In determining whether a trademark is well-known, Members shall take account of the knowledge of the trademark in the relevant sector of the public, including knowledge in the Member concerned which has been obtained as a result of the promotion of the trademark.

3. Article 6*bis* of the Paris Convention (1967) shall apply, *mutatis mutandis*, to goods or services which are not similar to those in respect of which a trademark is registered, provided that use of that trademark in relation to those goods or services would indicate a connection between those goods or services and the owner of the registered trademark and provided that the interests of the owner of the registered trademark are likely to be damaged by such use.

Article 17 Exceptions

Members may provide limited exceptions to the rights conferred by a trademark, such as fair use of descriptive terms, provided that such exceptions take account of the legitimate interests of the owner of the trademark and of third parties.

4. Arten av de varer og tjenester varemerket skal gjelde for, skal ikke i noe tilfelle være til hinder for at varemerket registreres.

5. Medlemmene skal offentliggjøre hvert varemerke før eller like etter registreringen, og skal gi rimelig anledning til å be om at registreringen slettes. Medlemmene kan også gi anledning til innsigelse mot registrering av et varemerke.

Artikkel 16 Rettigheter

1. En innehaver av et registrert varemerke skal ha enerett til å forhindre at tredjemann uten innehaverens samtykke i forretningsmessig sammenheng benytter identiske eller lignende kjennetegn for varer eller tjenester som er identiske med eller har likhet med de varer eller tjenester varemerket er registrert for, når slik bruk gjør at en sammenblanding er sannsynlig. Når det benyttes et identisk kjennetegn for identiske varer eller tjenester, skal det antas at sammenblanding er sannsynlig. Rettighetene beskrevet ovenfor skal ikke berøre eksisterende rettigheter, og skal heller ikke berøre medlemmenes mulighet til å anerkjenne rettigheter på grunnlag av bruk.

2. Artikkel 6a i Pariskonvensjonen (1967) får tilsvarende anvendelse på tjenester. Når det skal avgjøres om et varemerke er allment kjent, skal medlemmene ta hensyn til om det er kjent blant den berørte del av allmennheten, herunder om det er kjent hos det aktuelle medlem som en følge av markedsføring av varemerket.

3. Artikkel 6a i Pariskonvensjonen (1967) får tilsvarende anvendelse på varer og tjenester som ikke har likhet med de varer eller tjenester varemerket er registrert for, dersom bruk av varemerket i tilknytning til disse varer eller tjenester tyder på at det er en forbindelse mellom disse varer eller tjenester og det registrerte varemerkets innehaver, og dersom en slik bruk sannsynligvis vil være til skade for varemerkeinhaverens interesser.

Artikkel 17 Unntak

Medlemmene kan fastsette begrensede unntak fra de rettigheter som gis ved et varemerke, for eksempel med hensyn til passende bruk av beskrivende ord og uttrykk, forutsatt at det ved slike unntak tas hensyn til varemerkeinhaverens og tredjemanns legitime interesser.

Article 18
Term of Protection

Initial registration, and each renewal of registration, of a trademark shall be for a term of no less than seven years. The registration of a trademark shall be renewable indefinitely.

Article 19
Requirement of Use

1. If use is required to maintain a registration, the registration may be cancelled only after an uninterrupted period of at least three years of non-use, unless valid reasons based on the existence of obstacles to such use are shown by the trademark owner. Circumstances arising independently of the will of the owner of the trademark which constitute an obstacle to the use of the trademark, such as import restrictions on or other government requirements for goods or services protected by the trademark, shall be recognized as valid reasons for non-use.

2. When subject to the control of its owner, use of a trademark by another person shall be recognized as use of the trademark for the purpose of maintaining the registration.

Article 20
Other Requirements

The use of a trademark in the course of trade shall not be unjustifiably encumbered by special requirements, such as use with another trademark, use in a special form or use in a manner detrimental to its capability to distinguish the goods or services of one undertaking from those of other undertakings. This will not preclude a requirement prescribing the use of the trademark identifying the undertaking producing the goods or services along with, but without linking it to, the trademark distinguishing the specific goods or services in question of that undertaking.

Article 21
Licensing and Assignment

Members may determine conditions on the licensing and assignment of trademarks, it being understood that the compulsory licensing of trademarks shall not be permitted and that the owner of a registered trademark shall have the right to assign the trademark with or without the transfer of the business to which the trademark belongs.

Artikkel 18
Vernetid

Den første registreringen av et varemerke, samt hver fornyet registrering, skal gjelde i minst sju år. Registrering av et varemerke skal kunne fornyes et ubegrenset antall ganger.

Artikkel 19
Brukskrav

1. Dersom det for å opprettholde registreringen kreves at et merke er i bruk, kan registreringen slettes bare etter et sammenhengende tidsrom på minst tre år uten bruk, med mindre varemerkets innehaver kan vise til gyldig grunn fordi det forelå hindringer for bruken. Omstendigheter som ligger utenfor varemerkeinnehaverens kontroll og som utgjør en hindring for varemerkets bruk, f.eks. importrestriksjoner eller andre krav fra det offentlige i forbindelse med varer eller tjenester som kommer inn under beskyttelsen av varemerket, skal anerkjennes som gyldig grunn til manglende bruk.

2. En annens bruk av et varemerke skal når bruken er underlagt innehaverens kontroll, anerkjennes som bruk av varemerket for det formål å opprettholde registreringen.

Artikkel 20
Andre krav

Bruk av et varemerke i forretningsmessig sammenheng skal ikke uten grunn vanskeligjøres ved særkrav om f.eks. samtidig bruk av et annet varemerke, bruk i en spesiell form eller bruk på en måte som forringer varemerkets evne til å skille et foretaks varer eller tjenester fra andre foretaks varer eller tjenester. Denne bestemmelse vil ikke være til hinder for krav om at det varemerke som identifiserer produktionsforetaket for varene eller tjenestene, skal benyttes sammen med, men uten å være knyttet til, det varemerke som særpreger de konkrete varer eller tjenester fra foretaket.

Artikkel 21
Lisensiering og overdragelse

Medlemmene kan fastsette vilkår for lisensiering og overdragelse av varemerker, idet tvangslisensiering av varemerker ikke skal være tillatt, og innehaveren av et registrert varemerke skal ha rett til å overdra varemerket uten hensyn til om det foretaket som varemerket hører til overdras samtidig.

SECTION 3: GEOGRAPHICAL
INDICATIONS

Article 22

Protection of Geographical Indications

1. Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

2. In respect of geographical indications, Members shall provide the legal means for interested parties to prevent:

(a) the use of any means in the designation or presentation of a good that indicates or suggests that the good in question originates in a geographical area other than the true place of origin in a manner which misleads the public as to the geographical origin of the good;

(b) any use which constitutes an act of unfair competition within the meaning of Article 10bis of the Paris Convention (1967).

3. A Member shall, *ex officio* if its legislation so permits or at the request of an interested party, refuse or invalidate the registration of a trademark which contains or consists of a geographical indication with respect to goods not originating in the territory indicated, if use of the indication in the trademark for such goods in that Member is of such a nature as to mislead the public as to the true place of origin.

4. The protection under paragraphs 1, 2 and 3 shall be applicable against a geographical indication which, although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, falsely represents to the public that the goods originate in another territory.

Article 23

Additional Protection for Geographical Indications for Wines and Spirits

1. Each Member shall provide the legal means for interested parties to prevent use of a geographical indication identifying wines for wines not originating in the place indicated by the geographical indication in question or identifying spirits for spirits not originating in the place indicated by the geographical indication in question, even where the true origin of the goods is indicated or the geographical

AVSNITT 3: GEOGRAFISKE
BETEGNELSER

Artikkel 22

Beskyttelse av geografiske betegnelser

1. Med geografiske betegnelser menes i denne Avtale betegnelser som viser at en vare har sin opprinnelse på et medlems territorium eller i en region eller på et sted innenfor dette territorium, når en bestemt kvalitet, et bestemt omdømme eller andre egenskaper ved varen i det vesentlige tilskrives dens geografiske opprinnelse.

2. Med hensyn til geografiske betegnelser skal medlemmene sørge for at de berørte parter har rettslige muligheter til å forhindre:

a) bruk av ethvert middel i forbindelse med beskrivelsen eller presentasjonen av varen som angir eller antyder at den aktuelle vare har sin opprinnelse i et annet geografisk område enn det faktiske opprinnelsessted, på en måte som villeder allmennheten med hensyn til varens geografiske opprinnelse;

b) enhver bruk som innebærer illojal konkurranse i henhold til artikkel 10a i Pariskonvensjonen (1967).

3. Et medlem skal av eget tiltak dersom dets lovgivning tillater det, eller på anmodning fra en berørt part, avslå eller kjenne ugyldig registreringen av et varemerke som inneholder eller består av en geografisk betegnelse for varer som ikke har sin opprinnelse på det angitte territorium, dersom bruken av en slik betegnelse i varemerket for disse varer hos vedkommende medlem er av en slik art at allmennheten villedes med hensyn til det faktiske opprinnelsessted.

4. Bestemmelsene i de foregående numre skal gjelde for en geografisk betegnelse som, selv om den i og for seg er korrekt med hensyn til territoriet, regionen eller stedet der varene har sin opprinnelse, gir allmennheten et feilaktig inntrykk av at varene har sin opprinnelse på et annet territorium.

Artikkel 23

Ytterligere beskyttelse av geografiske betegnelser for vin og brennevin

1. Hvert medlem skal sørge for at de berørte parter har rettslige muligheter til å forhindre bruk av en geografisk vinbetegnelse på vin som ikke har sin opprinnelse på det sted som angis i den aktuelle geografiske betegnelse, eller en geografisk brennevinsbetegnelse på brennevin som ikke har sin opprinnelse på det sted som angis i den aktuelle geografiske betegnelse, også når varenes faktiske opprinnelse

indication is used in translation or accompanied by expressions such as "kind", "type", "style", "imitation" or the like.⁴

2. The registration of a trademark for wines which contains or consists of a geographical indication identifying wines or for spirits which contains or consists of a geographical indication identifying spirits shall be refused or invalidated, *ex officio* if a Member's legislation so permits or at the request of an interested party, with respect to such wines or spirits not having this origin.

3. In the case of homonymous geographical indications for wines, protection shall be accorded to each indication, subject to the provisions of paragraph 4 of Article 22. Each Member shall determine the practical conditions under which the homonymous indications in question will be differentiated from each other, taking into account the need to ensure equitable treatment of the producers concerned and that consumers are not misled.

4. In order to facilitate the protection of geographical indications for wines, negotiations shall be undertaken in the Council for TRIPS concerning the establishment of a multilateral system of notification and registration of geographical indications for wines eligible for protection in those Members participating in the system.

Article 24

International Negotiations; Exceptions

1. Members agree to enter into negotiations aimed at increasing the protection of individual geographical indications under Article 23. The provisions of paragraphs 4 through 8 below shall not be used by a Member to refuse to conduct negotiations or to conclude bilateral or multilateral agreements. In the context of such negotiations, Members shall be willing to consider the continued applicability of these provisions to individual geographical indications whose use was the subject of such negotiations.

2. The Council for TRIPS shall keep under review the application of the provisions of this Section; the first such review shall take place within two years of the entry into force of the WTO Agreement. Any matter affecting the compliance with the obligations under these provisions may be drawn to the attention of the Council, which, at the request of a Member, shall consult with any Member or Mem-

er angitt eller den geografiske betegnelsen er oversatt eller følges av uttrykk som «slag», «type», «imitasjon» e.l.⁴

2. Registrering av et varemerke for vin som inneholder eller består av en geografisk vinbetegnelse, eller for brennevin som inneholder eller består av en geografisk brennevinsbetegnelse, skal avslås eller kjennes ugyldig av eget tiltak dersom et medlems lovgivning tillater det, eller på anmodning fra en berørt part, for vin eller brennevin som ikke har denne opprinnelse.

3. Ved homonyme geografiske betegnelser for vin skal hver betegnelse beskyttes, med forbehold for bestemmelsene i artikkel 22 nr. 4. Hvert medlem skal fastsette hvordan de aktuelle homonyme betegnelser i praksis skal holdes fra hverandre, samtidig som det tas hensyn til behovet for å sikre at de berørte produsenter får rettferdig behandling og at forbrukerne ikke blir villedet.

4. For å gjøre det lettere å beskytte geografiske betegnelser for vin skal det i Rådet for TRIPS forhandles om innføring av en multilateral ordning med melding og registrering av geografiske vinbetegnelser som kan beskyttes av medlemmene som deltar i ordningen.

Artikkel 24

Internasjonale forhandlinger; unntak

1. Medlemmene er enige om å innlede forhandlinger med sikte på en bedre beskyttelse av konkrete geografiske betegnelser etter artikkel 23. Et medlem skal ikke påberope seg bestemmelsene i nr. 4 til og med 8 nedenfor for å kunne avslå å føre forhandlinger eller inngå bilaterale eller multilaterale avtaler. I forbindelse med slike forhandlinger skal medlemmene være villige til å vurdere om disse bestemmelsene fortsatt skal få anvendelse på de konkrete geografiske betegnelser hvis bruk det forhandles om.

2. Rådet for TRIPS skal ha anvendelsen av bestemmelsene i dette avsnitt til vurdering; den første gjennomgang skal finne sted innen to år etter at WTO-avtalen er trådt i kraft. Ethvert spørsmål i forbindelse med overholdelse av forpliktelser etter disse bestemmelser kan forelegges Rådet, som på anmodning fra et medlem skal konsultere ett eller flere andre medlemmer i spørsmål der det ikke har latt

⁴ Notwithstanding the first sentence of Article 42, Members may, with respect to these obligations, instead provide for enforcement by administrative action.

⁴ Uten hensyn til artikkel 42 første punktum kan medlemmene med hensyn til disse forpliktelser sørge for håndhevelse ved administrative tiltak.

bers in respect of such matter in respect of which it has not been possible to find a satisfactory solution through bilateral or plurilateral consultations between the Members concerned. The Council shall take such action as may be agreed to facilitate the operation and further the objectives of this Section.

3. In implementing this Section, a Member shall not diminish the protection of geographical indications that existed in that Member immediately prior to the date of entry into force of the WTO Agreement.

4. Nothing in this Section shall require a Member to prevent continued and similar use of a particular geographical indication of another Member identifying wines or spirits in connection with goods or services by any of its nationals or domiciliaries who have used that geographical indication in a continuous manner with regard to the same or related goods or services in the territory of that Member either (a) for at least 10 years preceding 15 April 1994 or (b) in good faith preceding that date.

5. Where a trademark has been applied for or registered in good faith, or where rights to a trademark have been acquired through use in good faith either:

- (a) before the date of application of these provisions in that Member as defined in Part VI; or
- (b) before the geographical indication is protected in its country of origin;

measures adopted to implement this Section shall not prejudice eligibility for or the validity of the registration of a trademark, or the right to use a trademark, on the basis that such a trademark is identical with, or similar to, a geographical indication.

6. Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to goods or services for which the relevant indication is identical with the term customary in common language as the common name for such goods or services in the territory of that Member. Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to products of the vine for which the relevant indication is identical with the customary name of a grape variety existing in the territory of that Member as of the date of entry into force of the WTO Agreement.

7. A Member may provide that any request made under this Section in connection with the use or registration of a trademark must be presented within five years after the adverse

seg gjøre å komme fram til en tilfredsstillende løsning ved konsultasjoner mellom to eller flere berørte medlemmer. Rådet skal treffe de tiltak det kan oppnås enighet om for å lette gjennomføringen av og fremme de mål som er satt opp i dette avsnitt.

3. Et medlem skal når det gjennomfører dette avsnitt, ikke gi de geografiske betegnelser som fantes hos vedkommende medlem umiddelbart før den dag WTO-avtalen trådte i kraft, en dårligere beskyttelse.

4. Et medlem skal ikke etter noen bestemmelse i dette avsnitt være pålagt å forhindre at en av dens borgere eller en person som er bosatt der, fortsatt og på lignende måte benytter en bestemt geografisk vin- eller brennevinsbetegnelse fra et annet medlem i forbindelse med varer eller tjenester dersom vedkommende uavbrutt har benyttet denne geografiske betegnelse på identiske eller beslektede varer eller tjenester på dette medlems territorium enten a) i minst 10 år før 15. april 1994 eller b) i god tro før denne datoen.

5. Når det i god tro er søkt om eller registrert et varemerke, eller når rettighetene til et varemerke er ervervet ved bruk i god tro,

- a) før den dag disse bestemmelsene får anvendelse hos vedkommende medlem, som fastsatt i del VI; eller
- b) før den geografiske betegnelsen beskyttes i sitt opprinnelsesland;

skal tiltak vedtatt til gjennomføring av dette avsnitt ikke begrense retten til eller gyldigheten av et varemerkes registrering eller retten til å benytte et varemerke med den begrunnelse at et slikt varemerke er identisk med eller har likhet med en geografisk betegnelse.

6. Et medlem skal ikke etter noen bestemmelse i dette avsnitt være pålagt å anvende avsnittets bestemmelser på en geografisk betegnelse fra et annet medlem som benyttes på varer eller tjenester, dersom den aktuelle betegnelse er identisk med det uttrykk som på medlemmets territorium til vanlig benyttes i dagligspråket som et fellesnavn på slike varer eller tjenester. Et medlem skal ikke etter noen bestemmelse i dette avsnitt være pålagt å anvende avsnittets bestemmelser når en geografisk betegnelse fra et annet medlem benyttes på vinprodukter, dersom den aktuelle betegnelse er identisk med det vanlige navnet på en druesort på medlemmets territorium den dag WTO-avtalen trer i kraft.

7. Et medlem kan fastsette at en søknad etter dette avsnitt med hensyn til et varemerkes bruk eller registrering må legges fram innen fem år etter at den omstridte bruken av

use of the protected indication has become generally known in that Member or after the date of registration of the trademark in that Member provided that the trademark has been published by that date, if such date is earlier than the date on which the adverse use became generally known in that Member, provided that the geographical indication is not used or registered in bad faith.

8. The provisions of this Section shall in no way prejudice the right of any person to use, in the course of trade, that person's name or the name of that person's predecessor in business, except where such name is used in such a manner as to mislead the public.

9. There shall be no obligation under this Agreement to protect geographical indications which are not or cease to be protected in their country of origin, or which have fallen into disuse in that country.

den beskyttede betegnelsen er blitt allment kjent hos vedkommende medlem, eller etter registreringsdatoen for varemerket hos vedkommende medlem, forutsatt at varemerket da er offentliggjort, dersom dette er før det tidspunkt da den omstridte bruken ble allment kjent hos vedkommende medlem, med mindre den geografiske betegnelsen er benyttet eller registrert i ond tro.

8. Bestemmelsene i dette avsnitt skal ikke på noen måte begrense den rett enhver har til å benytte sitt eller sin forgjengers navn i forretningsmessig sammenheng, med mindre navnet benyttes på en slik måte at det vil lede allmennheten.

9. Denne avtale medfører ingen forpliktelse til å beskytte geografiske betegnelser som ikke er eller som opphører å være beskyttet i sitt opprinnelsesland, eller som er gått ut av vanlig bruk der.

SECTION 4: INDUSTRIAL DESIGNS

Article 25

Requirements for Protection

1. Members shall provide for the protection of independently created industrial designs that are new or original. Members may provide that designs are not new or original if they do not significantly differ from known designs or combinations of known design features. Members may provide that such protection shall not extend to designs dictated essentially by technical or functional considerations.

2. Each Member shall ensure that requirements for securing protection for textile designs, in particular in regard to any cost, examination or publication, do not unreasonably impair the opportunity to seek and obtain such protection. Members shall be free to meet this obligation through industrial design law or through copyright law.

Article 26

Protection

1. The owner of a protected industrial design shall have the right to prevent third parties not having the owner's consent from making, selling or importing articles bearing or embodying a design which is a copy, or substantially a copy, of the protected design, when such acts are undertaken for commercial purposes.

2. Members may provide limited exceptions to the protection of industrial designs, provided that such exceptions do not unreasonably con-

AVSNITT 4: INDUSTRIELLE MØNSTRE

Artikkel 25

Krav som må oppfylles for å oppnå vern

1. Medlemmene skal sørge for vern av nye og originale industrielle mønstre som er blitt til på selvstendig grunnlag. Medlemmene kan fastsette at et mønster ikke er nytt og originalt dersom det ikke er vesentlig forskjellig fra kjente mønstre eller kombinasjoner av deler av kjente mønstre. Medlemmene kan fastsette at et slikt vern ikke skal omfatte mønstre som er blitt til hovedsakelig ut fra tekniske eller funksjonelle behov.

2. Hvert medlem skal sørge for at de krav som må oppfylles for å oppnå vern av tekstilmønstre, særlig med hensyn til kostnad, undersøkelse eller offentliggjøring, ikke i urimelig grad gjør det vanskeligere å søke og oppnå et slikt vern. Medlemmene kan velge om de vil oppfylle denne forpliktelse i sin lovgivning om industrielle mønstre eller i sin lovgivning om opphavsrett.

Artikkel 26

Vern

1. Innehavere av beskyttede industrielle mønstre skal ha rett til å forhindre at tredjepersoner uten deres samtykke lager, selger eller importerer gjenstander som er påført eller omfatter et mønster som er en kopi eller som i det vesentlige fremstår som en kopi av det beskyttede mønsteret, når slike handlinger utføres i forretningsmessig øyemed.

2. Medlemmene kan fastsette begrensede unntak fra vernet av det industrielle mønsteret, forutsatt at unntakene ikke i urimelig grad

flict with the normal exploitation of protected industrial designs and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the owner of the protected design, taking account of the legitimate interests of third parties.

3. The duration of protection available shall amount to at least 10 years.

SECTION 5: PATENTS

Article 27

Patentable Subject Matter

1. Subject to the provisions of paragraphs 2 and 3, patents shall be available for any inventions, whether products or processes, in all fields of technology, provided that they are new, involve an inventive step and are capable of industrial application.⁵ Subject to paragraph 4 of Article 65, paragraph 8 of Article 70 and paragraph 3 of this Article, patents shall be available and patent rights enjoyable without discrimination as to the place of invention, the field of technology and whether products are imported or locally produced.

2. Members may exclude from patentability inventions, the prevention within their territory of the commercial exploitation of which is necessary to protect *ordre public* or morality, including to protect human, animal or plant life or health or to avoid serious prejudice to the environment, provided that such exclusion is not made merely because the exploitation is prohibited by their law.

3. Members may also exclude from patentability:

- (a) diagnostic, therapeutic and surgical methods for the treatment of humans or animals;
- (b) plants and animals other than micro-organisms, and essentially biological processes for the production of plants or animals other than non-biological and microbiological processes. However, Members shall provide for the protection of plant varieties either by patents or by an effective *sui generis* system or by any combination thereof. The provisions of this subparagraph shall be reviewed four years after the date of entry into force of the WTO Agreement.

Article 28

Rights Conferred

1. A patent shall confer on its owner the following exclusive rights:

⁵ For the purposes of this Article, the terms "inventive step" and "capable of industrial application" may be deemed by a Member to be synonymous with the terms "non-obvious" and "useful"

er i strid med en normal utnyttning av beskyttede industrielle mønstre og ikke på en urimelig måte skader mønsterinnehaverens legitime interesser samtidig som det tas hensyn til tredjemanns legitime interesser.

3. Vernetiden skal være minst 10 år.

AVSNITT 5: PATENTER

Artikkel 27

Patenterbare frembringelser

1. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 2 og 3 skal det kunne gis patent for alle oppfinnelser, enten det dreier seg om produkter eller framgangsmåter, på alle teknologiske områder, forutsatt at de er nye, at de har oppfinnelseshøyde og at de kan anvendes industrielt.⁵ Med forbehold for artikkel 65 nr. 4, artikkel 70 nr. 8 og for nr. 3 i denne artikkel skal patenter meddeles og patentrettigheter nytes uten diskriminering med hensyn til hvor oppfinnelsen ble gjort, hvilket teknologisk område det dreier seg om, og hvorvidt produktene er importert eller produsert innenlands.

2. Medlemmene kan utelukke fra patenterbarhet oppfinnelser hvis kommersielle utnyttning på deres territorium må forhindres for å verne om offentlig orden og moral, herunder for å verne menneskers, dyrs eller planters liv eller helse, eller for å unngå alvorlig skade på miljøet, forutsatt at en slik utelukkelse ikke skjer utelukkende fordi utnyttningen er forbudt etter deres lovgivning.

3. Medlemmene kan også utelukke fra patenterbarhet:

- a) diagnostiske, terapeutiske og kirurgiske metoder for behandling av mennesker eller dyr;
- b) planter og dyr bortsett fra mikroorganismer, samt hovedsakelig biologiske framgangsmåter for produksjon av planter og dyr, bortsett fra ikke-biologiske og mikrobiologiske framgangsmåter. Medlemmene skal imidlertid beskytte plantesorter ved hjelp av patenter eller ved et effektivt system *sui generis*, eller ved en kombinasjon. Bestemmelsene i dette ledd skal gjennomgås på nytt fire år etter den dag WTO-avtalen er trådt i kraft.

Artikkel 28

Rettigheter

1. Et patent skal gi patenthaveren følgende eksklusive rettigheter:

⁵ For denne artikkels formål kan medlemmene anse uttrykkene oppfinnelseshøyde og «kan anvendes industrielt» som synonyme med henholdsvis «noe ikke er innlysende» og «er nyttig».

- (a) where the subject matter of a patent is a product, to prevent third parties not having the owner's consent from the acts of: making, using, offering for sale, selling, or importing⁶ for these purposes that product;
- (b) where the subject matter of a patent is a process, to prevent third parties not having the owner's consent from the act of using the process, and from the acts of: using, offering for sale, selling, or importing for these purposes at least the product obtained directly by that process.

2. Patent owners shall also have the right to assign, or transfer by succession, the patent and to conclude licensing contracts.

Article 29

Conditions on Patent Applicants

1. Members shall require that an applicant for a patent shall disclose the invention in a manner sufficiently clear and complete for the invention to be carried out by a person skilled in the art and may require the applicant to indicate the best mode for carrying out the invention known to the inventor at the filing date or, where priority is claimed, at the priority date of the application.

2. Members may require an applicant for a patent to provide information concerning the applicant's corresponding foreign applications and grants.

Article 30

Exceptions to Rights Conferred

Members may provide limited exceptions to the exclusive rights conferred by a patent, provided that such exceptions do not unreasonably conflict with a normal exploitation of the patent and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the patent owner, taking account of the legitimate interests of third parties.

⁶ This right, like all other rights conferred under this Agreement in respect of the use, sale, importation or other distribution of goods, is subject to the provisions of Article 6.

- a) når den patenterte oppfinnelsen er et produkt, rett til å forhindre at tredjemann uten innehaverens samtykke utfører følgende handlinger: framstilling, bruk, salgstilbud, salg eller import⁶ for disse formål vedkommende produkt;
- b) når den patenterte oppfinnelsen er en framgangsmåte, rett til å forhindre at tredjemann uten innehaverens samtykke gjør bruk av framgangsmåten, eller utfører følgende handlinger: bruk, salgstilbud, salg eller import for disse formål av i alle fall det produkt som framkommer direkte ved hjelp av vedkommende framgangsmåte.

2. Patenthaveren skal også ha rett til å overdra patentet eller overføre det til sin rettsetterfølger, og til å inngå lisensieringsavtaler.

Artikkel 29

Krav til den som søker om patent

1. Medlemmene skal kreve at den som søker om patent, skal gjøre oppfinnelsen kjent på en måte som er så klar og fullstendig at en person med kunnskap på det aktuelle området kan utøve oppfinnelsen og de kan kreve at søkeren gir opplysning om hvordan oppfinnelsen best kan utøves, slik oppfinneren ser det den dag søknaden framlegges eller, dersom det kreves prioritetsrett, den dag prioritetsrett kreves i søknaden.

2. Medlemmene kan kreve at den som søker om patent, gir opplysning om sine tilsvarende patentsøknader og om tilsvarende patentmeddelelser i utlandet.

Artikkel 30

Unntak fra rettigheter

Medlemmene kan fastsette begrensede unntak fra de eksklusive rettigheter som gis ved et patent, forutsatt at unntakene ikke i urimelig grad er i strid med en normal utnyttning av patentet og ikke skader patentinnehaverens legitime interesser på en urimelig måte, samtidig som det tas hensyn til tredjemanns legitime interesser.

⁶ Denne rettighet, i likhet med alle øvrige rettigheter etter denne avtale med hensyn til bruk, salg, import eller annen distribusjon av varer, er underlagt bestemmelsene i artikkel 6.

Article 31

*Other Use Without Authorization of
the Right Holder*

Where the law of a Member allows for other use⁷ of the subject matter of a patent without the authorization of the right holder, including use by the government or third parties authorized by the government, the following provisions shall be respected:

- (a) authorization of such use shall be considered on its individual merits;
- (b) such use may only be permitted if, prior to such use, the proposed user has made efforts to obtain authorization from the right holder on reasonable commercial terms and conditions and that such efforts have not been successful within a reasonable period of time. This requirement may be waived by a Member in the case of a national emergency or other circumstances of extreme urgency or in cases of public noncommercial use. In situations of national emergency or other circumstances of extreme urgency, the right holder shall, nevertheless, be notified as soon as reasonably practicable. In the case of public non-commercial use, where the government or contractor, without making a patent search, knows or has demonstrable grounds to know that a valid patent is or will be used by or for the government, the right holder shall be informed promptly;
- (c) the scope and duration of such use shall be limited to the purpose for which it was authorized, and in the case of semi-conductor technology shall only be for public noncommercial use or to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive;
- (d) such use shall be non-exclusive;
- (e) such use shall be non-assignable, except with that part of the enterprise or goodwill which enjoys such use;
- (f) any such use shall be authorized predominantly for the supply of the domestic market of the Member authorizing such use;
- (g) authorization for such use shall be liable, subject to adequate protection of the legitimate interests of the persons so authorized, to be terminated if and when the circumstances which led to it cease to exist and are unlikely to recur. The competent authority shall have the authority to review, upon motivated request, the continued existence of these circumstances;
- (h) the right holder shall be paid adequate remuneration in the circumstances of each

Artikkel 31

*Annen bruk uten rettighetshaverens
tillatelse*

Når det etter et medlems lovgivning kan tillates annen bruk⁷ av en patentert oppfinnelse uten rettighetshaverens tillatelse, herunder det offentlige bruk eller bruk av tredjemann godkjent av det offentlige, skal følgende bestemmelser overholdes:

- a) tillatelse til slik bruk skal vurderes individuelt;
- b) slik bruk kan tillates bare når den potensielle brukeren før bruken har forsøkt å få tillatelse fra rettighetshaveren på rimelige forretningsmessige vilkår og betingelser og forsøket ikke har ført fram i løpet av et rimelig tidsrom. Medlemmene kan gjøre unntak fra denne forpliktelse i en nasjonal nødsituasjon eller under andre ytterst kritiske omstendigheter eller ved offentlig ikke-kommersiell bruk. I nasjonale nødsituasjoner eller andre ytterst kritiske omstendigheter skal rettighetshaveren likevel underrettes så snart det med rimelighet kan la seg gjøre. Ved offentlig ikke-kommersiell bruk, når det offentlige eller kontrahenten uten å søke etter patent vet eller har påviselige grunner til å vite at et gyldig patent er eller vil bli benyttet av eller for det offentlige, skal rettighetshaveren underrettes i løpet av kort tid;
- c) omfanget og varigheten av en slik bruk skal begrenses til de formål det er gitt tillatelse til, og om det dreier seg om halvleder-teknologi, kan den benyttes bare for offentlige, ikke-kommersielle formål eller for å bøte på virkningene av en praksis som etter rettslig eller administrativ behandling er påvist å være konkurransehindrende;
- d) en slik bruk skal ikke være eksklusiv;
- e) en slik bruk skal ikke kunne overdras, unntatt med den del av foretaket eller dets goodwill som nyter godt av bruken;
- f) en slik bruk skal i første rekke tillates med sikte på forsyning av hjemmemarkedet hos det medlem som gir tillatelse til bruk;
- g) tillatelse til slik bruk skal, forutsatt at den som har tillatelsen får sine legitime interesser tilstrekkelig ivaretatt, kunne tilbakekalles dersom de forhold som lå til grunn for tillatelsen ikke lenger er til stede og det ikke er sannsynlig at de vil oppstå på nytt. Vedkommende myndigheter skal ha rett til på begrunnet anmodning å undersøke om disse forhold fremdeles er til stede;
- h) en rettighetshaver skal gis et passende vederlag i forhold til omstendighetene i det

⁷ "Other use" refers to use other than that allowed under Article 30.

⁷ Med uttrykket «annen bruk» menes bruk som ikke er tillatt bruk etter artikkel 30.

- case, taking into account the economic value of the authorization;
- (i) the legal validity of any decision relating to the authorization of such use shall be subject to judicial review or other independent review by a distinct higher authority in that Member;
 - (j) any decision relating to the remuneration provided in respect of such use shall be subject to judicial review or other independent review by a distinct higher authority in that Member;
 - (k) Members are not obliged to apply the conditions set forth in subparagraphs (b) and (f) where such use is permitted to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive. The need to correct anti-competitive practices may be taken into account in determining the amount of remuneration in such cases. Competent authorities shall have the authority to refuse termination of authorization if and when the conditions which led to such authorization are likely to recur;
 - (l) where such use is authorized to permit the exploitation of a patent ("the second patent") which cannot be exploited without infringing another patent ("the first patent"), the following additional conditions shall apply:
 - (i) the invention claimed in the second patent shall involve an important technical advance of considerable economic significance in relation to the invention claimed in the first patent;
 - (ii) the owner of the first patent shall be entitled to a cross-licence on reasonable terms to use the invention claimed in the second patent; and
 - (iii) the use authorized in respect of the first patent shall be non-assignable except with the assignment of the second patent.
- enkelte tilfelle, idet det tas hensyn til tillatelsens økonomiske verdi;
- i) den rettslige gyldigheten av enhver beslutning om tillatelse til slik bruk skal kunne prøves for domstolene eller gis ny og uavhengig behandling av en annen, høyere myndighet hos vedkommende medlem;
 - j) enhver beslutning om vederlag for slik bruk skal kunne prøves for domstolene eller gis ny og uavhengig behandling av en annen, høyere myndighet hos vedkommende medlem;
 - k) medlemmene er ikke forpliktet til å anvende vilkårene i bokstav b) og f) når en slik bruk tillates for å bøte på en praksis som etter rettslig eller administrativ behandling er påvist å være konkurransehindrende. Når vederlaget i disse tilfellene skal fastsettes, kan det tas hensyn til behovet for å korrigere en konkurransehindrende praksis. Vedkommende myndigheter skal kunne avslå tilbakekallelse av tillatelsen dersom det er sannsynlig at de forhold som lå til grunn for tillatelsen, vil oppstå på nytt;
 - l) når det er gitt tillatelse til slik bruk for å gjøre det mulig å utnytte et patent («det andre patentet») som ikke kan utnyttes uten at det får innvirkning på et annet patent («det første patentet»), skal følgende vilkår gjelde:
 - i) oppfinnelsen det gjøres krav på i det andre patentet skal være et stort teknisk fremskritt som er av vesentlig økonomisk betydning i forhold til oppfinnelsen det gjøres krav på i det første patentet;
 - ii) det første patentets innehaver skal ha rett til gjensidig lisens på rimelige vilkår til å benytte oppfinnelsen det gjøres krav på ved det andre patentet; og
 - iii) tillatelse til bruk i forbindelse med det første patentet skal ikke kunne overdras med mindre det andre patentet også overdras.

Article 32

Revocation/Forfeiture

An opportunity for judicial review of any decision to revoke or forfeit a patent shall be available.

Article 33

Term of Protection

The term of protection available shall not end before the expiration of a period of twenty years counted from the filing date.⁸

⁸ It is understood that those Members which do not have a system of original grant may provide that the term of protection shall be computed from the filing date in the system of original grant.

Artikkel 32

Tilbakekalling/opphevelse

Enhver beslutning om å tilbakekalle eller oppheve et patent skal kunne prøves for domstolene.

Artikkel 33

Vernetid

Vernetiden for et patent skal ikke utløpe før 20 år etter den dag søknaden ble inngitt.⁸

⁸ Medlemmer som ikke har en ordning med egne patentmeddelelser, kan fastsette at vernetiden skal beregnes fra den dag søknaden ble inngitt innenfor ordningen for førstegangs meddelelse.

*Article 34**Process Patents: Burden of Proof*

1. For the purposes of civil proceedings in respect of the infringement of the rights of the owner referred to in paragraph 1(b) of Article 28, if the subject matter of a patent is a process for obtaining a product, the judicial authorities shall have the authority to order the defendant to prove that the process to obtain an identical product is different from the patented process. Therefore, Members shall provide, in at least one of the following circumstances, that any identical product when produced without the consent of the patent owner shall, in the absence of proof to the contrary, be deemed to have been obtained by the patented process:

- (a) if the product obtained by the patented process is new;
- (b) if there is a substantial likelihood that the identical product was made by the process and the owner of the patent has been unable through reasonable efforts to determine the process actually used.

2. Any Member shall be free to provide that the burden of proof indicated in paragraph 1 shall be on the alleged infringer only if the condition referred to in subparagraph (a) is fulfilled or only if the condition referred to in subparagraph (b) is fulfilled.

3. In the adduction of proof to the contrary, the legitimate interests of defendants in protecting their manufacturing and business secrets shall be taken into account.

SECTION 6: LAYOUT-DESIGNS (TOPOGRAPHIES) OF INTEGRATED CIRCUITS

*Article 35**Relation to the IPIC Treaty*

Members agree to provide protection to the layout-designs (topographies) of integrated circuits (referred to in this Agreement as "layout-designs") in accordance with Articles 2 through 7 (other than paragraph 3 of Article 6), Article 12 and paragraph 3 of Article 16 of the Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits and, in addition, to comply with the following provisions.

*Article 36**Scope of the Protection*

Subject to the provisions of paragraph 1 of Article 37, Members shall consider unlawful the following acts if performed without the

*Artikkel 34**Prosesspatenter: bevisbyrde*

1. I sivile saker om krenkelse av innehaverens rettigheter omhandlet i artikkel 28 nr. 1 bokstav b) skal rettsmyndighetene når den patenterte oppfinnelsen er en framgangsmåte for framstilling av et produkt, kunne gi saksøkte pålegg om å bevise at en framgangsmåte for framstilling av et identisk produkt er forskjellig fra den patenterte framgangsmåten. Medlemmene skal derfor fastsette at et identisk produkt som framstilles uten patenthaverens samtykke, med mindre det motsatte blir bevist skal anses som framstilt ved den patenterte framgangsmåten, i minst ett av følgende tilfeller:

- a) dersom produktet som er framstilt ved den patenterte framgangsmåten, er nytt;
- b) dersom det er stor sannsynlighet for at det identiske produktet ble framstilt ved framgangsmåten og patenthaveren med rimelige bestrebelser ikke har kunnet avgjøre hvilken framgangsmåte som faktisk ble benyttet.

2. Det skal stå medlemmene fritt å fastsette at bevisbyrden angitt i nr. 1 hviler på den som angivelig har forbrutt seg, bare dersom vilkåret i bokstav a) er oppfylt eller bare dersom vilkåret i bokstav b) er oppfylt.

3. Når motbevis legges fram, skal det tas hensyn til de saksøktes legitime interesser i å beskytte sine industri- og forretningshemmeligheter.

AVSNITT 6: KRETSMØNSTRE (TOPOGRAFIER) TIL INTEGRERTE KRETSE

*Artikkel 35**Forholdet til IPIC-traktaten*

Medlemmene er enige om å beskytte kretsmønstre (topografier) til integrerte kretser (i denne avtale kalt «kretsmønstre») i samsvar med artikkel 2 til og med 7 (bortsett fra artikkel 6 nr. 3), artikkel 12 og artikkel 16 nr. 3 i Traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser, samt om å overholde bestemmelsene som følger.

*Artikkel 36**Vernets omfang*

Med forbehold for bestemmelsene i artikkel 37 nr. 1 skal medlemmene anse følgende handlinger som rettsstridige dersom de utføres uten

authorization of the right holder:⁹ importing, selling, or otherwise distributing for commercial purposes a protected layout-design, an integrated circuit in which a protected layout-design is incorporated, or an article incorporating such an integrated circuit only in so far as it continues to contain an unlawfully reproduced layout-design.

Article 37

Acts Not Requiring the Authorization of the Right Holder

1. Notwithstanding Article 36, no Member shall consider unlawful the performance of any of the acts referred to in that Article in respect of an integrated circuit incorporating an unlawfully reproduced layout-design or any article incorporating such an integrated circuit where the person performing or ordering such acts did not know and had no reasonable ground to know, when acquiring the integrated circuit or article incorporating such an integrated circuit, that it incorporated an unlawfully reproduced layout-design. Members shall provide that, after the time that such person has received sufficient notice that the layout-design was unlawfully reproduced, that person may perform any of the acts with respect to the stock on hand or ordered before such time, but shall be liable to pay to the right holder a sum equivalent to a reasonable royalty such as would be payable under a freely negotiated licence in respect of such a layout-design.

2. The conditions set out in subparagraphs (a) through (k) of Article 31 shall apply *mutatis mutandis* in the event of any non-voluntary licensing of a layout-design or of its use by or for the government without the authorization of the right holder.

Article 38

Term of Protection

1. In Members requiring registration as a condition of protection, the term of protection of layoutdesigns shall not end before the expiration of a period of 10 years counted from the date of filing an application for registration or from the first commercial exploitation wherever in the world it occurs.

2. In Members not requiring registration as a condition for protection, layout-designs shall be protected for a term of no less than 10 years from the date of the first commercial exploitation wherever in the world it occurs.

⁹ The term "right holder" in this Section shall be understood as having the same meaning as the term "holder of the right" in the IPIC Treaty.

rettighetshaverens⁹ tillatelse: import, salg eller annen form for distribusjon for kommersielle formål av et beskyttet kretsmønster, en integrert krets som inneholder et beskyttet kretsmønster eller en gjenstand som inneholder en slik integrert krets, likevel bare i den grad gjenstanden fortsatt inneholder et rettsstridig gjengitt kretsmønster.

Artikkel 37

Handlinger som ikke krever tillatelse fra rettighetshaveren

1. Uten hensyn til artikkel 36 skal intet medlem anse en handling som der nevnt, vedrørende en integrert krets som inneholder et rettsstridig gjengitt kretsmønster eller en gjenstand som inneholder en slik integrert krets, er ulovlig når den som utfører eller gir ordre til en slik handling ikke visste og ikke hadde noen rimelig grunn til å vite da han ervervet den integrerte kretsen eller rettsstridig gjenstand som inneholdt en slik integrert krets, at den inneholdt et ulovlig gjengitt kretsmønster. Medlemmene skal fastsette at en slik person som har fått melding med tilstrekkelig opplysning om at kretsmønsteret var rettsstridig gjengitt, kan utføre de nevnte handlingene, med hensyn til sin lagerbeholdning av varen eller varer bestilt før det aktuelle tidspunkt, men vedkommende kan pålegges å betale rettighetshaveren et rimelig vederlag tilsvarende det beløp som ville ha vært betalt for en fritt forhandlet lisens for et slikt kretsmønster.

2. Vilkårene i bokstav a) til og med k) i artikkel 31 får tilsvarende anvendelse for tvangslisenser for kretsmønstre eller når et kretsmønster utnyttes av eller for det offentlige uten rettighetshaverens tillatelse.

Artikkel 38

Vernetid

1. Hos medlemmer der registrering er en forutsetning for vern, skal vernetiden for kretsmønstre ikke utløpe før 10 år etter at en søknad om registrering er framlagt eller etter den første kommersielle utnytting, uansett hvor i verden dette skjer.

2. Hos medlemmer der registrering ikke er en forutsetning for vern, skal vernetiden for kretsmønstre være minst 10 år fra den første kommersielle utnytting, uansett hvor i verden dette skjer.

⁹ Uttrykket «rettighetshaver» har i dette avsnitt samme mening som uttrykket «innehaver av rettigheten» i IPIC-traktaten.

3. Notwithstanding paragraphs 1 and 2, a Member may provide that protection shall lapse 15 years after the creation of the layout-design.

3. Uten hensyn til nr. 1 og 2 kan et medlem fastsette at vernetiden utløper 15 år etter at kretsmønsteret ble skapt.

SECTION 7: PROTECTION OF UNDISCLOSED INFORMATION

Article 39

1. In the course of ensuring effective protection against unfair competition as provided in Article 10bis of the Paris Convention (1967), Members shall protect undisclosed information in accordance with paragraph 2 and data submitted to governments or governmental agencies in accordance with paragraph 3.

2. Natural and legal persons shall have the possibility of preventing information lawfully within their control from being disclosed to, acquired by, or used by others without their consent in a manner contrary to honest commercial practices¹⁰ so long as such information:

- (a) is secret in the sense that it is not, as a body or in the precise configuration and assembly of its components, generally known among or readily accessible to persons within the circles that normally deal with the kind of information in question;
- (b) has commercial value because it is secret; and
- (c) has been subject to reasonable steps under the circumstances, by the person lawfully in control of the information, to keep it secret.

3. Members, when requiring, as a condition of approving the marketing of pharmaceutical or of agricultural chemical products which utilize new chemical entities, the submission of undisclosed test or other data, the origination of which involves a considerable effort, shall protect such data against unfair commercial use. In addition, Members shall protect such data against disclosure, except where necessary to protect the public, or unless steps are taken to ensure that the data are protected against unfair commercial use.

AVSNITT 7: BESKYTTELSE AV FORTROLIGE OPPLYSNINGER

Artikkel 39

1. Når det skal sikres et effektivt vern mot illojal konkurranse i samsvar med bestemmelsene i artikkel 10a i Pariskonvensjonen (1967) skal medlemmene beskytte fortrolige opplysninger i samsvar med nr. 2 og de data som er forelagt staten eller de offentlige myndigheter i samsvar med nr. 3.

2. Fysiske og juridiske personer skal ha mulighet til å forhindre at opplysninger de rettmessig har kontroll over, uten deres samtykke bringes videre til eller erverves eller benyttes av andre på en måte som er i strid med god forretningsskikk,¹⁰ dersom

- opplysningene er hemmelige i den forstand at selve opplysningene eller den nøyaktige utformingen og sammenstillingen av de enkelte elementer ikke er alminnelig kjent eller lett tilgjengelig for personer i miljøer der den type opplysninger det dreier seg om, vanligvis blir benyttet, og
- opplysningene har forretningsmessig verdi fordi de er hemmelige, og
- den som rettmessig har kontroll over opplysningene, har truffet etter forholdene rimelige tiltak for at opplysningene skal forbli hemmelige.

3. Medlemmene skal når de som vilkår for å godkjenne markedsføring av legemidler eller landbrukskjemikalier som inneholder nye kjemiske enheter, krever at det legges fram fortrolige prøvingsdata eller andre data som er svært arbeidskrevende å fremskaffe, beskytte slike data mot illojal kommersiell utnyttning. Medlemmene skal også beskytte slike data mot offentliggjøring, unntatt når det er nødvendig for å verne allmennheten, og bortsett fra når det treffes tiltak for å sikre at slike data beskyttes mot illojal kommersiell utnyttning.

¹⁰ For the purpose of this provision, "a manner contrary to honest commercial practices" shall mean at least practices such as breach of contract, breach of confidence and inducement to breach, and includes the acquisition of undisclosed information by third parties who knew, or were grossly negligent in failing to know, that such practices were involved in the acquisition.

¹⁰ I denne bestemmelse menes med «en måte som er i strid med god forretningsskikk» i alle fall handlemåter som kontraktsbrudd, misbruk av tillit samt oppfordring til dette, og omfatter tredjepersons erverv av fortrolige opplysninger når tredjepersonen visste, eller på grunn av grov uaktsomhet ikke visste, at ervervet innebar en slik handlemåte.

SECTION 8: CONTROL OF ANTI-
COMPETITIVE PRACTICES IN CONTRAC-
TUAL LICENCES

Article 40

1. Members agree that some licensing practices or conditions pertaining to intellectual property rights which restrain competition may have adverse effects on trade and may impede the transfer and dissemination of technology.

2. Nothing in this Agreement shall prevent Members from specifying in their legislation licensing practices or conditions that may in particular cases constitute an abuse of intellectual property rights having an adverse effect on competition in the relevant market. As provided above, a Member may adopt, consistently with the other provisions of this Agreement, appropriate measures to prevent or control such practices, which may include for example exclusive grantback conditions, conditions preventing challenges to validity and coercive package licensing, in the light of the relevant laws and regulations of that Member.

3. Each Member shall enter, upon request, into consultations with any other Member which has cause to believe that an intellectual property right owner that is a national or domiciliary of the Member to which the request for consultations has been addressed is undertaking practices in violation of the requesting Member's laws and regulations on the subject matter of this Section, and which wishes to secure compliance with such legislation, without prejudice to any action under the law and to the full freedom of an ultimate decision of either Member. The Member addressed shall accord full and sympathetic consideration to, and shall afford adequate opportunity for, consultations with the requesting Member, and shall cooperate through supply of publicly available non-confidential information of relevance to the matter in question and of other information available to the Member, subject to domestic law and to the conclusion of mutually satisfactory agreements concerning the safeguarding of its confidentiality by the requesting Member.

4. A Member whose nationals or domiciliaries are subject to proceedings in another Member concerning alleged violation of that other Member's laws and regulations on the subject matter of this Section shall, upon request, be granted an opportunity for consultations by the other Member under the same conditions as those foreseen in paragraph 3.

AVSNITT 8: KONTROLL MED
KONKURRANSEHINDRENDE PRAKSIS I
FORBINDELSE MED AVTALELISENSER

Artikkel 40

1. Medlemmene er enige om at visse former for konkurransebegrensende praksis eller vilkår i forbindelse med lisensiering av immaterielle rettigheter kan ha negativ innvirkning på handelen, og kan forhindre overføring og spredning av teknologi.

2. Ingen bestemmelse i denne Avtale skal være til hinder for at medlemmene i sin lovgivning angir hvilken lisensieringspraksis eller hvilke lisensieringsvilkår som i bestemte tilfeller kan utgjøre et misbruk av immaterielle rettigheter og virke negativt inn på konkurransen i det aktuelle markedet. Som fastsatt ovenfor kan et medlem i samsvar med de øvrige bestemmelser i denne Avtale treffe hensiktsmessige tiltak for å forhindre eller kontrollere en slik praksis, og dette kan for eksempel omfatte eksklusive tilbakeføringsvilkår, vilkår som forhindrer bestridelse av gyldighet og gruppetvangslisenser i lys av medlemmets relevante lover og forskrifter.

3. Hvert medlem skal på anmodning innlede konsultasjoner med ethvert annet medlem som har grunn til å tro at en innehaver av en immateriell rettighet som er borger av eller bosatt i det medlem anmodningen om konsultasjoner er rettet mot, fører en praksis der det anmodende medlems lover og forskrifter brytes på området omhandlet i dette avsnitt, og som ønsker å sikre at denne lovgivning overholdes, uten at dette får innvirkning på begge medlemmers rett til å treffe tiltak etter loven og deres frihet til å treffe en endelig beslutning. Det medlem anmodningen er rettet mot, skal gi anmodningen velvillig behandling og innlede konsultasjoner med medlemmet som har fremmet anmodningen; det skal samarbeide ved å legge fram offentlige og ikke-fortrolige opplysninger som er relevante for saken, samt andre opplysninger medlemmet har til rådighet, med forbehold for nasjonal lovgivning og om at det inngås gjensidig tilfredsstillende avtaler om at det medlem som har bedt om konsultasjoner, skal sikre at opplysningene gis fortrolig behandling.

4. Dersom det føres sak mot et medlems borgere eller personer som er bosatt der, hos et annet medlem i forbindelse med en angivelig krenkelse av dette annet medlems lover og forskrifter på området omhandlet i dette avsnitt, skal det annet medlem på anmodning gi førstnevnte medlem anledning til konsultasjoner på de vilkår som er fastsatt i nr. 3.

PART III**ENFORCEMENT OF INTELLECTUAL
PROPERTY RIGHTS****SECTION 1: GENERAL
OBLIGATIONS***Article 41*

1. Members shall ensure that enforcement procedures as specified in this Part are available under their law so as to permit effective action against any act of infringement of intellectual property rights covered by this Agreement, including expeditious remedies to prevent infringements and remedies which constitute a deterrent to further infringements. These procedures shall be applied in such a manner as to avoid the creation of barriers to legitimate trade and to provide for safeguards against their abuse.

2. Procedures concerning the enforcement of intellectual property rights shall be fair and equitable. They shall not be unnecessarily complicated or costly, or entail unreasonable time-limits or unwarranted delays.

3. Decisions on the merits of a case shall preferably be in writing and reasoned. They shall be made available at least to the parties to the proceeding without undue delay. Decisions on the merits of a case shall be based only on evidence in respect of which parties were offered the opportunity to be heard.

4. Parties to a proceeding shall have an opportunity for review by a judicial authority of final administrative decisions and, subject to jurisdictional provisions in a Member's law concerning the importance of a case, of at least the legal aspects of initial judicial decisions on the merits of a case. However, there shall be no obligation to provide an opportunity for review of acquittals in criminal cases.

5. It is understood that this Part does not create any obligation to put in place a judicial system for the enforcement of intellectual property rights distinct from that for the enforcement of law in general, nor does it affect the capacity of Members to enforce their law in general. Nothing in this Part creates any obligation with respect to the distribution of resources as between enforcement of intellectual property rights and the enforcement of law in general.

DEL III:**HÅNDHEVING AV IMMATERIELLE
RETTIGHETER****AVSNITT 1: ALMINNELIGE
FORPLIKTELSE***Artikkel 41*

1. Medlemmene skal sørge for at håndhevingsprosedyrene i denne del er nedfelt i deres lovgivning, slik at det kan treffes effektive tiltak mot enhver krenkelse av rettigheter som omfattes av denne Avtale, herunder raske tiltak for å forhindre krenkelser og tiltak som effektivt kan forebygge nye krenkelser. Prosedyrene skal anvendes på en slik måte at det ikke skapes hindringer for lovlig handel, og at det gis sikkerhet for at de ikke misbrukes.

2. Prosedyrene for håndheving av immaterielle rettigheter skal være rettferdige og rimelige. De skal ikke være unødig kompliserte eller kostbare, eller føre til urimelige frister eller uberettigede forsinkelser.

3. Beslutninger om de faktiske forhold i en sak skal fortrinnsvis være skriftlige og begrunnet. De skal stilles til rådighet i alle fall for sakens parter uten unødig forsinkelse. Beslutninger om de faktiske forhold i en sak skal bygge bare på bevis partene har fått anledning til å uttale seg om.

4. Partene i en sak skal ha anledning å kreve at et endelig forvaltningsvedtak prøves for domstolene og, med forbehold for jurisdiksjonsbestemmelser i et medlems lovgivning om en saks betydning, at i alle fall de juridiske sider ved den første rettsavgjørelsen om de faktiske forholdene i en sak skal kunne angripes ved rettsmidler. Det skal imidlertid ikke være obligatorisk å gi mulighet for bruk av rettsmidler mot en frifinnende dom i en straffesak.

5. Bestemmelsene i denne del medfører ingen forpliktelse til å innføre en rettslig ordning for håndheving av immaterielle rettigheter som avviker fra den ordning som gjelder for rettshåndhevingen generelt, og får heller ikke innvirkning på medlemmenes evne til å håndheve sine lover generelt. Ingen bestemmelse i denne del fører til noen forpliktelse med hensyn til fordeling av ressurser mellom midler til håndheving av immaterielle rettigheter og til rettshåndhevingen generelt.

SECTION 2: CIVIL AND ADMINISTRATIVE
PROCEDURES AND REMEDIES

Article 42

Fair and Equitable Procedures

Members shall make available to right holders¹¹ civil judicial procedures concerning the enforcement of any intellectual property right covered by this Agreement. Defendants shall have the right to written notice which is timely and contains sufficient detail, including the basis of the claims. Parties shall be allowed to be represented by independent legal counsel, and procedures shall not impose overly burdensome requirements concerning mandatory personal appearances. All parties to such procedures shall be duly entitled to substantiate their claims and to present all relevant evidence. The procedure shall provide a means to identify and protect confidential information, unless this would be contrary to existing constitutional requirements.

Article 43

Evidence

1. The judicial authorities shall have the authority, where a party has presented reasonably available evidence sufficient to support its claims and has specified evidence relevant to substantiation of its claims which lies in the control of the opposing party, to order that this evidence be produced by the opposing party, subject in appropriate cases to conditions which ensure the protection of confidential information.

2. In cases in which a party to a proceeding voluntarily and without good reason refuses access to, or otherwise does not provide necessary information within a reasonable period, or significantly impedes a procedure relating to an enforcement action, a Member may accord judicial authorities the authority to make preliminary and final determinations, affirmative or negative, on the basis of the information presented to them, including the complaint or the allegation presented by the party adversely affected by the denial of access to information, subject to providing the parties an opportunity to be heard on the allegations or evidence.

Article 44

Injunctions

1. The judicial authorities shall have the authority to order a party to desist from an in-

AVSNITT 2: SIVILRETTSLIG OG
ADMINISTRATIV BEHANDLING - TILTAK

Artikkel 42

Rettferdig og rimelig behandling

Medlemmene skal sørge for at rettighetshaverne¹¹ gis adgang til sivil rettergang i forbindelse med håndheving av alle immaterielle rettigheter som omfattes av denne avtale. Saksoekte skal ha rett til skriftlig varsel, som skal gis i god tid og inneholde tilstrekkelig detaljerte opplysninger, herunder kravets grunnlag. Partene skal kunne la seg representere ved en uavhengig advokat, og det skal i forbindelse med rettergangen ikke settes urimelig strenge krav til pliktig personlig fram møte. Alle parter i en slik rettergang skal ha rett til å begrunne sine påstander og legge fram alt relevant bevismateriale. Det skal under saken være mulig å identifisere og beskytte fortrolige opplysninger, med mindre dette er i strid med gjeldende forfatningsregler.

Artikkel 43

Bevis

1. Retten skal, når en part har fremlagt det bevis som med rimelighet er tilgjengelig, og som i tilstrekkelig grad støtter vedkommendes påstander, og konkret har angitt et bevis som kan underbygge påstandene, men som den annen part har kontroll over, ha myndighet til å beslutte at den annen part skal legge fram beviset, forutsatt at det i de tilfeller det er aktuelt, gis vilkår som sikrer vern av fortrolige opplysninger.

2. Dersom en av partene i en sak bevisst og uten god grunn nekter å gi tilgang til de nødvendige opplysninger eller på annen måte unnlater å gi opplysningene i løpet av et rimelig tidsrom, eller vanskeliggjør en håndhevningsprosedyre i betydelig grad, kan et medlem gi retten myndighet til å treffe foreløpige og endelige avgjørelser, positive eller negative, på grunnlag av de opplysninger den har fått seg forelagt, herunder klagen eller påstanden framsatt av den part som er skadelidende ved at den annen part har nektet å gi tilgang til opplysninger, med forbehold om at partene gis anledning til å uttale seg om påstandene eller bevismaterialet.

Artikkel 44

Rettslig pålegg

1. Rettsmyndighetene skal kunne gi en part pålegg om å avstå fra å krenke en rettig-

¹¹ For the purpose of this Part, the term "right holder" includes federations and associations having legal standing to assert such rights.

¹¹ I denne del omfatter uttrykket «rettighetshaver» forbund og sammenslutninger som har rettsevne for dette formål.

fringement, *inter alia* to prevent the entry into the channels of commerce in their jurisdiction of imported goods that involve the infringement of an intellectual property right, immediately after customs clearance of such goods. Members are not obliged to accord such authority in respect of protected subject matter acquired or ordered by a person prior to knowing or having reasonable grounds to know that dealing in such subject matter would entail the infringement of an intellectual property right.

2. Notwithstanding the other provisions of this Part and provided that the provisions of Part II specifically addressing use by governments, or by third parties authorized by a government, without the authorization of the right holder are complied with, Members may limit the remedies available against such use to payment of remuneration in accordance with subparagraph (h) of Article 31. In other cases, the remedies under this Part shall apply or, where these remedies are inconsistent with a Member's law, declaratory judgments and adequate compensation shall be available.

Article 45 Damages

1. The judicial authorities shall have the authority to order the infringer to pay the right holder damages adequate to compensate for the injury the right holder has suffered because of an infringement of that person's intellectual property right by an infringer who knowingly, or with reasonable grounds to know, engaged in infringing activity.

2. The judicial authorities shall also have the authority to order the infringer to pay the right holder expenses, which may include appropriate attorney's fees. In appropriate cases, Members may authorize the judicial authorities to order recovery of profits and/or payment of pre-established damages even where the infringer did not knowingly, or with reasonable grounds to know, engage in infringing activity.

Article 46 Other Remedies

In order to create an effective deterrent to infringement, the judicial authorities shall have the authority to order that goods that they have found to be infringing be, without compensation of any sort, disposed of outside the channels of commerce in such a manner as to avoid any harm caused to the right holder, or, unless this would be contrary to existing constitutional require-

het, blant annet for å forhindre at importerte varer som innebærer en krenkelse av en immateriell rettighet umiddelbart etter tollklareringsen bringes inn i handelskanaler under deres jurisdiksjon. Medlemmene er ikke forpliktet til å gi rettsmyndighetene slik myndighet med hensyn til en beskyttet gjenstand en person har ervervet eller bestilt før vedkommende visste eller hadde rimelig grunn til å vite at handel med en slik gjenstand ville innebære at en immateriell rettighet ble krenket.

2. Uten hensyn til de øvrige bestemmelser i denne del og med forbehold om overholdelse av de bestemmelser i del II som omhandler bruk av det offentlige eller av tredjemenn som er godkjent av det offentlige uten rettighetshaverens tillatelse, kan medlemmene begrense sine tiltak mot slik bruk til bare å omfatte betaling av vederlag i samsvar med artikkel 31 bokstav (h). I de øvrige tilfeller skal tiltak som fastsatt i denne del komme til anvendelse, eller en deklarativ dom og tilstrekkelig erstatning skal kunne oppnås dersom tiltakene ikke er i forenlig med et medlems lovgivning.

Artikkel 45 Skadeserstatning

1. Rettsmyndighetene skal kunne pålegge den som krenker en rettighet, å betale rettighetshaveren tilstrekkelig erstatning for den skade rettighetshaveren er påført fordi vedkommendes immaterielle rettighet er krenket av en som visste eller hadde rimelig grunn til å vite at hans virksomhet innebar at en rettighet ble krenket.

2. Rettsmyndighetene skal også kunne pålegge den som krenker en rettighet, å betale rettighetshaverens utgifter, som kan omfatte rimelige advokatutgifter. I passende tilfeller kan medlemmene gi rettsmyndighetene myndighet til å beslutte inndragning av utbytte og/eller betaling av forhåndsfastsatt skadeserstatning, selv når den som har krenket rettigheten ikke visste eller ikke hadde rimelig grunn til å vite at hans virksomhet innebar at en rettighet ble krenket.

Artikkel 46 Andre tiltak

Som et middel som effektivt kan forebygge krenkelse av rettigheter, skal rettsmyndighetene når de har fastslått at en vare innebærer en slik krenkelse kunne beslutte at varen uten noen form for erstatning skal tas ut av handelskanalene slik at rettighetshaveren ikke påføres skade, eller at den skal tilintetgjøres, med mindre dette er i strid med gjeldende for-

ments, destroyed. The judicial authorities shall also have the authority to order that materials and implements the predominant use of which has been in the creation of the infringing goods be, without compensation of any sort, disposed of outside the channels of commerce in such a manner as to minimize the risks of further infringements. In considering such requests, the need for proportionality between the seriousness of the infringement and the remedies ordered as well as the interests of third parties shall be taken into account. In regard to counterfeit trademark goods, the simple removal of the trademark unlawfully affixed shall not be sufficient, other than in exceptional cases, to permit release of the goods into the channels of commerce.

Article 47 Right of Information

Members may provide that the judicial authorities shall have the authority, unless this would be out of proportion to the seriousness of the infringement, to order the infringer to inform the right holder of the identity of third persons involved in the production and distribution of the infringing goods or services and of their channels of distribution.

Article 48 Indemnification of the Defendant

1. The judicial authorities shall have the authority to order a party at whose request measures were taken and who has abused enforcement procedures to provide to a party wrongfully enjoined or restrained adequate compensation for the injury suffered because of such abuse. The judicial authorities shall also have the authority to order the applicant to pay the defendant expenses, which may include appropriate attorney's fees.

2. In respect of the administration of any law pertaining to the protection or enforcement of intellectual property rights, Members shall only exempt both public authorities and officials from liability to appropriate remedial measures where actions are taken or intended in good faith in the course of the administration of that law.

Article 49 Administrative Procedures

To the extent that any civil remedy can be ordered as a result of administrative procedures on the merits of a case, such procedures shall conform to principles equivalent in substance to those set forth in this Section.

fatningsregler. Rettsmyndighetene skal også kunne beslutte at materialer og utstyr som hovedsakelig har vært benyttet i produksjonen av den ulovlige varen, uten noen form for erstatning skal tas ut av handelskanalene slik at risikoen for nye krenkelser begrenses til et minimum. Ved behandling av slike anmodninger skal det tas hensyn til at de pålagte tiltakene må stå i forhold til hvor alvorlig krenkelsen er, samt til tredjemanns interesser. Med hensyn til varemerkeforfalskning skal fjerning av det ulovlig påførte varemerket ikke være tilstrekkelig til at varene tillates brakt inn i handelskanalene, bortsett fra i unntakstilfeller.

Artikkel 47 Rett til informasjon

Medlemmene kan, med mindre det ikke står i forhold til hvor alvorlig krenkelsen er, fastsette at rettsmyndighetene skal kunne pålegge den som krenker en rettighet, å opplyse rettighetshaveren om identiteten til tredjemann som har deltatt i produksjon og distribusjon av ulovlige varer eller tjenester, og om deres distribusjonskanaler.

Artikkel 48 Erstatning til saksøkte

1. Rettsmyndighetene skal kunne pålegge en part på hvis anmodning det er truffet tiltak, og som har misbrukt håndhevingsprosedyrene, å gi den part som på uriktig grunnlag har vært pålagt en forpliktelse eller begrensning, passende erstatning for den skade vedkommende er påført som følge av et slikt misbruk. Rettsmyndighetene skal også kunne pålegge saksøkeren å betale alle saksøktes utgifter, som kan omfatte eventuelle advokathonorarer.

2. I forbindelse med gjennomføring av en lov om beskyttelse eller håndheving av immaterielle rettigheter skal medlemmene fritas offentlige myndigheter og tjenestemenn for ansvar i forbindelse med avhjelpende tiltak bare når de har handlet eller har hatt til hensikt å handle i god tro ved gjennomføringen av en slik lov.

Artikkel 49 Administrativ behandling

I den utstrekning det kan treffes beslutning om et sivilrettslig tiltak etter administrativ behandling av de faktiske forhold i en sak, skal behandlingen være i samsvar med prinsipper som i det vesentlige tilsvarende prinsippene i dette avsnitt.

SECTION 3: PROVISIONAL MEASURES

Article 50

1. The judicial authorities shall have the authority to order prompt and effective provisional measures:

- (a) to prevent an infringement of any intellectual property right from occurring, and in particular to prevent the entry into the channels of commerce in their jurisdiction of goods, including imported goods immediately after customs clearance;
- (b) to preserve relevant evidence in regard to the alleged infringement.

2. The judicial authorities shall have the authority to adopt provisional measures *inaudita altera parte* where appropriate, in particular where any delay is likely to cause irreparable harm to the right holder, or where there is a demonstrable risk of evidence being destroyed.

3. The judicial authorities shall have the authority to require the applicant to provide any reasonably available evidence in order to satisfy themselves with a sufficient degree of certainty that the applicant is the right holder and that the applicant's right is being infringed or that such infringement is imminent, and to order the applicant to provide a security or equivalent assurance sufficient to protect the defendant and to prevent abuse.

4. Where provisional measures have been adopted *inaudita altera parte*, the parties affected shall be given notice, without delay after the execution of the measures at the latest. A review, including a right to be heard, shall take place upon request of the defendant with a view to deciding, within a reasonable period after the notification of the measures, whether these measures shall be modified, revoked or confirmed.

5. The applicant may be required to supply other information necessary for the identification of the goods concerned by the authority that will execute the provisional measures.

6. Without prejudice to paragraph 4, provisional measures taken on the basis of paragraphs 1 and 2 shall, upon request by the defendant, be revoked or otherwise cease to have effect, if proceedings leading to a decision on the merits of the case are not initiated within a reasonable period, to be determined by the judicial authority ordering the measures where a Member's law so permits or, in the absence of such a determination, not to exceed 20 working days or 31 calendar days, whichever is the longer.

AVSNITT 3: MIDLERTIDIGE TILTAK

Artikkel 50

1. Rettsmyndighetene skal kunne pålegge raske og effektive midlertidige tiltak

- a) for å forhindre krenkelse av en immateriell rettighet, og særlig for å forhindre at varene bringes inn i handelskanaler under deres jurisdiksjon, herunder importerte varer umiddelbart etter tollklarering;
- b) for å ivareta relevant bevismateriale i forbindelse med den angivelige krenkelsen.

2. Rettsmyndighetene skal når det er hensiktsmessig kunne treffe midlertidige tiltak uten at den annen part er hørt, særlig når det er sannsynlig at en forsinkelse kan påføre rettighetshaveren uopprettelig skade eller når det er en påviselig risiko for at bevismaterialet ødelegges.

3. Rettsmyndighetene skal kunne kreve at saksøkeren legger fram alt bevis som med rimelighet er tilgjengelig, slik at de med tilstrekkelig sikkerhet kan fastslå at saksøkeren er rettighetshaver og at vedkommendes rettighet blir eller umiddelbart vil bli krenket, samt pålegge saksøkeren å stille en garanti eller tilsvarende sikkerhet som er tilstrekkelig til å beskytte saksøkte og unngå misbruk.

4. Når det er truffet midlertidige tiltak uten at den annen part er hørt, skal de berørte parter gis melding senest umiddelbart etter at tiltakene er iverksatt. På anmodning fra saksøkte skal det innen rimelig tid etter meldingen foretas en gjennomgang der saksøkte har rett til å legge fram sitt syn, og det skal da beslutes om tiltakene skal endres, oppheves eller stadfestes.

5. Den myndighet som skal iverksette de midlertidige tiltakene, kan kreve at saksøkeren legger fram andre opplysninger som er nødvendige for å kunne identifisere de aktuelle varer.

6. Med forbehold for nr. 4 skal midlertidige tiltak som treffes med hjemmel i nr. 1 og 2, på anmodning fra saksøkte oppheves eller på annen måte bli uten virkning dersom det ikke innledes en prosedyre som fører til en beslutning om de faktiske forholdene i saken i løpet av et rimelig tidsrom som, når det tillates etter et medlems lovgivning, skal fastsettes ved avgjørelse av den rettsmyndighet som har pålagt iverksettelse av tiltakene eller, dersom en slik avgjørelse ikke foreligger, som ikke overstiger 20 virkedager, eller 31 kalenderdager dersom det innebærer at fristen blir lengre.

7. Where the provisional measures are revoked or where they lapse due to any act or omission by the applicant, or where it is subsequently found that there has been no infringement or threat of infringement of an intellectual property right, the judicial authorities shall have the authority to order the applicant, upon request of the defendant, to provide the defendant appropriate compensation for any injury caused by these measures.

8. To the extent that any provisional measure can be ordered as a result of administrative procedures, such procedures shall conform to principles equivalent in substance to those set forth in this Section.

SECTION 4: SPECIAL REQUIREMENTS RELATED TO BORDER MEASURES¹²

Article 51

Suspension of Release by Customs Authorities

Members shall, in conformity with the provisions set out below, adopt procedures¹³ to enable a right holder, who has valid grounds for suspecting that the importation of counterfeit trademark or pirated copyright goods¹⁴ may take place, to lodge an application in writing with competent authorities, administrative or judicial, for the suspension by the customs authorities of the release into free circulation of such goods. Members may enable

¹² Where a Member has dismantled substantially all controls over movement of goods across its border with another Member with which it forms part of a customs union, it shall not be required to apply the provisions of this Section at that border.

¹³ It is understood that there shall be no obligation to apply such procedures to imports of goods put on the market in another country by or with the consent of the right holder, or to goods in transit.

¹⁴ For the purposes of this Agreement:

- (a) "counterfeit trademark goods" shall mean any goods, including packaging, bearing without authorization a trademark which is identical to the trademark validly registered in respect of such goods, or which cannot be distinguished in its essential aspects from such a trademark, and which thereby infringes the rights of the owner of the trademark in question under the law of the country of importation;
- (b) "pirated copyright goods" shall mean any goods which are copies made without the consent of the right holder or person duly authorized by the right holder in the country of production and which are made directly or indirectly from an article where the making of that copy would have constituted an infringement of a copyright or a related right under the law of the country of importation.

7. Når de midlertidige tiltakene oppheves eller når de opphører på grunn av en handling eller unnlatelse fra saksøkerens side, eller når det senere fastslås at det ikke forelå en krenkelse eller trussel om krenkelse av en immateriell rettighet, skal rettsmyndighetene på anmodning fra saksøkte kunne pålegge saksøkeren å gi saksøkte passende erstatning for den skade tiltakene har forårsaket.

8. I den utstrekning det kan treffes beslutning om et midlertidig tiltak etter administrativ behandling, skal behandlingen være i samsvar med prinsipper som i det vesentlige tilsvarende prinsippene i dette avsnitt.

AVSNITT 4: SÆRLIGE KRAV I TILKNYTNING TIL GRENSEKONTROLL¹²

Artikkel 51

Tollmyndighetenes suspensjon av frigivelse for fri omsetning

Medlemmene skal i samsvar med bestemmelsene nedenfor vedta prosedyrer¹³ som gjør det mulig for en rettighetshaver som har god grunn til mistanke om at det kan komme til å bli importert varemerkeforfalskninger eller piratkopierte opphavsrettslige varer¹⁴, å legge fram en skriftlig anmodning for vedkommende administrative eller rettslige myndigheter om at tollmyndighetene må suspendere en slik varers frigivelse for fri omsetning. Medlemmene

¹² Når et medlem i hovedsak har opphevet sin kontroll med varebyttet over den felles grense med et annet medlem som det deltar i en tollunion med, skal medlemmet ikke være forpliktet til å anvende bestemmelsene i dette avsnitt ved den grensen.

¹³ Det skal ikke være noen forpliktelse til å anvende slike prosedyrer ved import av varer som av rettighetshaveren eller med hans samtykke er brakt på markedet i et annet land, eller for varer i transit.

¹⁴ I denne Avtale menes med

- a) varemerkeforfalskning, enhver vare, herunder dens emballasje, som uten tillatelse er påført et varemerke som er identisk med det registrerte merket for slike varer, eller som i hovedsak ikke er forskjellig fra dette merket, og som derved krenker de rettigheter varemerke innehaveren har i henhold til importlandets lovgivning;
- b) piratkopierte opphavsrettslige varer, enhver vare som er en kopi laget uten samtykke fra rettighetshaveren eller vedkommendes fullmektig i produksjonslandet, og som direkte eller indirekte utføres på grunnlag av en gjenstand når det å lage en slik kopi ville vært en krenkelse av en opphavsrettighet eller en beslektet rettighet i henhold til importlandets lovgivning.

such an application to be made in respect of goods which involve other infringements of intellectual property rights, provided that the requirements of this Section are met. Members may also provide for corresponding procedures concerning the suspension by the customs authorities of the release of infringing goods destined for exportation from their territories.

Article 52
Application

Any right holder initiating the procedures under Article 51 shall be required to provide adequate evidence to satisfy the competent authorities that, under the laws of the country of importation, there is *prima facie* an infringement of the right holder's intellectual property right and to supply a sufficiently detailed description of the goods to make them readily recognizable by the customs authorities. The competent authorities shall inform the applicant within a reasonable period whether they have accepted the application and, where determined by the competent authorities, the period for which the customs authorities will take action.

Article 53
Security or Equivalent Assurance

1. The competent authorities shall have the authority to require an applicant to provide a security or equivalent assurance sufficient to protect the defendant and the competent authorities and to prevent abuse. Such security or equivalent assurance shall not unreasonably deter recourse to these procedures.

2. Where pursuant to an application under this Section the release of goods involving industrial designs, patents, layout-designs or undisclosed information into free circulation has been suspended by customs authorities on the basis of a decision other than by a judicial or other independent authority, and the period provided for in Article 55 has expired without the granting of provisional relief by the duly empowered authority, and provided that all other conditions for importation have been complied with, the owner, importer, or consignee of such goods shall be entitled to their release on the posting of a security in an amount sufficient to protect the right holder for any infringement. Payment of such security shall not prejudice any other remedy available to the right holder, it being understood that the security shall be released if the right holder fails to pursue the right of action within a reasonable period of time.

kan tillate at en slik anmodning også legges fram for varer som innebærer annen krenkelse av immaterielle rettigheter, forutsatt at kravene i dette avsnitt er oppfylt. Medlemmene kan også fastsette tilsvarende prosedyrer for tollmyndighetenes suspensjon av frigivelse av en ulovlig vare beregnet på eksport fra deres territorium.

Artikkel 52
Anmodning

Enhver rettighetshaver som innleder en prosedyre etter artikkel 51, skal legge fram tilstrekkelig bevismateriale til at vedkommende myndigheter kan forvisse seg om at det etter importlandets lovgivning foreligger en antatt krenkelse av vedkommendes immaterielle rettighet, samt gi en varebeskrivelse som er så detaljert at tollmyndighetene lett kan gjenkjenne varene. Vedkommende myndigheter skal innen rimelig tid underrette den som fremmer anmodningen om de har godtatt søknaden og, når det er de selv som bestemmer det, hvor lenge tollmyndighetenes tiltak skal gjelde.

Artikkel 53
Garanti eller tilsvarende sikkerhet

1. Vedkommende myndigheter skal kunne pålegge den som fremmer en anmodning, å stille en garanti eller tilsvarende sikkerhet som er tilstrekkelig til å beskytte den som anklages og vedkommende myndigheter, samt til å unngå misbruk. Garantien eller den tilsvarende sikkerhet skal ikke i urimelig grad hindre noen i å benytte disse prosedyrer.

2. Når tollmyndighetene som en følge av en anmodning fremmet i henhold til dette avsnitt har suspendert frigivelse for fri omsetning av varer som inneholder industrielle mønstre, patenter, kretsmønstre eller opplysninger som ikke er offentlige, på grunnlag av en beslutning som ikke er truffet av en rettslig eller annen uavhengig myndighet, og fristen fastsatt i artikkel 55 er utløpt uten at den myndighet som har behørig fullmakt til det, har truffet midlertidige tiltak, og alle andre vilkår for import er oppfylt, skal varenes eier, importør eller mottaker ha rett til frigivelse mot at det stilles en sikkerhet med et beløp som er så høyt at det beskytter rettighetshaveren mot enhver krenkelse av hans rettighet. Betaling av en slik sikkerhet skal ikke berøre andre midler rettighetshaveren har til rådighet, og dette forstås slik at sikkerheten tilbakebetales dersom rettighetshaveren ikke gjør bruk av retten til søksmål innen rimelig tid.

Article 54
Notice of Suspension

The importer and the applicant shall be promptly notified of the suspension of the release of goods according to Article 51.

Article 55
Duration of Suspension

If, within a period not exceeding 10 working days after the applicant has been served notice of the suspension, the customs authorities have not been informed that proceedings leading to a decision on the merits of the case have been initiated by a party other than the defendant, or that the duly empowered authority has taken provisional measures prolonging the suspension of the release of the goods, the goods shall be released, provided that all other conditions for importation or exportation have been complied with; in appropriate cases, this time-limit may be extended by another 10 working days. If proceedings leading to a decision on the merits of the case have been initiated, a review, including a right to be heard, shall take place upon request of the defendant with a view to deciding, within a reasonable period, whether these measures shall be modified, revoked or confirmed. Notwithstanding the above, where the suspension of the release of goods is carried out or continued in accordance with a provisional judicial measure, the provisions of paragraph 6 of Article 50 shall apply.

Article 56
Indemnification of the Importer and of the Owner of the Goods

Relevant authorities shall have the authority to order the applicant to pay the importer, the consignee and the owner of the goods appropriate compensation for any injury caused to them through the wrongful detention of goods or through the detention of goods released pursuant to Article 55.

Article 57
Right of Inspection and Information

Without prejudice to the protection of confidential information, Members shall provide the competent authorities the authority to give the right holder sufficient opportunity to have any goods detained by the customs authorities inspected in order to substantiate the right holders claims. The competent authorities shall also have authority to give the importer

Artikkel 54
Melding om suspensjon

Importøren og den som fremmer anmodningen skal i løpet av kort tid gis melding om en suspensjon av frigivelse av en vare i samsvar med artikkel 51.

Artikkel 55
Suspensjonens varighet

Dersom tollmyndighetene innen 10 virkedager etter at den som har fremmet anmodningen har mottatt melding om suspensjonen, ikke er underrettet om at en annen part enn den part som anklages, har innledet en prosedyre som fører til en beslutning om de faktiske forholdene i saken, eller om at den myndighet som har behørig fullmakt til det, har truffet midlertidige tiltak som forlenger suspensjonen av frigivelsen av varen, skal varen frigis dersom alle andre vilkår for import eller eksport er oppfylt; i enkelte tilfeller kan fristen forlenges med 10 nye virkedager. Dersom prosedyren som fører til en beslutning om de faktiske forholdene i saken er innledet, skal det på anmodning fra den som anklages, innen rimelig tid foretas en gjennomgang der den som anklages har rett til å legge fram sitt syn, og det skal da besluttes om tiltakene skal endres, oppheves eller stadfestes. Om suspensjonen av frigivelsen skjer eller opprettholdes i henhold til en midlertidig rettslig forføyning, skal imidlertid bestemmelsene i artikkel 50 nr. 6 komme til anvendelse.

Artikkel 56
Erstatning til importøren og varenes eier

Vedkommende myndigheter skal kunne pålegge den som har fremmet anmodningen å betale varenes importør, mottaker eller eier en passende erstatning for den skade de er påført fordi varer uten grunn er holdt tilbake, eller fordi varer frigitt i henhold til artikkel 55 ble holdt tilbake.

Artikkel 57
Rett til inspeksjon og informasjon

Med forbehold for beskyttelse av fortrolige opplysninger skal medlemmene gi vedkommende myndigheter myndighet til å gi rettighetshaveren tilstrekkelig anledning til å få enhver vare som tilbakeholdes av tollmyndighetene, kontrollert for å kunne underbygge sine påstander. Vedkommende myndigheter skal også ha myndighet til å gi importøren en til-

an equivalent opportunity to have any such goods inspected. Where a positive determination has been made on the merits of a case, Members may provide the competent authorities the authority to inform the right holder of the names and addresses of the consignor, the importer and the consignee and of the quantity of the goods in question.

*Article 58
Ex Officio Action*

Where Members require competent authorities to act upon their own initiative and to suspend the release of goods in respect of which they have acquired *prima facie* evidence that an intellectual property right is being infringed:

- (a) the competent authorities may at any time seek from the right holder any information that may assist them to exercise these powers;
- (b) the importer and the right holder shall be promptly notified of the suspension. Where the importer has lodged an appeal against the suspension with the competent authorities, the suspension shall be subject to the conditions, *mutatis mutandis*, set out at Article 55;
- (c) Members shall only exempt both public authorities and officials from liability to appropriate remedial measures where actions are taken or intended in good faith.

*Article 59
Remedies*

Without prejudice to other rights of action open to the right holder and subject to the right of the defendant to seek review by a judicial authority, competent authorities shall have the authority to order the destruction or disposal of infringing goods in accordance with the principles set out in Article 46. In regard to counterfeit trademark goods, the authorities shall not allow the re-exportation of the infringing goods in an unaltered state or subject them to a different customs procedure, other than in exceptional circumstances.

*Article 60
De Minimis Imports*

Members may exclude from the application of the above provisions small quantities of goods of a non-commercial nature contained in travellers' personal luggage or sent in small consignments.

svarende anledning til å få en slik vare inspisert. Når det er truffet en positiv avgjørelse om de faktiske forholdene i en sak, kan medlemmene gi vedkommende myndigheter myndighet til å gi rettighetshaveren opplysning om avsenderens, importørens og mottakerens navn og adresse og om den aktuelle varemengde.

*Artikkel 58
Handling av eget tiltak*

Når medlemmene krever at vedkommende myndigheter handler av eget tiltak og suspenderer frigivelsen av de varer der de antar at en immateriell rettighet krenkes

- a) kan vedkommende myndigheter til enhver tid be rettighetshaveren om enhver opplysning som kan være nyttig for dem i utøvelsen av denne fullmakt;
- b) skal importøren og rettighetshaveren i løpet av kort tid gis melding om suspensjonen. Dersom importøren har inngitt klage mot suspensjonen hos vedkommende myndigheter, skal vilkårene fastsatt i artikkel 55 gjelde på tilsvarende måte for suspensjonen;
- c) medlemmene skal frita offentlige myndigheter og tjenestemenn for ansvar i forbindelse med avhjelpende tiltak bare når de har handlet eller har hatt til hensikt å handle i god tro.

*Artikkel 59
Tiltak*

Med forbehold for andre tiltak rettighetshaveren har rett til å treffe, og for anklagedes rett til å få saken prøvet for domstolene, skal vedkommende myndigheter kunne pålegge at ulovlige varer tilintetgjøres eller fjernes i samsvar med prinsippene fastsatt i artikkel 46. Med hensyn til varemerkeforfalskninger skal myndighetene ikke tillate at ulovlige varer reeksporteres i uforandret form, og de skal heller ikke underlegge dem en annen tollbehandling, bortsett fra i unntakstilfeller.

*Artikkel 60
Import de minimis*

Medlemmene kan fastsette at de foregående bestemmelser ikke skal gjelde for små mengder varer av ikke-kommersiell art i reisendes bagasje eller i små forsendelser.

SECTION 5: CRIMINAL
PROCEDURES

Article 61

Members shall provide for criminal procedures and penalties to be applied at least in cases of wilful trademark counterfeiting or copyright piracy on a commercial scale. Remedies available shall include imprisonment and/or monetary fines sufficient to provide a deterrent, consistently with the level of penalties applied for crimes of a corresponding gravity. In appropriate cases, remedies available shall also include the seizure, forfeiture and destruction of the infringing goods and of any materials and implements the predominant use of which has been in the commission of the offence. Members may provide for criminal procedures and penalties to be applied in other cases of infringement of intellectual property rights, in particular where they are committed wilfully and on a commercial scale.

PART IV

ACQUISITION AND MAINTENANCE OF
INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND
RELATED INTER-PARTES
PROCEDURES

Article 62

1. Members may require, as a condition of the acquisition or maintenance of the intellectual property rights provided for under Sections 2 through 6 of Part II, compliance with reasonable procedures and formalities. Such procedures and formalities shall be consistent with the provisions of this Agreement.

2. Where the acquisition of an intellectual property right is subject to the right being granted or registered, Members shall ensure that the procedures for grant or registration, subject to compliance with the substantive conditions for acquisition of the right, permit the granting or registration of the right within a reasonable period of time so as to avoid unwarranted curtailment of the period of protection.

3. Article 4 of the Paris Convention (1967) shall apply *mutatis mutandis* to service marks.

4. Procedures concerning the acquisition or maintenance of intellectual property rights and, where a Member's law provides for such procedures, administrative revocation and *inter partes* procedures such as opposition, revocation and cancellation, shall be governed by the general principles set out in paragraphs 2 and 3 of Article 41.

AVSNITT 5: STRAFFERETTLIGE
PROSEDYRER

Artikkel 61

Medlemmene skal fastsette straffeprosessuelle og strafferettslige tiltak som skal anvendes i alle fall i tilfeller av forsettlig varemerkeforfalskning eller piratkopiering av opphavsrettslige varer i kommersiell målestokk. Straffetiltakene skal omfatte fengsling og/eller pengebøter som er tilstrekkelige til å virke forebyggende og som er i samsvar med det straffenivå som anvendes ved forbrytelser av tilsvarende alvorlighetsgrad. Etter omstendighetene skal tiltakene også omfatte beslag, konfiskasjon og tilintetgjørelse av de ulovlige varene og av alle materialer og alt utstyr som hovedsakelig ble benyttet da forbrytelsen ble begått. Medlemmene kan fastsette straffeprosessuelle og strafferettslige tiltak som skal komme til anvendelse i andre tilfeller av krenkelse av immaterielle rettigheter, særlig når krenkelsen er forsettlig og i kommersiell målestokk.

DEL IV:

ERVERV OG OPPRETTHOLDELSE AV
IMMATERIELLE RETTIGHETER OG
KONTRADIKTORISK BEHANDLING I
DENNE FORBINDELSE

Artikkel 62

1. Medlemmene kan som et vilkår for erverv eller opprettholdelse av immaterielle rettigheter omhandlet i avsnitt 2 til og med 6 i del II, kreve at rimelige prosedyrer og formaliteter overholdes. Slike prosedyrer og formaliteter skal være forenlige med bestemmelsene i denne avtale.

2. Når erverv av en immateriell rettighet er betinget av at rettigheten meddeles eller registreres, skal medlemmene sørge for at prosedyrene for meddelelse eller registrering gjør det mulig å meddele eller registrere rettigheten i løpet av et rimelig tidsrom, slik at vernetiden ikke uten grunn forkortes.

3. Artikkel 4 i Pariskonvensjonen (1967) får tilsvarende anvendelse på tjenestemerker.

4. De generelle prinsipper som er omhandlet i artikkel 41 nr. 2 og 3, skal følges i forbindelse med prosedyrer for erverv eller opprettholdelse av immaterielle rettigheter, samt administrativ opphevelse og kontradiktorisk behandling som innsigelse, opphevelse og mortifikasjon når slike prosedyrer er fastsatt i et medlems lovgivning.

5. Final administrative decisions in any of the procedures referred to under paragraph 4 shall be subject to review by a judicial or quasi-judicial authority. However, there shall be no obligation to provide an opportunity for such review of decisions in cases of unsuccessful opposition or administrative revocation, provided that the grounds for such procedures can be the subject of invalidation procedures.

PART V DISPUTE PREVENTION AND SETTLEMENT

Article 63 Transparency

1. Laws and regulations, and final judicial decisions and administrative rulings of general application, made effective by a Member pertaining to the subject matter of this Agreement (the availability, scope, acquisition, enforcement and prevention of the abuse of intellectual property rights) shall be published, or where such publication is not practicable made publicly available, in a national language, in such a manner as to enable governments and right holders to become acquainted with them. Agreements concerning the subject matter of this Agreement which are in force between the government or a governmental agency of a Member and the government or a governmental agency of another Member shall also be published.

2. Members shall notify the laws and regulations referred to in paragraph 1 to the Council for TRIPS in order to assist that Council in its review of the operation of this Agreement. The Council shall attempt to minimize the burden on Members in carrying out this obligation and may decide to waive the obligation to notify such laws and regulations directly to the Council if consultations with WIPO on the establishment of a common register containing these laws and regulations are successful. The Council shall also consider in this connection any action required regarding notifications pursuant to the obligations under this Agreement stemming from the provisions of Article 6ter of the Paris Convention (1967).

3. Each Member shall be prepared to supply, in response to a written request from another Member, information of the sort referred to in paragraph 1. A Member, having reason to believe that a specific judicial decision or administrative ruling or bilateral agreement in the area of intellectual property rights affects its rights under this Agreement, may also request in writing to be given access to or be informed in sufficient detail of such specific

5. Endelige forvaltningsvedtak i forbindelse med en av prosedyrene nevnt i nr. 4 skal kunne prøves for domstolene eller en myndighet med lignende funksjon. Det skal imidlertid ikke være noen forpliktelse til å gi anledning til prøving av slike vedtak i tilfeller der en innsigelse ikke har nådd fram eller ved en administrativ opphevelse, forutsatt at spørsmålet om gyldigheten av grunnlaget for slike prosedyrer kan prøves.

DEL V: FRAMGANGSMÅTER FOR Å FORHINDRE OG LØSE TVISTER

Artikkel 63 Åpenhet

1. Lover, forskrifter, endelig rettsavgjørelser og generelle administrative avgjørelser som et medlem har gitt virkning og som gjelder spørsmål som omhandles i denne avtale, (immaterielle rettigheters eksistens, omfang, erverv og håndheving, samt hvordan misbruk av slike rettigheter forhindres) skal kunngjøres, eller når en slik kunngjøring ikke er praktisk mulig, stilles til rådighet for allmennheten på et nasjonalt språk, slik at regjeringer og rettighetshavere kan få kjennskap til dem. Gjeldende avtaler om spørsmål som omhandles i denne Avtale, mellom et medlems regjering eller offentlige myndigheter og et annet medlems regjering eller offentlige myndigheter, skal også kunngjøres.

2. Medlemmene skal gi Rådet for TRIPS melding om de lover og forskrifter som er nevnt i nr. 1, som en hjelp for Rådet i dets gjennomgang av gjennomføringen av denne avtale. Rådet skal forsøke å redusere til et minimum de byrder en oppfyllelse av denne forpliktelsen representerer for medlemmene, og kan vedta at det skal gis fritak for plikten til å gi melding om disse lover og forskrifter direkte til Rådet dersom konsultasjoner med WIPO om innføring av et felles register over disse lover og forskrifter fører fram. Rådet skal i denne forbindelse også vurdere ethvert tiltak som er nødvendig i forbindelse med meldinger i henhold til forpliktelser etter denne avtale som er en følge av bestemmelsene i artikkel 6b i Pariskonvensjonen (1967).

3. Hvert medlem skal som svar på en skriftlig anmodning fra et annet medlem være villig til å gi opplysninger av den art som er nevnt i nr. 1. Et medlem som har grunn til å tro at en konkret rettslig eller administrativ avgjørelse eller bilateral avtale om immaterielle rettigheter får innvirkning på dets rettigheter etter denne Avtale, kan også skriftlig be om tilgang til de konkrete rettslige eller admi-

judicial decisions or administrative rulings or bilateral agreements.

4. Nothing in paragraphs 1, 2 and 3 shall require Members to disclose confidential information which would impede law enforcement or otherwise be contrary to the public interest or would prejudice the legitimate commercial interests of particular enterprises, public or private.

Article 64 Dispute Settlement

1. The provisions of Articles XXII and XXIII of GATT 1994 as elaborated and applied by the Dispute Settlement Understanding shall apply to consultations and the settlement of disputes under this Agreement except as otherwise specifically provided herein.

2. Subparagraphs 1(b) and 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 shall not apply to the settlement of disputes under this Agreement for a period of five years from the date of entry into force of the WTO Agreement.

3. During the time period referred to in paragraph 2, the Council for TRIPS shall examine the scope and modalities for complaints of the type provided for under subparagraphs 1(b) and 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 made pursuant to this Agreement, and submit its recommendations to the Ministerial Conference for approval. Any decision of the Ministerial Conference to approve such recommendations or to extend the period in paragraph 2 shall be made only by consensus, and approved recommendations shall be effective for all Members without further formal acceptance process.

PART VI TRANSITIONAL ARRANGEMENTS

Article 65 Transitional Arrangements

1. Subject to the provisions of paragraphs 2, 3 and 4, no Member shall be obliged to apply the provisions of this Agreement before the expiry of a general period of one year following the date of entry into force of the WTO Agreement.

2. A developing country Member is entitled to delay for a further period of four years from the date of application, as defined in paragraph 1, of the provisions of this Agreement other than Articles 3, 4 and 5.

3. Any other Member which is in the process of transformation from a centrally-planned into a market, free-enterprise economy

nistrative avgjørelser eller bilaterale avtaler, eller om å få tilstrekkelig detaljerte opplysninger om dem.

4. Ingen bestemmelse i nr. 1 til 3 skal innebære en forpliktelse for medlemmene til å offentliggjøre fortrolige opplysninger som ville vanskeliggjøre rettshåndhevelsen eller på annen måte være i strid med allmennhetens interesse, eller som ville skade bestemte offentlige eller private foretaks legitime kommersielle interesser.

Artikkel 64 Tvisteløsning

1. Med mindre annet er spesielt bestemt i denne avtale, skal bestemmelsene i artikkel XXII og XXIII i GATT 1994 slik de er nærmere presisert og gjennomført ved Tvisteløsningsavtalen, gjelde for konsultasjoner og tvisteløsning etter denne avtale.

2. Artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) og c) i GATT 1994 skal i et tidsrom på fem år etter den dag WTO-avtalen er trådt i kraft, ikke gjelde for tvisteløsning etter denne avtale.

3. I tidsrommet nevnt i nr. 2 skal Rådet for TRIPS gjennomgå omfanget av og de nærmere regler for klager av den art som er omhandlet i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) og c) og som fremmes i henhold til denne Avtale, og legge sine anbefalinger fram for Ministerkonferansen til godkjenning. Ministerkonferansen kan bare godkjenne slike anbefalinger eller forlenge tidsrommet i nr. 2 ved konsensus, og godkjente anbefalinger skal ha virkning for alle medlemmer uten ytterligere formell godkjenning.

DEL VI: OVERGANGSBESTEMMELSER

Artikkel 65 Overgangsbestemmelser

1. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 2, 3 og 4 skal medlemmene ikke være forpliktet til å gjennomføre bestemmelsene i denne Avtale før etter et generelt tidsrom på ett år etter den dag WTO-avtalen er trådt i kraft.

2. Et medlem som er utviklingsland, skal ha rett til å utsette gjennomføringsdatoen for bestemmelsene i denne Avtale som fastlagt i nr. 1, med unntak av artikkel 3, 4 og 5, i ytterligere fire år.

3. Ethvert annet medlem som er inne i en prosess med overgang fra en sentralstyrt planøkonomi til fri markedsøkonomi og gjennom-

and which is undertaking structural reform of its intellectual property system and facing special problems in the preparation and implementation of intellectual property laws and regulations, may also benefit from a period of delay as foreseen in paragraph 2.

4. To the extent that a developing country Member is obliged by this Agreement to extend product patent protection to areas of technology not so protectable in its territory on the general date of application of this Agreement for that Member, as defined in paragraph 2, it may delay the application of the provisions on product patents of Section 5 of Part II to such areas of technology for an additional period of five years.

5. A Member availing itself of a transitional period under paragraphs 1, 2, 3 or 4 shall ensure that any changes in its laws, regulations and practice made during that period do not result in a lesser degree of consistency with the provisions of this Agreement.

Article 66

Least-Developed Country Members

1. In view of the special needs and requirements of least-developed country Members, their economic, financial and administrative constraints, and their need for flexibility to create a viable technological base, such Members shall not be required to apply the provisions of this Agreement, other than Articles 3, 4 and 5, for a period of 10 years from the date of application as defined under paragraph 1 of Article 65. The Council for TRIPS shall, upon duly motivated request by a least-developed country Member, accord extensions of this period.

2. Developed country Members shall provide incentives to enterprises and institutions in their territories for the purpose of promoting and encouraging technology transfer to least-developed country Members in order to enable them to create a sound and viable technological base.

Article 67

Technical Cooperation

In order to facilitate the implementation of this Agreement, developed country Members shall provide, on request and on mutually agreed terms and conditions, technical and financial cooperation in favour of developing and least-developed country Members. Such cooperation shall include assistance in the preparation of laws and regulations on the protection and enforcement of intellectual property rights as well as on the prevention of

fører en strukturell reform av sin ordning for immaterielle rettigheter, og som står overfor spesielle problemer i forbindelse med utformingen og gjennomføringen av sine lover og forskrifter om immaterialrett, kan også nyte godt av en utsettelse som angitt i nr. 2.

4. I den grad et medlem som er utviklingsland, etter denne avtale er forpliktet til å utvide patentbeskyttelsen for produkter til teknologiske områder som ikke kan få slik beskyttelse på dets territorium på den generelle gjennomføringsdato for denne Avtale for vedkommende medlem som fastlagt i nr. 2, kan landet utsette gjennomføringen av bestemmelsene om produktpatenter i avsnitt 5 i del II for disse teknologiske områder i ytterligere fem år.

5. Et medlem som benytter seg av en overgangsperiode i henhold til nr. 1, 2, 3 eller 4, skal sørge for at enhver endring i medlemmets lover, forskrifter og praksis som gjøres i denne perioden, ikke fører til en større uforenlighet med bestemmelsene i denne Avtale.

Artikkel 66

Minst utviklede medlemsland

1. I lys av de minst utviklede medlemslands særlige behov og betingelser, deres økonomiske, finansielle og administrative begrensninger samt behov for fleksibilitet for å kunne oppnå et levedyktig teknologisk grunnlag, skal de ikke være forpliktet til å gjennomføre bestemmelsene i denne Avtale, unntatt artikkel 3, 4 og 5, før det er gått 10 år etter den gjennomføringsdato som er fastsatt i artikkel 65 nr. 1. Rådet for TRIPS skal, på begrundet anmodning fra et minst utviklet medlemsland, forlenge denne fristen.

2. Medlemmer som er industriland, skal ved konkrete midler oppmuntre foretak og institusjoner på sitt territorium til overføring av teknologi til de minst utviklede medlemsland, slik at de får et solid og levedyktig teknologisk grunnlag.

Artikkel 67

Teknisk samarbeid

For å lette gjennomføringen av denne Avtale skal medlemmer som er industriland, på anmodning og i samsvar med omforente betingelser og vilkår, gi teknisk og finansiell bistand til utviklingsland og minst utviklede land som er medlemmer. En slik bistand skal omfatte hjelp til utforming av lover og forskrifter om beskyttelse og håndheving av immaterielle rettigheter og om hvordan misbruk av slike rettigheter forhindres, og skal omfatte støtte

their abuse, and shall include support regarding the establishment or reinforcement of domestic offices and agencies relevant to these matters, including the training of personnel.

til å opprette eller styrke de kompetente nasjonale organer på dette området, herunder personalopplæring.

PART VII INSTITUTIONAL ARRANGEMENTS; FINAL PROVISIONS

Article 68

Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

The Council for TRIPS shall monitor the operation of this Agreement and, in particular, Members' compliance with their obligations hereunder, and shall afford Members the opportunity of consulting on matters relating to the trade-related aspects of intellectual property rights. It shall carry out such other responsibilities as assigned to it by the Members, and it shall, in particular, provide any assistance requested by them in the context of dispute settlement procedures. In carrying out its functions, the Council for TRIPS may consult with and seek information from any source it deems appropriate. In consultation with WIPO, the Council shall seek to establish, within one year of its first meeting, appropriate arrangements for cooperation with bodies of that Organization.

Article 69

International Cooperation

Members agree to cooperate with each other with a view to eliminating international trade in goods infringing intellectual property rights. For this purpose, they shall establish and notify contact points in their administrations and be ready to exchange information on trade in infringing goods. They shall, in particular, promote the exchange of information and cooperation between customs authorities with regard to trade in counterfeit trademark goods and pirated copyright goods.

Article 70

Protection of Existing Subject Matter

1. This Agreement does not give rise to obligations in respect of acts which occurred before the date of application of the Agreement for the Member in question.

2. Except as otherwise provided for in this Agreement, this Agreement gives rise to obligations in respect of all subject matter existing at the date of application of this Agreement for the Member in question, and which is pro-

DEL VII: BESTEMMELSER OM ORGANENE; SLUTTBESTEMMELSER

Artikkel 68

Rådet for TRIPS

Rådet for TRIPS skal overvåke anvendelsen av denne Avtale, og særlig medlemmenes oppfyllelse av sine forpliktelser etter Avtalen, og skal gi medlemmene anledning til konsultasjoner om spørsmål knyttet til de handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter. Det skal også utføre andre oppgaver det tildeles av medlemmene, og særlig gi dem den bistand de ber om i forbindelse med tvisteløsning. Når det utfører sine oppgaver, kan Rådet for TRIPS rådføre seg med og innhente opplysninger fra de kilder det finner hensiktsmessig. Rådet skal i samråd med WIPO innen ett år etter at de har hatt sitt første møte, forsøke å utarbeide passende regler for samarbeid med Verdensorganisasjonens organer.

Artikkel 69

Internasjonalt samarbeid

Medlemmene er enige om å samarbeide om å avskaffe internasjonal handel med varer som innebærer en krenkelse av immaterielle rettigheter. For dette formål skal de opprette og gi melding om kontaktorganer i sitt forvaltningsapparat samt være villige til å utveksle opplysninger om handel med ulovlige varer. De skal særlig fremme utveksling av opplysninger og samarbeid mellom tollmyndighetene i forbindelse med handel med varemerkeforfalskninger og piratkopierte opphavsrettslige varer.

Artikkel 70

Vern av eksisterende frembringelser

1. Denne Avtale fører ikke til forpliktelser med hensyn til handlinger som fant sted før den dag Avtalen ble gjennomført for det aktuelle medlem.

2. Med mindre annet er bestemt i denne Avtale, skal denne Avtale føre til forpliktelser med hensyn til alle frembringelser som foreligger den dag Avtalen gjennomføres for det aktuelle medlem, og som på nevnte dag er

tected in that Member on the said date, or which meets or comes subsequently to meet the criteria for protection under the terms of this Agreement. In respect of this paragraph and paragraphs 3 and 4, copyright obligations with respect to existing works shall be solely determined under Article 18 of the Berne Convention (1971), and obligations with respect to the rights of producers of phonograms and performers in existing phonograms shall be determined solely under Article 18 of the Berne Convention (1971) as made applicable under paragraph 6 of Article 14 of this Agreement.

3. There shall be no obligation to restore protection to subject matter which on the date of application of this Agreement for the Member in question has fallen into the public domain.

4. In respect of any acts in respect of specific objects embodying protected subject matter which become infringing under the terms of legislation in conformity with this Agreement, and which were commenced, or in respect of which a significant investment was made, before the date of acceptance of the WTO Agreement by that Member, any Member may provide for a limitation of the remedies available to the right holder as to the continued performance of such acts after the date of application of this Agreement for that Member. In such cases the Member shall, however, at least provide for the payment of equitable remuneration.

5. A Member is not obliged to apply the provisions of Article 11 and of paragraph 4 of Article 14 with respect to originals or copies purchased prior to the date of application of this Agreement for that Member.

6. Members shall not be required to apply Article 31, or the requirement in paragraph 1 of Article 27 that patent rights shall be enjoyable without discrimination as to the field of technology, to use without the authorization of the right holder where authorization for such use was granted by the government before the date this Agreement became known.

7. In the case of intellectual property rights for which protection is conditional upon registration, applications for protection which are pending on the date of application of this Agreement for the Member in question shall be permitted to be amended to claim any enhanced protection provided under the provisions of this Agreement. Such amendments shall not include new matter.

8. Where a Member does not make available as of the date of entry into force of the WTO Agreement patent protection for pharmaceutical and agricultural chemical products

beskyttet hos vedkommende medlem eller som på det tidspunkt eller senere oppfyller de kriterier for vern som er fastsatt i denne Avtale. Med hensyn til dette nr. og nr. 3 og 4 skal forpliktelser til opphavsrettsvern for eksisterende verk bare avgjøres i samsvar med artikkel 18 i Bernkonvensjonen (1971), og forpliktelser knyttet til rettigheter som tilfaller fonogramprodusenter og utøvende kunstnere i forbindelse med eksisterende fonogrammer, skal bare avgjøres i samsvar med artikkel 18 i Bernkonvensjonen (1971), slik den kommer til anvendelse etter artikkel 14 nr. 6 i denne Avtale.

3. Det skal ikke være noen forpliktelse til å gi nytt vern for en frembringelse som den dag denne Avtale gjennomføres for det aktuelle medlem, ikke lenger er vernet.

4. For enhver handling som er påbegynt eller som det er gjort en betydelig investering for før vedkommende medlems godkjenning av WTO-avtalen, i forbindelse med bestemte gjenstander som inneholder verne- og som blir ulovlige i henhold til lovgivning i samsvar med denne Avtale, kan hvert medlem fastsette en begrensning av de midler rettighetshaveren har til rådighet, med hensyn til fortsatt utøvelse av slike handlinger etter den dag denne Avtale gjennomføres for vedkommende medlem. I slike tilfeller skal imidlertid medlemmet i det minste fastsette at det skal betales et rimelig vederlag.

5. Et medlem er ikke forpliktet til å anvende bestemmelsene i artikkel 11 og i artikkel 14 nr. 4 på originaler eller kopier som er kjøpt før den dag denne Avtale gjennomføres for vedkommende medlem.

6. Det skal ikke kreves av medlemmene at de lar artikkel 31, og heller ikke kravet i artikkel 27 nr. 1 om at patentrettigheter kan nytes uten diskriminering med hensyn til teknologisk område, komme til anvendelse for bruk uten rettighetshaverens tillatelse når det offentlige har gitt tillatelse til slik bruk før den dag denne Avtale ble kjent.

7. Når vern av immaterielle rettigheter er betinget av registrering, skal søknader om vern som er under behandling den dag denne avtale gjennomføres for det aktuelle medlem, kunne endres med sikte på krav om et mer omfattende vern etter bestemmelsene i denne avtale. Ved slike endringer skal nye momenter ikke bringes inn.

8. Når et medlem den dag WTO-avtalen trer i kraft, ikke gir patentbeskyttelse for legemidler eller landbrukskjemikalier i samsvar med medlemmets forpliktelser etter artikkel

commensurate with its obligations under Article 27, that Member shall:

- (a) notwithstanding the provisions of Part VI, provide as from the date of entry into force of the WTO Agreement a means by which applications for patents for such inventions can be filed;
- (b) apply to these applications, as of the date of application of this Agreement, the criteria for patentability as laid down in this Agreement as if those criteria were being applied on the date of filing in that Member or, where priority is available and claimed, the priority date of the application; and
- (c) provide patent protection in accordance with this Agreement as from the grant of the patent and for the remainder of the patent term, counted from the filing date in accordance with Article 33 of this Agreement, for those of these applications that meet the criteria for protection referred to in subparagraph (b).

9. Where a product is the subject of a patent application in a Member in accordance with paragraph 8(a), exclusive marketing rights shall be granted, notwithstanding the provisions of Part VI, for a period of five years after obtaining marketing approval in that Member or until a product patent is granted or rejected in that Member, whichever period is shorter, provided that, subsequent to the entry into force of the WTO Agreement, a patent application has been filed and a patent granted for that product in another Member and marketing approval obtained in such other Member.

Article 71

Review and Amendment

1. The Council for TRIPS shall review the implementation of this Agreement after the expiration of the transitional period referred to in paragraph 2 of Article 65. The Council shall, having regard to the experience gained in its implementation, review it two years after that date, and at identical intervals thereafter. The Council may also undertake reviews in the light of any relevant new developments which might warrant modification or amendment of this Agreement.

2. Amendments merely serving the purpose of adjusting to higher levels of protection of intellectual property rights achieved, and in force, in other multilateral agreements and accepted under those agreements by all Members of the WTO may be referred to the Ministerial Conference for action in accordance with paragraph 6 of Article X of the WTO Agreement

27, skal medlemmet:

- a) uten hensyn til bestemmelsene i del VI, sørge for at det fra den dag WTO-avtalen trer i kraft er mulig å innlevere søknad om patent for slike oppfinnelser;
- b) fra den dag denne Avtale gjennomføres, anvende kriteriene for patenterbarhet fastsatt i denne avtale på disse søknader, som om kriteriene kom til anvendelse den dag søknadene ble inngitt hos det aktuelle medlem eller, dersom det er mulig å oppnå prioritetsrett og dette kreves, den dag prioritetsrett kreves i søknaden; og
- c) gi patentbeskyttelse i samsvar med denne Avtale fra patentet meddeles og så lenge patentet er gyldig, regnet fra den dag søknaden ble inngitt i samsvar med artikkel 33 i denne Avtale, når søknaden oppfyller kriteriene for vern nevnt i bokstav b).

9. Når det søkes patent for et produkt hos et medlem i samsvar med nr. 8 bokstav a), skal det uten hensyn til bestemmelsene i del VI gis enerett til markedsføring i fem år etter at det ble gitt tillatelse til å markedsføre produktet hos vedkommende medlem, eller til medlemmet meddeler eller avslår å gi et produktpatent dersom dette innebærer et kortere tidsrom, forutsatt at det etter den dag WTO-avtalen er trådt i kraft, er innlagt en patentsøknad, og meddelt patent for produktet hos et annet medlem og markedsføringstillatelse er gitt der.

Artikkel 71

Gjennomgang og endring

1. Rådet for TRIPS skal etter overgangsperioden nevnt i artikkel 65 nr. 2 vurdere gjennomføringen av denne Avtale. Rådet skal på bakgrunn av den erfaring som er høstet i forbindelse med gjennomføringen, foreta en ny gjennomgang to år etter nevnte dato, og deretter med identiske mellomrom. Rådet kan også foreta gjennomgang når nye forhold oppstår som kan tilsi at denne Avtale endres.

2. Endringer der formålet bare er å foreta en tilpasning til et høyere vernnivå for immaterielle rettigheter som er fastsatt og gjeldende i andre multilaterale avtaler, og som er godkjent innenfor rammen av disse avtaler av alle WTOs medlemmer, kan forelegges Ministerkonferansen slik at den kan treffe tiltak i samsvar med artikkel X nr. 6 i WTO-avtalen på

on the basis of a consensus proposal from the Council for TRIPS.

grunnlag av et forslag utarbeidet ved konsensus fra Rådet for TRIPS.

Article 72
Reservations

Reservations may not be entered in respect of any of the provisions of this Agreement without the consent of the other Members.

Artikkel 72
Forbehold

Det kan ikke tas forbehold i forbindelse med bestemmelsene i denne Avtale uten de øvrige medlemmers samtykke.

Article 73
Security Exceptions

Nothing in this Agreement shall be construed:

- (a) to require a Member to furnish any information the disclosure of which it considers contrary to its essential security interests; or
- (b) to prevent a Member from taking any action which it considers necessary for the protection of its essential security interests;
 - (i) relating to fissionable materials or the materials from which they are derived;
 - (ii) relating to the traffic in arms, ammunition and implements of war and to such traffic in other goods and materials as is carried on directly or indirectly for the purpose of supplying a military establishment;
 - (iii) taken in time of war or other emergency in international relations; or
- (c) to prevent a Member from taking any action in pursuance of its obligations under the United Nations Charter for the maintenance of international peace and security.

Artikkel 73
Sikkerhetsunntak

Ingen bestemmelse i denne Avtale skal fortolkes slik at

- a) et medlem pålegges å legge fram opplysninger hvis offentliggjøring etter medlemmets mening ville være i strid med vesentlige sikkerhetsinteresser; eller
- b) et medlem ikke kan vedta de tiltak det mener er nødvendig for å kunne verne om vesentlige sikkerhetsinteresser,
 - i) med hensyn til spaltbare stoffer eller stoffer som benyttes til framstilling av spaltbare stoffer;
 - ii) med hensyn til handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell, samt handel med andre varer og annet materiell som direkte eller indirekte er beregnet på å sikre forsyninger til militær virksomhet;
 - iii) som anvendes i krig eller i en internasjonal krisesituasjon;
- c) et medlem ikke kan treffe tiltak i samsvar med sine forpliktelser etter FN-pakten med sikte på å bevare internasjonal fred og sikkerhet.

ANNEX 2

**UNDERSTANDING ON RULES AND PRO-
CEDURES GOVERNING THE SETTLE-
MENT OF DISPUTES***Members hereby agree as follows:**Article 1**Coverage and Application*

1. The rules and procedures of this Understanding shall apply to disputes brought pursuant to the consultation and dispute settlement provisions of the agreements listed in Appendix 1 to this Understanding (referred to in this Understanding as the "covered agreements"). The rules and procedures of this Understanding shall also apply to consultations and the settlement of disputes between Members concerning their rights and obligations under the provisions of the Agreement Establishing the World Trade Organization (referred to in this Understanding as the "WTO Agreement") and of this Understanding taken in isolation or in combination with any other covered agreement.

2. The rules and procedures of this Understanding shall apply subject to such special or additional rules and procedures on dispute settlement contained in the covered agreements as are identified in Appendix 2 to this Understanding. To the extent that there is a difference between the rules and procedures of this Understanding and the special or additional rules and procedures set forth in Appendix 2, the special or additional rules and procedures in Appendix 2 shall prevail. In disputes involving rules and procedures under more than one covered agreement, if there is a conflict between special or additional rules and procedures of such agreements under review, and where the parties to the dispute cannot agree on rules and procedures within 20 days of the establishment of the panel, the Chairman of the Dispute Settlement Body provided for in paragraph 1 of Article 2 (referred to in this Understanding as the "DSB"), in consultation with the parties to the dispute, shall determine the rules and procedures to be followed within 10 days after a request by either Member. The Chairman shall be guided by the principle that special or additional rules and procedures should be used where possible, and the rules and procedures set out in this Understanding should be used to the extent necessary to avoid conflict.

*Article 2**Administration*

1. The Dispute Settlement Body is hereby established to administer these rules and pro-

VEDLEGG 2

**AVTALE OM REGLER OG
PROSEDYRER VED
TVISTELØSNING***Medlemmene er enige om følgende:**Artikkel 1**Virkeområde og anvendelse*

1. Reglene og prosedyrene i denne avtale skal gjelde for tvister som er innbrakt i henhold til bestemmelsene om konsultasjoner og tvisteløsning i de avtaler som er oppført i vedlegg 1 til denne avtale (heretter kalt de «dekkede avtaler»). Reglene og prosedyrene i denne avtale skal også gjelde for konsultasjoner og løsning av tvister mellom medlemmene om deres rettigheter og forpliktelser etter bestemmelsene i avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (i denne avtale kalt «WTOavtalen») og i denne avtale, alene eller sammen med enhver annen av de dekkede avtaler.

2. Reglene og prosedyrene i denne avtale skal gjelde med forbehold for de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer for tvisteløsning som er inntatt i de dekkede avtaler, og som er angitt i vedlegg 2 til denne avtale. Dersom det er uoverensstemmelse mellom reglene og prosedyrene i denne avtale og de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i vedlegg 2, skal de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i vedlegg 2 gå foran. Dersom det i tvister der regler og prosedyrer i mer enn én dekket avtale trekkes inn, er motstrid mellom de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i disse avtalene, og partene i tvisten ikke blir enige om reglene og prosedyrene innen 20 dager etter at panelet er opprettet, skal formannen for Tvisteløsningsorganet omhandlet i artikkel 2 nr. 1 (i denne avtale kalt «DSB») innen ti dager etter at et av medlemmene har bedt om det, i samråd med partene i tvisten avgjøre hvilke regler og prosedyrer som skal følges. Formannen skal følge det prinsipp at de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer bør anvendes der det er mulig, og at reglene og prosedyrene i denne avtale bør anvendes i den utstrekning det er nødvendig for å unngå konflikt.

*Artikkel 2**Administrasjon*

1. Tvisteløsningsorganet (DSB) som herved er opprettet skal administrere disse regle-

cedures and, except as otherwise provided in a covered agreement, the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements. Accordingly, the DSB shall have the authority to establish panels, adopt panel and Appellate Body reports, maintain surveillance of implementation of rulings and recommendations, and authorize suspension of concessions and other obligations under the covered agreements. With respect to disputes arising under a covered agreement which is a Plurilateral Trade Agreement, the term "Member" as used herein shall refer only to those Members that are parties to the relevant Plurilateral Trade Agreement. Where the DSB administers the dispute settlement provisions of a Plurilateral Trade Agreement, only those Members that are parties to that Agreement may participate in decisions or actions taken by the DSB with respect to that dispute.

2. The DSB shall inform the relevant WTO Councils and Committees of any developments in disputes related to provisions of the respective covered agreements.

3. The DSB shall meet as often as necessary to carry out its functions within the timeframes provided in this Understanding.

4. Where the rules and procedures of this Understanding provide for the DSB to take a decision, it shall do so by consensus.¹

Article 3 General Provisions

1. Members affirm their adherence to the principles for the management of disputes heretofore applied under Articles XXII and XXI-II of GATT 1947, and the rules and procedures as further elaborated and modified herein.

2. The dispute settlement system of the WTO is a central element in providing security and predictability to the multilateral trading system. The Members recognize that it serves to preserve the rights and obligations of Members under the covered agreements, and to clarify the existing provisions of those agreements in accordance with customary rules of interpretation of public international law. Recommendations and rulings of the DSB cannot add to or diminish the rights and obligations provided in the covered agreements.

3. The prompt settlement of situations in

¹ The DSB shall be deemed to have decided by consensus on a matter submitted for its consideration, if no Member, present at the meeting of the DSB when the decision is taken, formally objects to the proposed decision.

ne og prosedyrene og, med mindre annet er bestemt i en dekket avtale, konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler. DSB skal følgelig ha myndighet til å opprette paneler, godkjenne rapporter fra paneler og fra Ankeorganet, overvåke gjennomføringen av kjennelser og anbefalinger, og gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser og andre forpliktelser i henhold til de dekkede avtaler. Med hensyn til tvister som oppstår innenfor rammen av en dekket avtale som er en plurilateral handelsavtale, skal uttrykket «medlem» brukt i denne avtale, gjelde bare de medlemmene som er part i den aktuelle plurilaterale handelsavtale. Når DSB administrerer tvisteløsningsbestemmelsene i en plurilateral handelsavtale, kan bare de medlemmene som er part i den aktuelle avtale, delta i beslutninger eller tiltak DSB vedtar i forbindelse med den aktuelle tvisten.

2. DSB skal underrette de kompetente råd og komiteer i WTO om enhver utvikling i tvister forbundet med bestemmelser i de respektive dekkede avtaler.

3. DSB skal komme sammen så ofte som det er nødvendig for at det skal kunne utføre sine oppgaver innenfor de tidsrammer som er fastsatt i denne avtale.

4. Når DSB i henhold til reglene og prosedyrene i denne avtale skal treffe en beslutning, skal det skje ved konsensus.¹

Artikkel 3 Generelle bestemmelser

1. Medlemmene bekrefter at de vil holde fast ved de prinsipper for behandling av tvister som hittil har vært gjeldende etter artikkel XXII og XXIII i GATT 1947, samt regler og prosedyrer slik de er nærmere presisert og endret i denne avtale.

2. Tvisteløsningsordningen i WTO er et viktig element når det gjelder å sikre trygghet og forutsigbarhet i det multilaterale handelssystem. Medlemmene erkjenner at tvisteløsningsordningen tjener til å opprettholde medlemmenes rettigheter og forpliktelser etter de dekkede avtaler, og til å klarlegge gjeldende bestemmelser i disse avtalene i samsvar med sedvanerettslige fortolkningsregler i folkeretten. DSB kan ved sine anbefalinger og kjennelser ikke utvide eller innskrenke rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i de dekkede avtaler.

3. I situasjoner der et medlem mener at

¹ DSB skal anses å ha truffet sin beslutning ved konsensus i en sak det har fått seg forelagt til avgjørelse dersom intet medlem som er tilstede på møtet i DSB når beslutningen treffes, formelt gjør innsigelse mot forslaget til beslutning.

which a Member considers that any benefits accruing to it directly or indirectly under the covered agreements are being impaired by measures taken by another Member is essential to the effective functioning of the WTO and the maintenance of a proper balance between the rights and obligations of Members.

4. Recommendations or rulings made by the DSB shall be aimed at achieving a satisfactory settlement of the matter in accordance with the rights and obligations under this Understanding and under the covered agreements.

5. All solutions to matters formally raised under the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements, including arbitration awards, shall be consistent with those agreements and shall not nullify or impair benefits accruing to any Member under those agreements, nor impede the attainment of any objective of those agreements.

6. Mutually agreed solutions to matters formally raised under the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements shall be notified to the DSB and the relevant Councils and Committees, where any Member may raise any point relating thereto.

7. Before bringing a case, a Member shall exercise its judgement as to whether action under these procedures would be fruitful. The aim of the dispute settlement mechanism is to secure a positive solution to a dispute. A solution mutually acceptable to the parties to a dispute and consistent with the covered agreements is clearly to be preferred. In the absence of a mutually agreed solution, the first objective of the dispute settlement mechanism is usually to secure the withdrawal of the measures concerned if these are found to be inconsistent with the provisions of any of the covered agreements. The provision of compensation should be resorted to only if the immediate withdrawal of the measure is impracticable and as a temporary measure pending the withdrawal of the measure which is inconsistent with a covered agreement. The last resort which this Understanding provides to the Member invoking the dispute settlement procedures is the possibility of suspending the application of concessions or other obligations under the covered agreements on a discriminatory basis vis-à-vis the other Member, subject to authorization by the DSB of such measures.

8. In cases where there is an infringement of the obligations assumed under a covered agreement, the action is considered *prima facie* to constitute a case of nullification or impairment. This means that there is normally a presumption that a breach of the rules has an adverse impact

fordeler som tilkommer det som en direkte eller indirekte følge av de dekkede avtaler, tilsidesettes som følge av tiltak et annet medlem treffer, er en rask løsning av avgjørende betydning for at WTO skal kunne virke effektivt og for å kunne opprettholde en riktig balanse mellom medlemmenes rettigheter og forpliktelser.

4. DSBs anbefalinger eller kjennelser skal ta sikte på en tilfredsstillende løsning i saken, i samsvar med rettigheter og forpliktelser etter denne avtale og de dekkede avtaler.

5. Alle løsninger i saker som formelt er tatt opp i henhold til konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler, herunder voldgiftsavgjørelser, skal være i samsvar med avtalene og skal ikke helt eller delvis tilsidesette fordeler som tilkommer et medlem som en følge av avtalene, og heller ikke vanskeliggjøre en oppfyllelse avtalenes formål.

6. Omforente løsninger i saker som formelt er tatt opp i henhold til konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler, skal meldes til DSB og de relevante råd og komitéer, der ethvert medlem kan ta opp ethvert forhold i forbindelse med saken.

7. Før et medlem fremmer en sak, skal det vurderes om det vil være fruktbart å følge disse prosedyrer. Tvisteløsningsmekanismen har som formål å sikre at en tvist løses på en positiv måte. En løsning som partene kan godta og som er forenlig med de dekkede avtaler, må klart foretrekkes. Dersom det ikke foreligger en omforent løsning, skal tvisteløsningsmekanismen vanligvis først og fremst sikre at de aktuelle tiltak trekkes tilbake dersom det fastslås at de er uforenlige med bestemmelsene i en av de dekkede avtaler. Kompensasjon bør komme på tale bare dersom umiddelbar tilbaketrekning av tiltaket ikke lar seg gjennomføre, og som et midlertidig tiltak i påvente av tilbaketrekning av det tiltak som er uforenlig med en dekket avtale. Den siste utvei etter denne avtale for et medlem som vil gjøre bruk av tvisteløsningsprosedyrene, er muligheten til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser etter de dekkede avtaler på et diskriminerende grunnlag vis-à-vis det andre medlemmet, forutsatt at DSB gir tillatelse til at slike tiltak iverksettes.

8. Når forpliktelser etter en dekket avtale ikke oppfylles, anses det at tiltaket helt eller delvis tilsidesetter en fordel. Dette innebærer at det vanligvis går ut fra at et brudd på reglene er til vesentlig skade for andre medlemmer som er part i den omhandlede avtale, og i slike

on other Members parties to that covered agreement, and in such cases, it shall be up to the Member against whom the complaint has been brought to rebut the charge.

9. The provisions of this Understanding are without prejudice to the rights of Members to seek authoritative interpretation of provisions of a covered agreement through decision-making under the WTO Agreement or a covered agreement which is a Plurilateral Trade Agreement.

10. It is understood that requests for conciliation and the use of the dispute settlement procedures should not be intended or considered as contentious acts and that, if a dispute arises, all Members will engage in these procedures in good faith in an effort to resolve the dispute. It is also understood that complaints and counter-complaints in regard to distinct matters should not be linked.

11. This Understanding shall be applied only with respect to new requests for consultations under the consultation provisions of the covered agreements made on or after the date of entry into force of the WTO Agreement. With respect to disputes for which the request for consultations was made under GATT 1947 or under any other predecessor agreement to the covered agreements before the date of entry into force of the WTO Agreement, the relevant dispute settlement rules and procedures in effect immediately prior to the date of entry into force of the WTO Agreement shall continue to apply.²

12. Notwithstanding paragraph 11, if a complaint based on any of the covered agreements is brought by a developing country Member against a developed country Member, the complaining party shall have the right to invoke, as an alternative to the provisions contained in Articles 4, 5, 6 and 12 of this Understanding, the corresponding provisions of the Decision of 5 April 1966 (BISD 14S/18), except that where the Panel considers that the time-frame provided for in paragraph 7 of that Decision is insufficient to provide its report and with the agreement of the complaining party, that time-frame may be extended. To the extent that there is a difference between the rules and procedures of Articles 4, 5, 6 and 12 and the corresponding rules and procedures of the Decision, the latter shall prevail.

Article 4 Consultations

1. Members affirm their resolve to strengthen and improve the effectiveness of the consultation procedures employed by Members.

² This paragraph shall also be applied to disputes on which panel reports have not been adopted or fully implemented.

saker skal det være opp til det medlem som klagen er satt fram mot, å tilbakevise påstanden.

9. Bestemmelsene i denne avtale innvirker ikke på medlemmenes rett til å søke en autoritativ fortolkning av bestemmelser i en dekket avtale ved beslutning truffet i henhold til WTO-avtalen eller en dekket avtale som er en plurilateral handelsavtale.

10. Det forutsettes at anmodning om meglings og bruk av tvisteløsningsprosedyrene ikke må være ment eller ansett som en utfordrende handling, og at alle medlemmer dersom det oppstår en tvist skal delta i prosedyrene i den oppriktige hensikt å få tvisten løst. Det forutsettes også at det ikke bør foretas noen kopling mellom klager og motklager vedrørende atskilte forhold.

11. Denne avtale gjelder bare for nye anmodninger om konsultasjoner etter konsultasjonsbestemmelsene i de dekkede avtaler, som er framsatt fra og med den dag WTO-avtalen trer i kraft. Med hensyn til tvister der anmodningen om konsultasjoner ble satt fram i henhold til GATT 1947 eller en annen avtale forut for de dekkede avtaler, før den dag WTO-avtalen trer i kraft, skal relevante tvisteløsningsregler og -prosedyrer som er i kraft umiddelbart før den dag WTO-avtalen trer i kraft, fortsatt gjelde.²

12. Uten hensyn til nr. 11 kan en klage med hjemmel i en av de omhandlede avtalene settes fram av et medlem som er utviklingsland, mot et medlem som er industriland, skal den part som klager, som et alternativ til bestemmelsene i artikkel 4, 5, 6 og 12 i denne avtale, ha rett til å påberope seg de tilsvarende bestemmelsene i beslutning av 5. april 1966 (BISD 14S/18), men når panelet mener at tidsrammen fastsatt i nr. 7 i beslutningen er utilstrekkelig til at det kan legge fram sin rapport, kan tidsrammen med klagerens samtykke forlenges. I den utstrekning det er avvik mellom reglene og prosedyrene i artikkel 4, 5, 6 og 12 og de tilsvarende regler og prosedyrer i beslutningen, skal de sistnevnte gå foran.

Artikkel 4 Konsultasjon

1. Medlemmene bekrefter at de er fast bestemt på å styrke og forbedre effektiviteten i de konsultasjonsprosedyrer medlemmene følger.

² Dette nr. får anvendelse også i tvister der panel-rapporter ikke er godkjent eller ikke er fullt gjennomført.

2. Each Member undertakes to accord sympathetic consideration to and afford adequate opportunity for consultation regarding any representations made by another Member concerning measures affecting the operation of any covered agreement taken within the territory of the former.³

3. If a request for consultations is made pursuant to a covered agreement, the Member to which the request is made shall, unless otherwise mutually agreed, reply to the request within 10 days after the date of its receipt and shall enter into consultations in good faith within a period of no more than 30 days after the date of receipt of the request, with a view to reaching a mutually satisfactory solution. If the Member does not respond within 10 days after the date of receipt of the request, or does not enter into consultations within a period of no more than 30 days, or a period otherwise mutually agreed, after the date of receipt of the request, then the Member that requested the holding of consultations may proceed directly to request the establishment of a panel.

4. All such requests for consultations shall be notified to the DSB and the relevant Councils and Committees by the Member which requests consultations. Any request for consultations shall be submitted in writing and shall give the reasons for the request, including identification of the measures at issue and an indication of the legal basis for the complaint.

5. In the course of consultations in accordance with the provisions of a covered agreement, before resorting to further action under this Understanding, Members should attempt to obtain satisfactory adjustment of the matter.

6. Consultations shall be confidential, and without prejudice to the rights of any Member in any further proceedings.

7. If the consultations fail to settle a dispute within 60 days after the date of receipt of the request for consultations, the complaining party may request the establishment of a panel. The complaining party may request a panel during the 60-day period if the consulting parties jointly consider that consultations have failed to settle the dispute.

8. In cases of urgency, including those which concern perishable goods, Members shall enter into consultations within a period

2. Hvert medlem forplikter seg til å behandle med velvillighet enhver henvendelse fra et annet medlem om tiltak truffet på førstnevntes territorium³ som har betydning for en dekket avtales virkemåte, og til å sørge for fyllestgjørende anledning til konsultasjoner om saken.

3. Dersom det settes fram en anmodning om konsultasjoner i medhold av en dekket avtale, skal medlemmet anmodningen er rettet mot besvare anmodningen innen ti dager etter den dag den ble mottatt og innlede konsultasjoner innen høyst tretti dager etter den dag anmodningen ble mottatt, med mindre annet er avtalt, i den oppriktige hensikt å finne en gjensidig tilfredstillende løsning for partene. Dersom medlemmet ikke svarer innen ti dager etter den dag anmodningen ble mottatt eller ikke innleder konsultasjoner innen høyst tretti dager etter den dag anmodningen ble mottatt, eller innen en annen avtalt frist, kan medlemmet som ba om konsultasjoner, straks be om at det opprettes et panel.

4. Medlemmet som ber om konsultasjoner skal gi DSB og de relevante råd og komitéer melding om alle anmodninger om konsultasjoner. Enhver anmodning om konsultasjoner skal settes fram skriftlig og skal begrunnes, med angivelse av de tiltak det gjelder og det rettslige grunnlag for klagen.

5. Under konsultasjoner i samsvar med bestemmelsene i en dekket avtale bør et medlem, før det tar videre skritt i henhold til denne avtale, forsøke å finne en tilfredsstillende løsning i saken.

6. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre et medlems rettigheter i en eventuell videre behandling av saken.

7. Dersom det er gått 60 dager etter den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt, uten at konsultasjonene har bilagt tvisten, kan den part som klager be om at det opprettes et panel. Parten som klager kan i løpet av 60 dager be om at det opprettes et panel dersom partene som deltar i konsultasjonene, i fellesskap kommer til at konsultasjonene ikke har ført frem til en bileggelse av tvisten.

8. I hastesaker, herunder saker som omhandler lett bedervelige varer, skal medlemmene innlede konsultasjoner innen en frist på

³ Where the provisions of any other covered agreement concerning measures taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member contain provisions different from the provisions of this paragraph, the provisions of such other covered agreement shall prevail.

³ Når en annen omhandlet avtales bestemmelser om tiltak som treffes av regionale eller lokale myndigheter på et medlems territorium, er forskjellige fra bestemmelsene i dette nr., skal bestemmelsene i en slik annen omhandlet avtale gå foran.

of no more than 10 days after the date of receipt of the request. If the consultations have failed to settle the dispute within a period of 20 days after the date of receipt of the request, the complaining party may request the establishment of a panel.

9. In cases of urgency, including those which concern perishable goods, the parties to the dispute, panels and the Appellate Body shall make every effort to accelerate the proceedings to the greatest extent possible.

10. During consultations Members should give special attention to the particular problems and interests of developing country Members.

11. Whenever a Member other than the consulting Members considers that it has a substantial trade interest in consultations being held pursuant to paragraph 1 of Article XXII of GATT 1994, paragraph 1 of Article XXII of GATS, or the corresponding provisions in other covered agreements⁴, such Member may notify the consulting Members and the DSB, within 10 days after the date of the circulation of the request for consultations under said Article, of its desire to be joined in the consultations. Such Member shall be joined in the consultations, provided that the Member to which the request for consultations was addressed agrees that the claim of substantial interest is well-founded. In that event they shall so inform the DSB. If the request to be joined in the consultations is not accepted, the applicant Member shall be free to request consultations under paragraph 1 of Article XXII or paragraph 1 of Article XXIII of GATT 1994, paragraph 1 of Article XXII or paragraph 1 of Article XXIII of GATS, or the corresponding provisions in other covered agreements.

høyst ti dager etter den dag anmodningen ble mottatt. Dersom konsultasjonene ikke har blitt avtalt innen 20 dager etter den dag anmodningen ble mottatt, kan den part som klager, be om at det opprettes et panel.

9. I hastesaker, herunder saker som omhandler lett bedervelige varer, skal partene i tvisten, panelene og Ankeorganet gjøre sitt beste for at saksbehandlingen skal gå så raskt som mulig.

10. Under konsultasjonene bør medlemmene rette særlig oppmerksomhet mot utviklingsmedlemslandenes spesielle problemer og interesser.

11. Når et medlem som ikke deltar i konsultasjonene finner at det er en vesentlig handelsinteresse for medlemmet at det holdes konsultasjoner i henhold til artikkel XXII nr. 1 i GATT 1994, artikkel XXII nr. 1 i GATS eller de tilsvarende bestemmelser i andre dekkede avtaler,⁴ kan medlemmet innen ti dager etter den dag anmodningen om konsultasjoner i henhold til nevnte artikkel ble utsendt, underrette de medlemmer som deltar i konsultasjonene og DSB om at det ønskes å bli tatt med i konsultasjonene. Medlemmet skal tas med i konsultasjonene, forutsatt at det medlem anmodningen om konsultasjoner ble rettet til, er enig i at påstanden om vesentlig interesse er velbegrunnet. De skal i så fall underrette DSB om dette. Dersom anmodningen om å bli tatt med i konsultasjonene ikke tas til følge, står det medlemmet som fremmer anmodningen fritt å be om konsultasjoner i henhold til artikkel XXII nr. 1 eller artikkel XXIII nr. 1 i GATT 1994, artikkel XXII nr. 1 eller artikkel XXIII nr. 1 i GATS eller de tilsvarende bestemmelsene i andre dekkede avtaler.

⁴ The corresponding consultation provisions in the covered agreements are listed hereunder: Agreement on Agriculture, Article 19; Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, paragraph 1 of Article 11; Agreement on Textiles and Clothing, paragraph 4 of Article 8; Agreement on Technical Barriers to Trade, paragraph 1 of Article 14; Agreement on Trade-Related Investment Measures, Article 8; Agreement on Implementation of Article VI of GATT 1994, paragraph 2 of Article 17; Agreement on Implementation of Article VII of GATT 1994, paragraph 2 of Article 19; Agreement on Preshipment Inspection, Article 7; Agreement on Rules of Origin, Article 7; Agreement on Import Licensing Procedures, Article 6; Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, Article 30; Agreement on Safeguards, Article 14; Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Article 64.1; and any corresponding consultation provisions in Plurilateral Trade Agreements as determined by the competent bodies of each Agreement and as notified to the DSB.

⁴ De tilsvarende konsultasjonsbestemmelsene i de omhandlede avtaler er oppregnet i det følgende: Jordbruksavtalen artikkel 19; Avtalen om veterinære og plantesanitære tiltak artikkel 11 nr. 1; Avtalen om tekstiler og klær artikkel 8 nr. 4; Avtalen om tekniske handelshindringer artikkel 14 nr. 1; Avtalen om handelsrelaterte investerings tiltak artikkel 8; Avtalen om antidumpingtiltak artikkel 17 nr. 2; Avtalen om tollfastsettelse artikkel 19 nr. 2; Avtalen om inspeksjon før forsendelse artikkel 7; Avtalen om opprinnelsesregler artikkel 7; Avtalen om importlisensiering artikkel 6; Avtalen om subsidier og utjevningssavgifter artikkel 30; Avtalen om beskyttelsestiltak artikkel 14; Avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter artikkel 64 nr. 1; samt andre tilhørende bestemmelser om konsultasjoner i plurilaterale handelsavtaler som er fastsatt av de organer som er kompetente etter den enkelte avtale og meldt til DSB.

*Article 5**Good Offices, Conciliation and Mediation*

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the parties to the dispute so agree.

2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation, and in particular positions taken by the parties to the dispute during these proceedings, shall be confidential, and without prejudice to the rights of either party in any further proceedings under these procedures.

3. Good offices, conciliation or mediation may be requested at any time by any party to a dispute. They may begin at any time and be terminated at any time. Once procedures for good offices, conciliation or mediation are terminated, a complaining party may then proceed with a request for the establishment of a panel.

4. When good offices, conciliation or mediation are entered into within 60 days after the date of receipt of a request for consultations, the complaining party must allow a period of 60 days after the date of receipt of the request for consultations before requesting the establishment of a panel. The complaining party may request the establishment of a panel during the 60-day period if the parties to the dispute jointly consider that the good offices, conciliation or mediation process has failed to settle the dispute.

5. If the parties to a dispute agree, procedures for good offices, conciliation or mediation may continue while the panel process proceeds.

6. The Director-General may, acting in an *ex officio* capacity, offer good offices, conciliation or mediation with the view to assisting Members to settle a dispute.

*Article 6**Establishment of Panels*

1. If the complaining party so requests, a panel shall be established at the latest at the DSB meeting following that at which the request first appears as an item on the DSB's agenda, unless at that meeting the DSB decides by consensus not to establish a panel.⁵

2. The request for the establishment of a panel shall be made in writing. It shall indicate whether consultations were held, identify the specific measures at issue and provide a brief summary of the legal basis of the com-

⁵ If the complaining party so requests, a meeting of the DSB shall be convened for this purpose within 15 days of the request, provided that at least 10 days' advance notice of the meeting is given.

*Artikkel 5**Velvillig mellomkomst, forlik og megling*

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes når partene er enige om det.

2. Forhandlinger som inkluderer velvillig mellomkomst, forlik og megling, og særlig de standpunkter partene i tvisten inntar under forhandlingene, skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell videre behandling av saken.

3. Enhver som er part i en tvist, kan når som helst be om velvillig mellomkomst, forlik og megling. Prosedyrene kan innledes og avsluttes på ethvert tidspunkt. Etter at prosedyrene for velvillig mellomkomst, forlik og megling er avsluttet, kan en part som klager, be om at det opprettes et panel.

4. Når velvillig mellomkomst, forlik og megling er innledet før det er gått 60 dager fra den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt, kan den part som klager, ikke be om at det opprettes et panel før det er gått 60 dager fra den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt. Den part som klager, kan be om at det opprettes et panel i løpet av perioden på 60 dager dersom partene i tvisten i fellesskap kommer til at prosessen med velvillig mellomkomst, forlik og megling ikke har ført til bileggelse av tvisten.

5. Dersom partene i en tvist er enige, kan velvillig mellomkomst, forlik og megling gå sin gang mens panelprosessen pågår.

6. Generaldirektøren kan av eget tiltak tilby velvillig mellomkomst, forlik og megling med sikte på å bistå medlemmer med å løse en tvist.

*Artikkel 6**Opprettelse av paneler*

1. Dersom den part som klager ber om det, skal det opprettes et panel senest på det første møtet i DSB etter møtet der anmodningen først var satt opp på dagsordenen, med mindre DSB på det nevnte møte ved konsensus beslutter ikke å opprette et panel.⁵

2. En anmodning om opprettelse av panel skal legges fram skriftlig. Den skal opplyse om det har vært holdt konsultasjoner, beskrive de konkrete tiltak som ønskes vurdert og inneholde et kort sammendrag av det rettslige grunn-

⁵ Dersom klageparten ber om det, skal det for dette formål innkalles til møte i DSB innen 15 dager etter anmodningen, forutsatt at det gis minst ti dagers forhåndsvarsel om møtet.

plaint sufficient to present the problem clearly. In case the applicant requests the establishment of a panel with other than standard terms of reference, the written request shall include the proposed text of special terms of reference.

Article 7

Terms of Reference of Panels

1. Panels shall have the following terms of reference unless the parties to the dispute agree otherwise within 20 days from the establishment of the panel:

"To examine, in the light of the relevant provisions in (name of the covered agreement(s) cited by the parties to the dispute), the matter referred to the DSB by (name of party) in document ... and to make such findings as will assist the DSB in making the recommendations or in giving the rulings provided for in that/those agreement(s)."

2. Panels shall address the relevant provisions in any covered agreement or agreements cited by the parties to the dispute.

3. In establishing a panel, the DSB may authorize its Chairman to draw up the terms of reference of the panel in consultation with the parties to the dispute, subject to the provisions of paragraph 1. The terms of reference thus drawn up shall be circulated to all Members. If other than standard terms of reference are agreed upon, any Member may raise any point relating thereto in the DSB.

Article 8

Composition of Panels

1. Panels shall be composed of well-qualified governmental and/or non-governmental individuals, including persons who have served on or presented a case to a panel, served as a representative of a Member or of a contracting party to GATT 1947 or as a representative to the Council or Committee of any covered agreement or its predecessor agreement, or in the Secretariat, taught or published on international trade law or policy, or served as a senior trade policy official of a Member.

2. Panel members should be selected with a view to ensuring the independence of the members, a sufficiently diverse background and a wide spectrum of experience.

3. Citizens of Members whose governments⁶ are parties to the dispute or third parties as defined in paragraph 2 of Article 10

⁶ In the case where customs unions or common markets are parties to a dispute, this provision applies to citizens of all member countries of the customs unions or common markets.

lag for klagen, tilstrekkelig til å gi en klar presentasjon av problemet. Dersom søkeren ber om at det opprettes et panel med et mandat som avviker fra standardmandatet, skal den skriftlige anmodningen omfatte forslag til ordlyd for et slikt spesielt mandat.

Artikkel 7

Panelets mandat

1. Panelet skal ha følgende mandat, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet innen 20 dager etter at panelet er opprettet:

«Å gjennomgå den sak som er henvist til DSB av (partens navn) i dokument ... i lys av de relevante bestemmelser i (navnet på den eller de dekkede avtaler som partene i tvisten påberoper seg), og å komme til en vurdering som kan være til hjelp for DSB når det skal gi sin anbefaling eller avsi sin kjennelse slik det er bestemt i den eller de aktuelle avtaler.»

2. Panelet skal vurdere til de relevante bestemmelser i en eller flere dekkede avtaler som partene i tvisten har påberopt seg.

3. Når DSB oppretter et panel, kan det gi panelets formann fullmakt til å sette opp panelets mandat i samråd med partene i tvisten, med forbehold for bestemmelsene i nr. 1. Et mandat som er satt opp på denne måten, skal distribueres til alle medlemmer. Dersom det avtales et annet mandat enn standardmandatet, kan ethvert medlem ta opp ethvert spørsmål i den forbindelse i DSB.

Artikkel 8

Panelets sammensetning

1. Panelet skal settes sammen av velkvalifiserte personer i og/eller utenfor statlig tjeneste, herunder personer som har tjenestegjort i eller har lagt en sak fram for et panel, har fungert som representant for et medlem eller en avtalepart i GATT 1947 eller som representant i et råd eller en komité i henhold til en dekket avtale eller dens foregående avtale eller i sekretariatet, har undervist i eller fått offentliggjort arbeider om internasjonal handelsrett eller -politikk eller har tjenestegjort som høyere handelspolitisk tjenestemann for et medlem.

2. Medlemmene av panelet bør velges ut med henblikk på å sikre deres uavhengighet og en tilstrekkelig variert bakgrunn og et bredt erfaringsgrunnlag.

3. Borgere hos medlemmer hvis regjering⁶ er part i tvisten eller tredjepart som definert i artikkel 10 nr. 2, skal ikke delta i et panel som

⁶ Dersom en tollunion eller et felles marked er part i en tvist, skal denne bestemmelsen gjelde for borgere i alle medlemslandene i tollunionen eller det felles marked.

shall not serve on a panel concerned with that dispute, unless the parties to the dispute agree otherwise.

4. To assist in the selection of panelists, the Secretariat shall maintain an indicative list of governmental and non-governmental individuals possessing the qualifications outlined in paragraph 1, from which panelists may be drawn as appropriate. That list shall include the roster of nongovernmental panelists established on 30 November 1984 (BISD 31S/9), and other rosters and indicative lists established under any of the covered agreements, and shall retain the names of persons on those rosters and indicative lists at the time of entry into force of the WTO Agreement. Members may periodically suggest names of governmental and non-governmental individuals for inclusion on the indicative list, providing relevant information on their knowledge of international trade and of the sectors or subject matter of the covered agreements, and those names shall be added to the list upon approval by the DSB. For each of the individuals on the list, the list shall indicate specific areas of experience or expertise of the individuals in the sectors or subject matter of the covered agreements.

5. Panels shall be composed of three panelists unless the parties to the dispute agree, within 10 days from the establishment of the panel, to a panel composed of five panelists. Members shall be informed promptly of the composition of the panel.

6. The Secretariat shall propose nominations for the panel to the parties to the dispute. The parties to the dispute shall not oppose nominations except for compelling reasons.

7. If there is no agreement on the panelists within 20 days after the date of the establishment of a panel, at the request of either party, the Director-General, in consultation with the Chairman of the DSB and the Chairman of the relevant Council or Committee, shall determine the composition of the panel by appointing the panelists whom the Director-General considers most appropriate in accordance with any relevant special or additional rules or procedures of the covered agreement or covered agreements which are at issue in the dispute, after consulting with the parties to the dispute. The Chairman of the DSB shall inform the Members of the composition of the panel thus formed no later than 10 days after the date the Chairman receives such a request.

8. Members shall undertake, as a general rule, to permit their officials to serve as panelists.

9. Panelists shall serve in their individual capacities and not as government representa-

behandler vedkommende tvist, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.

4. Til hjelp ved utvelgelsen av panelmedlemmer skal sekretariatet føre en veiledende liste over personer i eller utenfor statlig tjeneste som fyller kvalifikasjonskravene nevnt i nr. 1, som panelmedlemmer kan velges fra etter som det passer. Listen skal omfatte den fortegnelsen over personer utenfor statlig tjeneste og som står til disposisjon for panelet som ble opprettet 30. november 1984 (BISD 31S/9) og andre tilsvarende fortegnelser og veiledende lister opprettet i henhold til en av de dekkede avtaler, og de navn som var oppført i fortegnelsene og de veiledende listene på tidspunktet for WTO-avtalens ikrafttredelse, skal beholdes. Medlemmene kan jevnlig foreslå navn på personer i eller utenfor statlig tjeneste med sikte på oppføring i den veiledende listen, med relevante opplysninger om deres kjennskap til internasjonal handel og til sektorene eller temaene i de dekkede avtaler, og navnene skal tilføyes på listen etter godkjenning av DSB. Det skal angis på hvilke områder innenfor sektorene eller temaene i de dekkede avtaler den enkelte har erfaring eller er ekspert.

5. Panelet skal bestå av tre panelmedlemmer, med mindre partene i tvisten innen ti dager etter at panelet er opprettet, blir enige om et panel bestående av fem panelmedlemmer. Medlemslandene skal straks underrettes om panelets sammensetning.

6. Sekretariatet skal foreslå kandidater til panelet for partene i tvisten. Partene i tvisten skal ikke gjøre innsigelse mot kandidatene med mindre de har tvingende grunn til det.

7. Dersom det ikke oppnås enighet om panelmedlemmene innen 20 dager etter at et panel er opprettet, skal Generaldirektøren på anmodning fra en av partene, i samråd med DSBs formann og formannen for det relevante råd eller den relevante komité, bestemme panelets sammensetning ved å oppnevne de panelmedlemmer som Generaldirektøren anser som mest passende i henhold til enhver relevant særlig eller ytterligere regel eller prosedyre i den eller de dekkede avtaler som er til behandling, etter å ha konsultert partene i tvisten. Formannen for DSB skal underrette medlemmene om sammensetningen av panelet som er etablert på denne måten, innen ti dager fra den dag formannen mottok anmodningen.

8. Medlemmene skal forplikte seg til som hovedregel å gi sine tjenestemenn tillatelse til å tjenestegjøre som panelmedlemmer.

9. Panelmedlemmene skal tjenestegjøre i egenskap av enkeltpersoner og ikke som repre-

tives, nor as representatives of any organization. Members shall therefore not give them instructions nor seek to influence them as individuals with regard to matters before a panel.

10. When a dispute is between a developing country Member and a developed country Member the panel shall, if the developing country Member so requests, include at least one panelist from a developing country Member.

11. Panelists' expenses, including travel and subsistence allowance, shall be met from the WTO budget in accordance with criteria to be adopted by the General Council, based on recommendations of the Committee on Budget, Finance and Administration.

Article 9

Procedures for Multiple Complainants

1. Where more than one Member requests the establishment of a panel related to the same matter, a single panel may be established to examine these complaints taking into account the rights of all Members concerned. A single panel should be established to examine such complaints whenever feasible.

2. The single panel shall organize its examination and present its findings to the DSB in such a manner that the rights which the parties to the dispute would have enjoyed had separate panels examined the complaints are in no way impaired. If one of the parties to the dispute so requests, the panel shall submit separate reports on the dispute concerned. The written submissions by each of the complainants shall be made available to the other complainants, and each complainant shall have the right to be present when any one of the other complainants presents its views to the panel.

3. If more than one panel is established to examine the complaints related to the same matter, to the greatest extent possible the same persons shall serve as panelists on each of the separate panels and the timetable for the panel process in such disputes shall be harmonized.

Article 10

Third Parties

1. The interests of the parties to a dispute and those of other Members under a covered agreement at issue in the dispute shall be fully taken into account during the panel process.

2. Any Member having a substantial interest in a matter before a panel and having notified its interest to the DSB (referred to in this Understanding as a "third party") shall have

sentanter for en regjering eller en organisasjon. Medlemmene skal derfor ikke gi dem instruksjoner eller forsøke å påvirke dem som enkeltperson i saker som er forelagt et panel.

10. Når det oppstår en tvist mellom et medlem som er utviklingsland og et medlem som er industriland, skal panelet dersom medlemmet som er utviklingsland ber om det, ha minst ett panelmedlem fra et medlem som er utviklingsland.

11. Panelmedlemmenes utgifter, herunder reise- og diettgodtgjørelse, skal belastes WTO-budsjettet i samsvar med kriterier som vedtas av Hovedrådet, på grunnlag av anbefalinger fra Budsjett-, finans- og administrasjonskomiteen.

Artikkel 9

Prosedyrer når det er flere parter som klager

1. Når mer enn ett medlem ber om at det opprettes et panel i tilknytning til samme sak, kan det opprettes et enkelt panel som skal behandle klagene, men det skal tas hensyn til alle de berørte medlemmers rettigheter. Når det kan la seg gjøre, bør det opprettes bare ett panel for behandling av slike klager.

2. Et slikt panel skal organisere sin undersøkelse og legge sine vurderinger fram for DSB på en slik måte at de rettigheter som partene i tvisten ville ha hatt om det var opprettet atskilte paneler, ikke på noen måte innskrenkes. Dersom en av partene i tvisten ber om det, skal panelet legge fram separate rapporter om tvisten. Skriftlige innlegg fra den enkelte klager skal gjøres kjent for de øvrige klagere, og hver klager skal ha rett til å være til stede når en av de øvrige klagere fremlegger sitt syn for panelet.

3. Dersom det er opprettet mer enn ett panel for behandling av klager i tilknytning til samme sak, skal de samme personer i størst mulig utstrekning tjenestegjøre som panelmedlemmer i de enkelte panelene, og tidsplanen for arbeidet i panelene skal harmoniseres.

Artikkel 10

Tredjeparter

1. Det skal tas fullt hensyn til interessene til partene i tvisten og til andre medlemmer i henhold til en dekket avtale som behandles i tvisten.

2. Ethvert medlem som har en betydelig interesse i en sak som behandles av et panel, og som har underrettet DSB om sin interesse (heretter kalt «tredjepart»), skal ha anledning

an opportunity to be heard by the panel and to make written submissions to the panel. These submissions shall also be given to the parties to the dispute and shall be reflected in the panel report.

3. Third parties shall receive the submissions of the parties to the dispute to the first meeting of the panel.

4. If a third party considers that a measure already the subject of a panel proceeding nullifies or impairs benefits accruing to it under any covered agreement, that Member may have recourse to normal dispute settlement procedures under this Understanding. Such a dispute shall be referred to the original panel wherever possible.

Article 11 Function of Panels

The function of panels is to assist the DSB in discharging its responsibilities under this Understanding and the covered agreements. Accordingly, a panel should make an objective assessment of the matter before it, including an objective assessment of the facts of the case and the applicability of and conformity with the relevant covered agreements, and make such other findings as will assist the DSB in making the recommendations or in giving the rulings provided for in the covered agreements. Panels should consult regularly with the parties to the dispute and give them adequate opportunity to develop a mutually satisfactory solution.

Article 12 Panel Procedures

1. Panels shall follow the Working Procedures in Appendix 3 unless the panel decides otherwise after consulting the parties to the dispute.

2. Panel procedures should provide sufficient flexibility so as to ensure high-quality panel reports, while not unduly delaying the panel process.

3. After consulting the parties to the dispute, the panelists shall, as soon as practicable and whenever possible within one week after the composition and terms of reference of the panel have been agreed upon, fix the timetable for the panel process, taking into account the provisions of paragraph 9 of Article 4, if relevant.

4. In determining the timetable for the panel process, the panel shall provide sufficient time for the parties to the dispute to prepare their submissions.

5. Panels should set precise deadlines for

til å bli hørt av panelet og til å legge frem et skriftlig innlegg for panelet. Slike innlegg skal også legges fram for partene i tvisten, og skal framgå av panelets rapport.

3. Tredjeparter skal motta innleggene fra partene i tvisten til panelets første møte.

4. Dersom en tredjepart mener at et tiltak som allerede er gjenstand for panelbehandling, helt eller delvis tilsidesetter rettigheter som tilkommer parten som følge av en dekket avtale, kan dette medlem benytte de vanlige tvisteløsningsprosedyrer etter denne avtale. En slik tvist skal om mulig henvises til behandling i det opprinnelige panel.

Artikkel 11 Panelets oppgave

1. Panelets oppgave er å bistå DSB med å utføre de oppgaver det er pålagt etter denne avtale og de dekkede avtaler. Et panel skal derfor foreta en objektiv vurdering av den sak det har fått seg forelagt, herunder en objektiv vurdering av de faktiske forholdene i saken og av hvorvidt de relevante dekkede avtaler kommer til anvendelse og de faktiske forhold er i samsvar med dem, samt gjøre vurdering av andre relevante forhold som vil være en hjelp for DSB når det skal gi anbefalinger eller avsi kjennelser som fastsatt i de dekkede avtaler. Panelet bør ha jevnlig konsultasjoner med partene i tvisten og gi dem tilstrekkelig mulighet til å komme fram til en løsning som er tilfredsstillende for partene.

Artikkel 12 Panelets saksbehandling

1. Panelet skal følge arbeidsrutinene i vedlegg 3 med mindre panelet bestemmer noe annet etter å ha konsultert partene i tvisten.

2. Panelets saksbehandling bør være tilstrekkelig fleksibel til å sikre en høy kvalitet på panelets rapporter, samtidig som saksgangen ikke forsinkes unødig.

3. Etter konsultasjoner med partene i tvisten skal panelmedlemmene så snart det kan la seg gjøre og om mulig innen en uke etter at panelets sammensetning og mandat er avtalt, fastsette en tidsplan for saksbehandlingen, idet det eventuelt tas hensyn til bestemmelsene i artikkel 4 nr. 9.

4. Når panelet setter opp tidsplan for saksbehandlingen, skal det sørge for at partene i tvisten får tilstrekkelig tid til å forberede sine innlegg.

5. Panelet bør sette nøyaktige frister for

written submissions by the parties and the parties should respect those deadlines.

6. Each party to the dispute shall deposit its written submissions with the Secretariat for immediate transmission to the panel and to the other party or parties to the dispute. The complaining party shall submit its first submission in advance of the responding party's first submission unless the panel decides, in fixing the timetable referred to in paragraph 3 and after consultations with the parties to the dispute, that the parties should submit their first submissions simultaneously. When there are sequential arrangements for the deposit of first submissions, the panel shall establish a firm time-period for receipt of the responding party's submission. Any subsequent written submissions shall be submitted simultaneously.

7. Where the parties to the dispute have failed to develop a mutually satisfactory solution, the panel shall submit its findings in the form of a written report to the DSB. In such cases, the report of a panel shall set out the findings of fact, the applicability of relevant provisions and the basic rationale behind any findings and recommendations that it makes. Where a settlement of the matter among the parties to the dispute has been found, the report of the panel shall be confined to a brief description of the case and to reporting that a solution has been reached.

8. In order to make the procedures more efficient, the period in which the panel shall conduct its examination, from the date that the composition and terms of reference of the panel have been agreed upon until the date the final report is issued to the parties to the dispute, shall, as a general rule, not exceed six months. In cases of urgency, including those relating to perishable goods, the panel shall aim to issue its report to the parties to the dispute within three months.

9. When the panel considers that it cannot issue its report within six months, or within three months in cases of urgency, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will issue its report. In no case should the period from the establishment of the panel to the circulation of the report to the Members exceed nine months.

10. In the context of consultations involving a measure taken by a developing country Member, the parties may agree to extend the periods established in paragraphs 7 and 8 of Article 4. If, after the relevant period has elapsed, the consulting parties cannot agree that the consultations have concluded, the Chairman of the DSB shall decide, after consultati-

innlevering av skriftlige innlegg fra partene, og partene bør overholde fristene.

6. Hver part i tvisten skal levere sitt skriftlige innlegg til sekretariatet for umiddelbar oversendelse til panelet og den eller de andre parter i tvisten. Den part som klager skal innlevere sitt første innlegg før den innklagede parts første innlegg, med mindre panelet etter å ha fastsatt en tidsplan som nevnt i nr. 3 og etter konsultasjoner med partene i tvisten, bestemmer at partene skal innlevere sine første innlegg samtidig. Når de første innleggene ikke skal innleveres samtidig, skal panelet sette en fast frist for mottakelse av den innklagede parts innlegg. Senere skriftlige innlegg skal innleveres samtidig.

7. Dersom partene i tvisten ikke har klart å nå fram til en løsning som er tilfredsstillende for partene, skal panelet legge fram sin konklusjon i form av en skriftlig rapport til DSB. I slike tilfeller skal panelets rapport angi hvilke faktiske forhold som legges til grunn, hvorvidt de relevante bestemmelser resonnerer til anvendelse og det grunnleggende resonnement bak de vurderinger og anbefalinger det er kommet til. Dersom det er oppnådd en løsning i saken mellom partene i tvisten, skal panelets rapport begrenses til en kort beskrivelse av saken, med opplysning om at det er oppnådd en løsning.

8. For å gjøre saksbehandlingen mer effektiv skal den tid panelet bruker til sin gjennomgang, fra den dag det ble enighet om panelets sammensetning og mandat til den dag den endelige rapporten legges fram for partene i tvisten, som hovedregel ikke overstige seks måneder. I hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederverlige varer, skal panelet ta sikte på å legge sin rapport fram for partene i tvisten innen tre måneder.

9. Dersom panelet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen seks måneder, eller innen tre måneder i hastesaker, skal det gi DSB skriftlig underretning om grunnene til forsinkelsen sammen med et anslag over den tid det trenger for å kunne legge fram rapporten. Det bør ikke under noen omstendighet gå mer enn ni måneder fra panelet opprettes og til rapporten distribueres til medlemmene.

10. I forbindelse med konsultasjoner som dreier seg om tiltak truffet av et medlem som er utviklingsland, kan partene avtale å forlenge fristene fastsatt i artikkel 4 nr. 7 og 8. Dersom de parter som deltar i konsultasjonene, etter fristens utløp ikke enes om å anse konsultasjonene for avsluttet, skal formannen for DSB etter å ha konsultert partene avgjøre

on with the parties, whether to extend the relevant period and, if so, for how long. In addition, in examining a complaint against a developing country Member, the panel shall accord sufficient time for the developing country Member to prepare and present its argumentation. The provisions of paragraph 1 of Article 20 and paragraph 4 of Article 21 are not affected by any action pursuant to this paragraph.

11. Where one or more of the parties is a developing country Member, the panel's report shall explicitly indicate the form in which account has been taken of relevant provisions on differential and more-favourable treatment for developing country Members that form part of the covered agreements which have been raised by the developing country Member in the course of the dispute settlement procedures.

12. The panel may suspend its work at any time at the request of the complaining party for a period not to exceed 12 months. In the event of such a suspension, the time-frames set out in paragraphs 8 and 9 of this Article, paragraph 1 of Article 20, and paragraph 4 of Article 21 shall be extended by the amount of time that the work was suspended. If the work of the panel has been suspended for more than 12 months, the authority for establishment of the panel shall lapse.

Article 13

Right to Seek Information

1. Each panel shall have the right to seek information and technical advice from any individual or body which it deems appropriate. However, before a panel seeks such information or advice from any individual or body within the jurisdiction of a Member it shall inform the authorities of that Member. A Member should respond promptly and fully to any request by a panel for such information as the panel considers necessary and appropriate. Confidential information which is provided shall not be revealed without formal authorization from the individual, body, or authorities of the Member providing the information.

2. Panels may seek information from any relevant source and may consult experts to obtain their opinion on certain aspects of the matter. With respect to a factual issue concerning a scientific or other technical matter raised by a party to a dispute, a panel may request an advisory report in writing from an expert review group. Rules for the establishment of such a group and its procedures are set forth in Appendix 4.

om den relevante fristen skal forlenges, og i tilfelle for hvor lang tid. Dessuten skal panelet når det behandler en klage mot et medlem som er utviklingsland, gi medlemmet tilstrekkelig tid til å forberede og legge fram sine argumenter. Ingen handling som foretas i henhold til dette nr. kan få innvirkning på bestemmelsene i artikkel 20 nr. 1 og artikkel 21 nr. 4.

11. Dersom en eller flere parter er et medlem som er utviklingsland, skal panelets rapport uttrykkelig angi på hvilken måte det er tatt hensyn til de relevante bestemmelser i de dekkede avtaler om differensiert og gunstigere behandling for medlemmer som utviklingsland, som medlemmet har påberopt seg under tvisteløsningsprosedyrene.

12. Panelet kan på et hvilket som helst tidspunkt, etter anmodning fra parten som klager, utsette sitt arbeid for et tidsrom som ikke overstiger 12 måneder. Ved slik utsettelse forlenges tidsrammene som er fastsatt i nr. 8 og 9, i artikkel 20 nr. 1 og i artikkel 21 nr. 4 for like lang tid som arbeidet ble utsatt. Dersom panelets arbeid utsettes i mer enn tolv måneder, blir beslutningen om å opprette panelet uten virkning.

Artikkel 13

Rett til å innhente opplysninger

1. Hvert panel skal ha rett til å innhente opplysninger og faglige råd fra en hvilken som helst person eller instans som det finner egnet. Før et panel innhenter slike opplysninger eller råd fra en person eller instans innen et medlems jurisdiksjon, skal det imidlertid underrette medlemmets myndigheter. Alle medlemmer bør svare raskt og fullstendig på enhver anmodning fra et panel om opplysninger panelet mener er nødvendige og hensiktsmessige. Fortrolige opplysninger skal ikke røpes uten at den person, instans eller myndighet hos medlemmet som har gitt opplysningene, formelt gir sin tillatelse til det.

2. Panelene kan innhente opplysninger fra enhver relevant kilde, og kan rådspørre eksperter for å få deres mening om bestemte sider av saken. Når det gjelder en saksopplysning i forbindelse med et vitenskapelig eller annet faglig spørsmål som er tatt opp av en part i en tvist, kan panelet be om en skriftlig uttalelse fra en rådgivende ekspertgruppe. Regler for opprettelse av en slik gruppe og dens saksbehandling er fastlagt i vedlegg 4.

Article 14
Confidentiality

1. Panel deliberations shall be confidential.
2. The reports of panels shall be drafted without the presence of the parties to the dispute in the light of the information provided and the statements made.
3. Opinions expressed in the panel report by individual panelists shall be anonymous.

Article 15
Interim Review Stage

1. Following the consideration of rebuttal submissions and oral arguments, the panel shall issue the descriptive (factual and argument) sections of its draft report to the parties to the dispute. Within a period of time set by the panel, the parties shall submit their comments in writing.
2. Following the expiration of the set period of time for receipt of comments from the parties to the dispute, the panel shall issue an interim report to the parties, including both the descriptive sections and the panel's findings and conclusions. Within a period of time set by the panel, a party may submit a written request for the panel to review precise aspects of the interim report prior to circulation of the final report to the Members. At the request of a party, the panel shall hold a further meeting with the parties on the issues identified in the written comments. If no comments are received from any party within the comment period, the interim report shall be considered the final panel report and circulated promptly to the Members.
3. The findings of the final panel report shall include a discussion of the arguments made at the interim review stage. The interim review stage shall be conducted within the time-period set out in paragraph 8 of Article 12.

Article 16
Adoption of Panel Reports

1. In order to provide sufficient time for the Members to consider panel reports, the reports shall not be considered for adoption by the DSB until 20 days after the date they have been circulated to the Members.
2. Members having objections to a panel report shall give written reasons to explain their objections for circulation at least 10 days prior to the DSB meeting at which the panel report will be considered.
3. The parties to a dispute shall have the

Artikkel 14
Fortrolig behandling

1. Panelets rådslagninger skal være fortrolige.
2. Panelrapportene skal utarbeides uten at partene i tvisten er til stede, på bakgrunn av de opplysninger og redegjørelser som er lagt fram.
3. Uttalelser i rapporten fra de enkelte panelmedlemmer skal være anonyme.

Artikkel 15
Foreløpig gjennomgang

1. Etter å ha vurdert motinnlegg og muntlige argumenter skal panelet legge fram de beskrivende avsnittene (de faktiske forhold og argumentasjon) av sitt rapportutkast for partene. Partene skal innen en frist som fastsettes av panelet, legge fram sine kommentarer skriftlig.
2. Etter at den fastsatte frist for kommentarer fra partene i tvisten er utløpt, skal panelet utarbeide en foreløpig rapport til partene, med de beskrivende avsnittene og panelets vurderinger og konklusjoner. Innen en frist panelet fastsetter kan en part skriftlig anmode panelet om ny gjennomgang av bestemte sider av den foreløpige rapporten, før den endelige rapporten distribueres til medlemmene. Dersom en part ber om det, skal panelet holde et nytt møte med partene om spørsmål som er reist i de skriftlige kommentarene. Dersom ingen kommentarer er mottatt fra noen av partene innen fristen for kommentarer, skal den foreløpige rapporten betraktes som endelig og straks distribueres til medlemmene.
3. Konklusjonene i den endelige panelrapporten skal inneholde en drøftelse av de argumenter som er satt fram under den foreløpige gjennomgangen. Den foreløpige gjennomgangen skal gjennomføres innen den frist som er fastsatt i artikkel 12 nr. 8.

Artikkel 16
Vedtakelse av panelrapporter

1. For at medlemmene skal få tilstrekkelig tid til å gå gjennom panelrapportene, skal de ikke tas opp til vedtakelse av DSB før 20 dager etter den dag de er distribuert til medlemmene.
2. Medlemmer som har innvendinger mot rapportene, skal gi skriftlig begrunnelse for sine innvendinger, slik at begrunnelsen kan distribueres minst 10 dager før det møte i DSB der panelrapporten skal behandles.
3. Partene i en tvist har rett til å delta fullt

right to participate fully in the consideration of the panel report by the DSB, and their views shall be fully recorded.

4. Within 60 days after the date of circulation of a panel report to the Members, the report shall be adopted at a DSB meeting⁷ unless a party to the dispute formally notifies the DSB of its decision to appeal or the DSB decides by consensus not to adopt the report. If a party has notified its decision to appeal, the report by the panel shall not be considered for adoption by the DSB until after completion of the appeal. This adoption procedure is without prejudice to the right of Members to express their views on a panel report.

Article 17 Appellate Review

Standing Appellate Body

1. A standing Appellate Body shall be established by the DSB. The Appellate Body shall hear appeals from panel cases. It shall be composed of seven persons, three of whom shall serve on any one case. Persons serving on the Appellate Body shall serve in rotation. Such rotation shall be determined in the working procedures of the Appellate Body.

2. The DSB shall appoint persons to serve on the Appellate Body for a four-year term, and each person may be reappointed once. However, the terms of three of the seven persons appointed immediately after the entry into force of the WTO Agreement shall expire at the end of two years, to be determined by lot. Vacancies shall be filled as they arise. A person appointed to replace a person whose term of office has not expired shall hold office for the remainder of the predecessor's term.

3. The Appellate Body shall comprise persons of recognized authority, with demonstrated expertise in law, international trade and the subject matter of the covered agreements generally. They shall be unaffiliated with any government. The Appellate Body membership shall be broadly representative of membership in the WTO. All persons serving on the Appellate Body shall be available at all times and on short notice, and shall stay abreast of dispute settlement activities and other relevant activities of the WTO. They shall not participate in the consideration of any dispute

ut i DSBs behandling av panelrapporten, og deres syn skal i sin helhet protokolleres.

4. Innen 60 dager etter den dag en panelrapport er distribuert til medlemmene, skal den vedtas på et møte i DSB⁷, med mindre en part i tvisten formelt meddeler DSB at det har bestemt seg for å anke, eller DSB ved konsensus beslutter ikke å vedta rapporten. Dersom en part har meddelt at den har bestemt seg for å anke, skal rapporten ikke tas opp til behandling av DSB før ankebehandlingen er gjennomført. Denne vedtakelsesprosedyren innvirker ikke på medlemmenes rett til å gi uttrykk for sitt syn på en panelrapport.

Artikkel 17 Ankebehandling

Fast ankeorgan

1. Et fast ankeorgan skal opprettes av DSB. Ankeorganet skal behandle anker over panelsaker. Det skal bestå av sju personer, hvorav tre skal gjøre tjeneste i den enkelte sak. Personer som tjenestegjør i Ankeorganet skal tjenestegjøre etter tur. Turordningen bestemmes i Ankeorganets arbeidsrutiner.

2. DSB skal oppnevne de personer som skal tjenestegjøre i Ankeorganet for en periode på fire år, og hver av dem kan gjenoppnevnes en gang. Imidlertid skal funksjonstiden for tre av de sju personene som er oppnevnt umiddelbart etter at WTO-avtalen er trådt i kraft, etter loddtrekning utløpe etter to år. Plassene skal fylles etterhvert som de blir ledige. Den som er oppnevnt for å erstatte en person hvis funksjonstid ikke er utløpt, skal fungere for den gjenværende del av sin forgjengers funksjonstid.

3. Ankeorganet skal bestå av personer med høy anseelse og dokumentert sakkyndighet i rettsspørsmål, internasjonal handel og de områder som omfattes av de dekkede avtaler i alminnelighet. De skal være uavhengig av enhver regjering. Ankeorganets sammensetning skal stort sett gjenspeile sammensetningen i WTO. Alle som tjenestegjør i Ankeorganet skal være tilgjengelige til enhver tid og på kort varsel, og de skal holde seg å jour med tvisteløsningsvirksomheten og annen relevant virksomhet innen WTO. De skal ikke delta i behandling av en tvist når det kan føre til at det

⁷ If a meeting of the DSB is not scheduled within this period at a time that enables the requirements of paragraphs 1 and 4 of Article 16 to be met, a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

⁷ Dersom det ikke er berammet møte i DSB i løpet av dette tidsrommet og på et tidspunkt som gjør det mulig å oppfylle kravene i artikkel 16 nr. 4, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

tes that would create a direct or indirect conflict of interest.

4. Only parties to the dispute, not third parties, may appeal a panel report. Third parties which have notified the DSB of a substantial interest in the matter pursuant to paragraph 2 of Article 10 may make written submissions to, and be given an opportunity to be heard by, the Appellate Body.

5. As a general rule, the proceedings shall not exceed 60 days from the date a party to the dispute formally notifies its decision to appeal to the date the Appellate Body circulates its report. In fixing its timetable the Appellate Body shall take into account the provisions of paragraph 9 of Article 4, if relevant. When the Appellate Body considers that it cannot provide its report within 60 days, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report. In no case shall the proceedings exceed 90 days.

6. An appeal shall be limited to issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel.

7. The Appellate Body shall be provided with appropriate administrative and legal support as it requires.

8. The expenses of persons serving on the Appellate Body, including travel and subsistence allowance, shall be met from the WTO budget in accordance with criteria to be adopted by the General Council, based on recommendations of the Committee on Budget, Finance and Administration.

Procedures for Appellate Review

9. Working procedures shall be drawn up by the Appellate Body in consultation with the Chairman of the DSB and the Director-General, and communicated to the Members for their information.

10. The proceedings of the Appellate Body shall be confidential. The reports of the Appellate Body shall be drafted without the presence of the parties to the dispute and in the light of the information provided and the statements made.

11. Opinions expressed in the Appellate Body report by individuals serving on the Appellate Body shall be anonymous.

12. The Appellate Body shall address each of the issues raised in accordance with paragraph 6 during the appellate proceeding.

13. The Appellate Body may uphold, modify or reverse the legal findings and conclusions of the panel.

oppstår direkte eller indirekte interessekonflikt.

4. Bare partene i tvisten, ikke tredjeparter, kan anke en panelrapport. Tredjeparter som har underrettet DSB om en betydelig interesse i saken i henhold til artikkel 10 nr. 2, kan innlegge skriftlige innlegg til Ankeorganet, og gis anledning til å bli hørt.

5. Som en alminnelig regel skal forhandlingene ikke vare mer enn 60 dager fra den dag en part i en tvist formelt gir underretning om at den har besluttet å anke, til den dag Ankeorganet distribuerer sin rapport. Ankeorganet skal når det fastsetter sin tidsplan eventuelt ta hensyn til bestemmelsene i artikkel 4 nr. 9. Når Ankeorganet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen 60 dager, skal det underrette DSB skriftlig om grunnene til forsinkelsen og samtidig anslå når rapporten vil bli lagt fram. Forhandlingene skal ikke under noen omstendighet overstige 90 dager.

6. Det kan ankes bare over rettsspørsmål omhandlet i panelets rapport og panelets juridiske fortolkninger.

7. Ankeorganet skal gis nødvendig administrativ og juridisk bistand.

8. Utgiftene for dem som tjenestegjør i Ankeorganet, herunder reise- og diettgodtgjørelse, skal belastes WTO-budsjettet i samsvar med kriterier som skal vedtas av Hovedrådet, på grunnlag av anbefalinger fra Budsjett-, finans- og administrasjonskomiteen.

Saksbehandlingsregler for ankebehandlingen

9. Arbeidsrutinene skal settes opp av Ankeorganet i samråd med formannen for DSB og Generaldirektøren, og meddeles medlemmene til orientering.

10. Forhandlingene i Ankeorganet skal være fortrolige. Ankeorganets rapporter skal utarbeides uten at partene i tvisten er til stede, på bakgrunn av de opplysninger og redegjørelser som er lagt fram.

11. Uttalelser i rapporten fra de enkelte medlemmer i Ankeorganet skal være anonyme.

12. Ankeorganet skal under ankebehandlingen gå gjennom hvert enkelt spørsmål som er reist i samsvar med nr. 6.

13. Ankeorganet kan stadfeste, endre eller omgjøre panelets rettslige vurderinger og konklusjoner.

Adoption of Appellate Body Reports

14. An Appellate Body report shall be adopted by the DSB and unconditionally accepted by the parties to the dispute unless the DSB decides by consensus not to adopt the Appellate Body report within 30 days following its circulation to the Members.⁸ This adoption procedure is without prejudice to the right of Members to express their views on an Appellate Body report.

*Article 18**Communications with the Panel or Appellate Body*

1. There shall be no *ex parte* communications with the panel or Appellate Body concerning matters under consideration by the panel or Appellate Body.

2. Written submissions to the panel or the Appellate Body shall be treated as confidential, but shall be made available to the parties to the dispute. Nothing in this Understanding shall preclude a party to a dispute from disclosing statements of its own positions to the public. Members shall treat as confidential information submitted by another Member to the panel or the Appellate Body which that Member has designated as confidential. A party to a dispute shall also, upon request of a Member, provide a non-confidential summary of the information contained in its written submissions that could be disclosed to the public.

*Article 19**Panel and Appellate Body Recommendations*

1. Where a panel or the Appellate Body concludes that a measure is inconsistent with a covered agreement, it shall recommend that the Member concerned⁹ bring the measure into conformity with that agreement.¹⁰ In addition to its recommendations, the panel or Appellate Body may suggest ways in which the Member concerned could implement the recommendations.

2. In accordance with paragraph 2 of Article 3, in their findings and recommendations, the panel and Appellate Body cannot add to or diminish the rights and obligations provided in the covered agreements.

⁸ If a meeting of the DSB is not scheduled during this period, such a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

⁹ The "Member concerned" is the party to the dispute to which the panel or Appellate Body recommendations are directed.

¹⁰ With respect to recommendations in cases not involving a violation of GATT 1994 or any other covered agreement, see Article 26.

Vedtakelse av Ankeorganets rapporter

14. En rapport fra Ankeorganet skal innen 30 dager etter at den er distribuert til medlemmene, vedtas på et møte i DSB⁸ og godkjennes uten forbehold av partene i tvisten, med mindre DSB ved konsensus beslutter ikke å vedta rapporten. Denne vedtakelsesprosedyren innvirker ikke på medlemmenes rett til å gi uttrykk for sitt syn på en rapport fra Ankeorganet.

*Artikkel 18**Kontakt med panelet eller Ankeorganet*

1. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og panelet eller Ankeorganet om spørsmål som er under behandling i panelet eller Ankeorganet.

2. Skriftlige innlegg til panelet eller Ankeorganet skal behandles fortrolig, men skal være tilgjengelige for partene i tvisten. Ingen bestemmelse i denne avtale skal være til hinder for at en part i en tvist offentliggjør sine egne standpunkter. Medlemmene skal behandle fortrolig opplysninger som av et annet medlem er lagt fram for et panel eller Ankeorganet og merket fortrolig. Etter anmodning fra et medlem skal en part i en tvist også legge fram et ikke-fortrolig sammendrag av de opplysninger i partens skriftlige innlegg som kan offentliggjøres.

*Artikkel 19**Anbefalinger fra panelet og Ankeorganet*

1. Dersom et panel eller Ankeorganet kommer til at et tiltak er uforenlig med en dekket avtale, skal det anbefale at det berørte medlem⁹ bringer tiltaket i samsvar med vedkommende avtale¹⁰. I tillegg til å gi anbefalinger kan panelet eller Ankeorganet foreslå hvordan det berørte medlem kan gjennomføre anbefalingene.

2. I samsvar med artikkel 3 nr. 2 kan panelet og Ankeorganet i sine vurderinger og anbefalinger ikke utvide eller innskrenke de rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i de dekkede avtaler.

⁸ Dersom det ikke er berammet møte i DSB innen denne fristen, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

⁹ «Det berørte medlem» er den part i tvisten som panelet eller Ankeorganets anbefalinger er rettet til.

¹⁰ Med hensyn til anbefalinger i saker som ikke innebærer et brudd på GATT eller en annen omhandlet avtale, se artikkel 26.

Article 20

Time-frame for DSB Decisions

Unless otherwise agreed to by the parties to the dispute, the period from the date of establishment of the panel by the DSB until the date the DSB considers the panel or appellate report for adoption shall as a general rule not exceed nine months where the panel report is not appealed or 12 months where the report is appealed. Where either the panel or the Appellate Body has acted, pursuant to paragraph 9 of Article 12 or paragraph 5 of Article 17, to extend the time for providing its report, the additional time taken shall be added to the above periods.

Article 21

Surveillance of Implementation of Recommendations and Rulings

1. Prompt compliance with recommendations or rulings of the DSB is essential in order to ensure effective resolution of disputes to the benefit of all Members.

2. Particular attention should be paid to matters affecting the interests of developing country Members with respect to measures which have been subject to dispute settlement.

3. At a DSB meeting held within 30 days¹¹ after the date of adoption of the panel or Appellate Body report, the Member concerned shall inform the DSB of its intentions in respect of implementation of the recommendations and rulings of the DSB. If it is impracticable to comply immediately with the recommendations and rulings, the Member concerned shall have a reasonable period of time in which to do so. The reasonable period of time shall be:

- (a) the period of time proposed by the Member concerned, provided that such period is approved by the DSB; or, in the absence of such approval,
- (b) a period of time mutually agreed by the parties to the dispute within 45 days after the date of adoption of the recommendations and rulings; or, in the absence of such agreement,
- (c) a period of time determined through binding arbitration within 90 days after the date of adoption of the recommendations and rulings.¹² In such arbitration, a guideline for

¹¹ If a meeting of the DSB is not scheduled during this period, such a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

¹² If the parties cannot agree on an arbitrator within ten days after referring the matter to arbitration, the arbitrator shall be appointed by the Director-General within ten days, after consulting the parties.

Artikkel 20

Tidsramme for avgjørelser i DSB

1. Med mindre annet er avtalt mellom partene i tvisten, skal det som alminnelig regel ikke gå mer enn ni måneder fra den dag DSB oppretter et panel, til den dag DSB tar panelets eller Ankeorganets rapport opp til vedtakelse, når panelrapporten ikke ankes, eller tolv måneder når rapporten ankes. Når enten panelet eller Ankeorganet i henhold til artikkel 12 nr. 9 eller artikkel 17 nr. 5 har forlenget sin frist for å legge fram rapporten, skal den ekstra tid som da medgår, legges til de ovenstående fristene.

Artikkel 21

Overvåkning av gjennomføringen av anbefalinger og kjennelser

1. For å sikre en effektiv tvisteløsning i alle medlemmers interesse er det av vesentlig betydning at DSBs anbefalinger eller kjennelser etterkommes i løpet av kort tid.

2. Særlig oppmerksomhet bør rettes mot saker som berører interessene til medlemmer som er utviklingsland med hensyn til tiltak som har vært gjenstand for tvisteløsning.

3. På et møte i DSB som skal holdes innen 30 dager¹¹ etter at panelets eller Ankeorganets rapport er vedtatt, skal det berørte medlem underrette DSB om sine planer med hensyn til gjennomføring av DSBs anbefalinger og kjennelser. Dersom det ikke lar seg gjøre å etterkomme anbefalingene og kjennelsene umiddelbart, skal det berørte medlem gis en rimelig frist. En slik rimelig frist skal være:

- a) den frist som det berørte medlem foreslår, forutsatt at fristen godkjennes av DSB, eller, dersom det ikke foreligger en slik godkjenning,
- b) en frist som partene i tvisten blir enige om innen 45 dager etter den dag anbefalingene og kjennelsene er vedtatt, eller, dersom det ikke foreligger slik enighet,

c) en frist fastsatt ved bindende voldgift innen 90 dager etter at anbefalingene og kjennelsene er vedtatt.¹² Ved en slik voldgift skal det være en rettesnor for voldgifts-

¹¹ Dersom det ikke er berammet møte i DSB innen denne fristen, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

¹² Dersom partene ikke kan bli enige om en voldgiftsmann innen ti dager etter at saken er henvist til voldgift, skal voldgiftsmannen innen ti dager oppnevnes av Generaldirektøren etter konsultasjon med partene.

the arbitrator¹³ should be that the reasonable period of time to implement panel or Appellate Body recommendations should not exceed 15 months from the date of adoption of a panel or Appellate Body report. However, that time may be shorter or longer, depending upon the particular circumstances.

4. Except where the panel or the Appellate Body has extended, pursuant to paragraph 9 of Article 12 or paragraph 5 of Article 17, the time of providing its report, the period from the date of establishment of the panel by the DSB until the date of determination of the reasonable period of time shall not exceed 15 months unless the parties to the dispute agree otherwise. Where either the panel or the Appellate Body has acted to extend the time of providing its report, the additional time taken shall be added to the 15-month period; provided that unless the parties to the dispute agree that there are exceptional circumstances, the total time shall not exceed 18 months.

5. Where there is disagreement as to the existence or consistency with a covered agreement of measures taken to comply with the recommendations and rulings such dispute shall be decided through recourse to these dispute settlement procedures, including wherever possible resort to the original panel. The panel shall circulate its report within 90 days after the date of referral of the matter to it. When the panel considers that it cannot provide its report within this time frame, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report.

6. The DSB shall keep under surveillance the implementation of adopted recommendations or rulings. The issue of implementation of the recommendations or rulings may be raised at the DSB by any Member at any time following their adoption. Unless the DSB decides otherwise, the issue of implementation of the recommendations or rulings shall be placed on the agenda of the DSB meeting after six months following the date of establishment of the reasonable period of time pursuant to paragraph 3 and shall remain on the DSB's agenda until the issue is resolved. At least 10 days prior to each such DSB meeting, the Member concerned shall provide the DSB with a status report in writing of its progress in the implementation of the recommendations or rulings.

7. If the matter is one which has been raised by a developing country Member, the DSB shall consider what further action it might take which would be appropriate to the circumstances.

mannen¹³ at rimelig frist til å gjennomføre anbefalinger fra et panel eller Ankeorganet ikke bør overstige 15 måneder fra den dag en rapport fra et panel eller Ankeorganet er vedtatt. Fristen kan imidlertid forkortes eller forlenges etter omstendighetene.

4. Med mindre panelet eller Ankeorganet i henhold til artikkel 12 nr. 9 eller artikkel 17 nr. 5 har forlenget sin frist for å legge fram rapporten skal det, fra DSB oppretter panelet og til den dag det fastsettes en rimelig frist, ikke gå mer enn 15 måneder, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet. Dersom panelet eller Ankeorganet har forlenget sin frist for å legge fram rapporten, skal den ekstra tiden legges til fristen på 15 måneder, forutsatt at den totale fristen ikke overstiger 18 måneder, med mindre partene i tvisten blir enige om at det foreligger ekstraordinære omstendigheter.

5. Dersom det er uenighet om hvorvidt det er truffet tiltak for å etterkomme anbefalingene og kjennelsene eller om de er i samsvar med en dekket avtale, skal tvisten avgjøres ved hjelp av disse tvisteløsningsprosedyrer, og om mulig henvises til det opprinnelige panelet. Panelet skal distribuere sin rapport innen 90 dager etter den dag det fikk seg saken forelagt. Dersom panelet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen denne fristen, skal det gi DSB skriftlig underretning om grunnene til forsinkelsen, sammen med et anslag over den tid det trenger for å kunne å legge fram rapporten.

6. DSB skal overvåke gjennomføringen av vedtatte anbefalinger eller kjennelser. Spørsmål om gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene kan tas opp med DSB av ethvert medlem og til enhver tid etter at anbefalingene eller kjennelsene er vedtatt. Med mindre DSB beslutter noe annet, skal spørsmålet om gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene stå oppført på sakslisten for DSBs møte seks måneder etter at den rimelige frist er fastsatt etter artikkel 21 nr. 3, og skal fortsette å stå på sakslisten inntil spørsmålet er løst. Det berørte medlem skal minst ti dager før hvert møte i DSB gi DSB en skriftlig statusrapport over framdriften i gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene.

7. Når det dreier seg om en sak reist av et medlem som er utviklingsland, skal DSB vurdere hvilke andre tiltak det kan treffe som etter omstendighetene er hensiktsmessige.

¹³ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group.

¹³ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe.

8. If the case is one brought by a developing country Member, in considering what appropriate action might be taken, the DSB shall take into account not only the trade coverage of measures complained of, but also their impact on the economy of developing country Members concerned.

Article 22

Compensation and the Suspension of Concessions

1. Compensation and the suspension of concessions or other obligations are temporary measures available in the event that the recommendations and rulings are not implemented within a reasonable period of time. However, neither compensation nor the suspension of concessions or other obligations is preferred to full implementation of a recommendation to bring a measure into conformity with the covered agreements. Compensation is voluntary and, if granted, shall be consistent with the covered agreements.

2. If the Member concerned fails to bring the measure found to be inconsistent with a covered agreement into compliance therewith or otherwise comply with the recommendations and rulings within the reasonable period of time determined pursuant to paragraph 3 of Article 21, such Member shall, if so requested, and no later than the expiry of the reasonable period of time, enter into negotiations with any party having invoked the dispute settlement procedures, with a view to developing mutually acceptable compensation. If no satisfactory compensation has been agreed within 20 days after the date of expiry of the reasonable period of time, any party having invoked the dispute settlement procedures may request authorization from the DSB to suspend the application to the Member concerned of concessions or other obligations under the covered agreements.

3. In considering what concessions or other obligations to suspend, the complaining party shall apply the following principles and procedures:

- (a) the general principle is that the complaining party should first seek to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s) as that in which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment;
- (b) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s), it may seek to suspend concessions or other obligations in other sectors under the same agreement;

8. Dersom saken er innbrakt av et medlem som er utviklingsland, skal DSB når det vurderer hvilke andre hensiktsmessige tiltak som kan treffes, ikke bare ta hensyn til den handel som berøres av de aktuelle tiltakene, men også til hvilken innvirkning de vil få på økonomien hos det aktuelle medlem som er utviklingsland.

Artikkel 22

Kompensasjon og opphevelse av innrømmelser

1. Kompensasjon og opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er midlertidige tiltak som kan anvendes dersom anbefalinger og kjennelser ikke er gjennomført i løpet av et rimelig tidsrom. Verken kompensasjon eller opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er imidlertid å foretrekke framfor full gjennomføring av en anbefaling om å bringe et tiltak i samsvar med de dekkede avtaler. Kompensasjon er frivillig, og om den gis skal den være i samsvar med de dekkede avtaler.

2. Dersom det berørte medlem unnlater å bringe tiltaket som er funnet å være uforenlig med en dekket avtale, i samsvar med avtalen eller på annen måte etterkomme anbefalingene og kjennelsene innen en rimelige frist fastsatt i henhold til artikkel 21 nr. 3, skal medlemmet dersom det forlanges og innen den rimelige frist, innlede forhandlinger med enhver part som har påberopt seg tvisteløsningsprosedyrene, med sikte på å finne fram til en kompensasjon som partene kan godta. Dersom det ikke er enighet om en tilfredsstillende kompensasjon innen 20 dager etter den dag den rimelige frist utløper, kan enhver part som har påberopt seg tvisteløsningsprosedyrene, be DSB om tillatelse til å oppheve overfor det berørte medlem innrømmelser eller andre forpliktelser etter de dekkede avtaler.

3. Når den part som klager skal vurdere hvilke innrømmelser eller andre forpliktelser som skal oppheves, skal følgende prinsipper og prosedyrer anvendes:

- a) det generelle prinsipp er at parten som klager først bør søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i den eller de sektorer der panelet eller Ankeorganet har fastslått avtalebrudd eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler.
- b) dersom parten mener at det ikke er praktisk mulig eller effektivt å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i den eller de samme sektorer, kan den søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i andre sektorer i henhold til samme avtale.

- (c) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to other sectors under the same agreement, and that the circumstances are serious enough, it may seek to suspend concessions or other obligations under another covered agreement;
- (d) in applying the above principles, that party shall take into account:
- (i) the trade in the sector or under the agreement under which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment, and the importance of such trade to that party;
 - (ii) the broader economic elements related to the nullification or impairment and the broader economic consequences of the suspension of concessions or other obligations;
- (e) if that party decides to request authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to subparagraphs (b) or (c), it shall state the reasons therefor in its request. At the same time as the request is forwarded to the DSB, it also shall be forwarded to the relevant Councils and also, in the case of a request pursuant to subparagraph (b), the relevant sectoral bodies;
- (f) for purposes of this paragraph, "sector" means:
- (i) with respect to goods, all goods;
 - (ii) with respect to services, a principal sector as identified in the current "Services Sectoral Classification List" which identifies such sectors;¹⁴
 - (iii) with respect to trade-related intellectual property rights, each of the categories of intellectual property rights covered in Section 1, or Section 2, or Section 3, or Section 4, or Section 5, or Section 6, or Section 7 of Part II, or the obligations under Part III, or Part IV of the Agreement on TRIPS;
- (g) for purposes of this paragraph, "agreement" means:
- (i) with respect to goods, the agreements listed in Annex 1A of the WTO Agreement, taken as a whole as well as the Plurilateral Trade Agreements in so far as the relevant parties to the dispute are parties to these agreements;
 - (ii) with respect to services, the GATS;
 - (iii) with respect to intellectual property rights, the Agreement on TRIPS.
- c) dersom parten mener at det ikke er praktisk mulig eller effektivt å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i andre sektorer i henhold til samme avtale, og at omstendighetene er alvorlige nok, kan den søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til en annen dekket avtale.
- d) ved anvendelsen av de ovennevnte prinsipper skal den part som klager, ta hensyn til:
- i) handelen i den sektor eller i henhold til den avtale der panelet eller Ankeorganet har fastslått at det foreligger avtalebrudd eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler, og den betydning en slik handel har for parten som klager,
 - ii) de mer generelle økonomiske faktorer knyttet til hel eller delvis tilsidesettelse og de mer generelle økonomiske konsekvenser av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser,
- e) dersom parten beslutter å be om tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til bokstav b) eller c), skal den begrunne dette i anmodningen. Samtidig med at anmodningen sendes DSB, skal den sendes til de relevante råd og, ved en anmodning i henhold til bokstav b), til vedkommende organer i disse sektorer.
- f) I dette nr. menes med «sektor»:
- i) med hensyn til varer, alle varer,
 - ii) med hensyn til tjenester, en hovedsektor som definert i den siste «Sektorvis klassifiseringsliste for tjenester» der slike sektorer er definert¹⁴,
 - iii) med hensyn til handelsrelaterte immaterielle rettigheter, en av de kategorier immaterielle rettigheter som er omhandlet i avsnitt 1, avsnitt 2, avsnitt 3, avsnitt 4, avsnitt 5, avsnitt 6 eller avsnitt 7 i del II, eller de forpliktelser som følger av del III eller del IV i TRIPS-avtalen,
- g) i dette nr. menes med «avtale»:
- i) med hensyn til varer, de avtaler som er oppført i vedlegg 1A til WTO-avtalen, som helhet betraktet, samt de plurilaterale handelsavtaler i den utstrekning partene i tvisten er part i disse avtalene,
 - ii) med hensyn til tjenester, GATS,
 - iii) med hensyn til immaterielle rettigheter, TRIPS-avtalen.

¹⁴ The list in document MTN.GNS/W/120 identifies eleven sectors.

¹⁴ I listen i dokument MTN.GNS/W/120 identifiseres elleve sektorer.

4. The level of the suspension of concessions or other obligations authorized by the DSB shall be equivalent to the level of the nullification or impairment.

5. The DSB shall not authorize suspension of concessions or other obligations if a covered agreement prohibits such suspension.

6. When the situation described in paragraph 2 occurs, the DSB, upon request, shall grant authorization to suspend concessions or other obligations within 30 days of the expiry of the reasonable period of time unless the DSB decides by consensus to reject the request. However, if the Member concerned objects to the level of suspension proposed, or claims that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed where a complaining party has requested authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to paragraph 3(b) or (c), the matter shall be referred to arbitration. Such arbitration shall be carried out by the original panel, if members are available, or by an arbitrator¹⁵ appointed by the Director-General and shall be completed within 60 days after the date of expiry of the reasonable period of time. Concessions or other obligations shall not be suspended during the course of the arbitration.

7. The arbitrator¹⁶ acting pursuant to paragraph 6 shall not examine the nature of the concessions or other obligations to be suspended but shall determine whether the level of such suspension is equivalent to the level of nullification or impairment. The arbitrator may also determine if the proposed suspension of concessions or other obligations is allowed under the covered agreement. However, if the matter referred to arbitration includes a claim that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed, the arbitrator shall examine that claim. In the event the arbitrator determines that those principles and procedures have not been followed, the complaining party shall apply them consistent with paragraph 3. The parties shall accept the arbitrator's decision as final and the parties concerned shall not seek a second arbitration. The DSB shall be informed promptly of the decision of the arbitrator and shall upon request, grant authorization to suspend concessions or other obligations where the request is consistent with the decision of the arbitrator,

4. Graden av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser godkjent av DSB skal tilsvare graden av hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler.

5. DSB skal ikke gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser dersom en slik opphevelse forbyr etter en dekket avtale.

6. Dersom en situasjon som beskrevet i nr. 2 inntreffer, skal DSB på anmodning gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser innen 30 dager etter at den rimelige frist er utløpt, med mindre DSB ved konsensus beslutter å avslå anmodningen. Dersom det berørte medlem gjør innsigelse mot graden av den foreslåtte opphevelse, eller hevder at prinsippene og prosedyrene fastsatt i nr. 3 ikke har vært fulgt når en part har bedt om tillatelse til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til nr. 3 bokstav b) eller c), skal imidlertid spørsmålet henvises til voldgift. Voldgiften skal skje ved det opprinnelige panelet dersom dets medlemmer kan møte, eller med en voldgiftsmann¹⁵ oppnevnt av Generaldirektøren, og skal være avsluttet innen 60 dager etter den dag den rimelige frist utløper. Innrømmelser eller andre forpliktelser skal ikke oppheves under voldgiftsbehandling.

7. Voldgiftsmannen¹⁶, som opptrer i henhold til nr. 6, skal ikke undersøke arten av innrømmelser eller andre forpliktelser som skal oppheves, men avgjøre om graden av en slik opphevelse tilsvarende graden av hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler. Voldgiftsmannen kan også avgjøre om den foreslåtte opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er tillatt etter den omhandlede avtalen. Dersom spørsmålet som er henvist til voldgift omfatter en påstand om at prinsippene og prosedyrene fastlagt i nr. 3 ikke er fulgt, skal imidlertid voldgiftsmannen undersøke denne påstanden. Dersom voldgiftsmannen kommer til at nevnte prinsipper og prosedyrer ikke er fulgt, skal den part som klager anvende dem i samsvar med nr. 3. Partene skal godta voldgiftsmannens avgjørelse som endelig, og de berørte parter skal ikke søke ny voldgift. DSB skal omgående underrettes om voldgiftsmannens avgjørelse, og skal på anmodning gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser når anmodningen er i samsvar med voldgiftsmannens avgjørelse, med

¹⁵ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group.

¹⁶ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group or to the members of the original panel when serving in the capacity of arbitrator.

¹⁵ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe.

¹⁶ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe eller medlemmene av det opprinnelige panelet når de opptrer som voldgiftsmann.

unless the DSB decides by consensus to reject the request.

8. The suspension of concessions or other obligations shall be temporary and shall only be applied until such time as the measure found to be inconsistent with a covered agreement has been removed, or the Member that must implement recommendations or rulings provides a solution to the nullification or impairment of benefits, or a mutually satisfactory solution is reached. In accordance with paragraph 6 of Article 21, the DSB shall continue to keep under surveillance the implementation of adopted recommendations or rulings, including those cases where compensation has been provided or concessions or other obligations have been suspended but the recommendations to bring a measure into conformity with the covered agreements have not been implemented.

9. The dispute settlement provisions of the covered agreements may be invoked in respect of measures affecting their observance taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member. When the DSB has ruled that a provision of a covered agreement has not been observed, the responsible Member shall take such reasonable measures as may be available to it to ensure its observance. The provisions of the covered agreements and this Understanding relating to compensation and suspension of concessions or other obligations apply in cases where it has not been possible to secure such observance.¹⁷

Article 23

Strengthening of the Multilateral System

1. When Members seek the redress of a violation of obligations or other nullification or impairment of benefits under the covered agreements or an impediment to the attainment of any objective of the covered agreements, they shall have recourse to, and abide by, the rules and procedures of this Understanding.

2. In such cases, Members shall:

- (a) not make a determination to the effect that a violation has occurred, that benefits have been nullified or impaired or that the attainment of any objective of the covered agreements has been impeded, except through recourse to dispute settlement in accordance with the rules and procedures of this Under-

mindre DSB ved konsensus beslutter å avslå anmodningen.

8. En opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser skal være midlertidig, og skal gjelde bare til tiltaket som er funnet å være uforenlig med en dekket avtale opphører, eller til medlemmet som må rette seg etter anbefalingene eller kjennelsene gir en løsning på den hele eller delvise tilsidesettelsen av fordeler, eller det er funnet en løsning som er tilfredsstillende for partene. I samsvar med artikkel 21 nr. 6 skal DSB fortsette overvåkingen av gjennomføringen av vedtatte anbefalinger eller kjennelser, også i tilfeller der kompensasjon er tilkjent eller innrømmelser eller andre forpliktelser er opphevet, men anbefalingene om å bringe et tiltak i samsvar med de dekkede avtaler ikke er fulgt.

9. Tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler kan påberopes med hensyn til tiltak som berører oppfyllelsen av avtalene, og som treffes av regionale eller lokale myndigheter innenfor et medlems territorium. Dersom DSB har avgjort at en bestemmelse i en dekket avtale ikke er overholdt, skal det ansvarlige medlem treffe de rimelige tiltak som står til dets rådighet for å sikre at bestemmelsen overholdes. Bestemmelsene i de dekkede avtaler og i denne avtale om kompensasjon og opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser gjelder i tilfeller der det ikke har vært mulig å sikre slik overholdelse.¹⁷

Artikkel 23

Styrking av det multilaterale system

1. Når medlemmene søker erstatning for manglende oppfyllelse av forpliktelser eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler hjemlet i de dekkede avtaler, eller for et hinder for å nå målene i de dekkede avtaler, skal de anvende reglene og prosedyrene i denne avtale og holde seg til dem.

2. I slike tilfeller skal medlemmene:

- a) ikke fastslå at et avtalebrudd har funnet sted, eller en hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler, eller at oppfyllelse av formålene i de dekkede avtaler er vanskeliggjort, på annen måte enn ved å søke tvisteløsning i henhold til reglene og prosedyrene i denne avtale, og avgjørelsen skal være i sam-

¹⁷ Where the provisions of any covered agreement concerning measures taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member contain provisions different from the provisions of this paragraph, the provisions of such covered agreement shall prevail.

¹⁷ Dersom bestemmelsene i en omhandlet avtale om tiltak som treffes av regionale eller lokale myndigheter innenfor et medlems territorium, inneholder bestemmelser som avviker fra bestemmelsene i dette nr., skal bestemmelsene i den omhandlede avtale gå foran.

standing, and shall make any such determination consistent with the findings contained in the panel or Appellate Body report adopted by the DSB or an arbitration award rendered under this Understanding;

- (b) follow the procedures set forth in Article 21 to determine the reasonable period of time for the Member concerned to implement the recommendations and rulings; and
- (c) follow the procedures set forth in Article 22 to determine the level of suspension of concessions or other obligations and obtain DSB authorization in accordance with those procedures before suspending concessions or other obligations under the covered agreements in response to the failure of the Member concerned to implement the recommendations and rulings within that reasonable period of time.

Article 24

Special Procedures Involving Least-Developed Country Members

1. At all stages of the determination of the causes of a dispute and of dispute settlement procedures involving a least-developed country Member, particular consideration shall be given to the special situation of least-developed country Members. In this regard, Members shall exercise due restraint in raising matters under these procedures involving a least-developed country Member. If nullification or impairment is found to result from a measure taken by a least-developed country Member, complaining parties shall exercise due restraint in asking for compensation or seeking authorization to suspend the application of concessions or other obligations pursuant to these procedures.

2. In dispute settlement cases involving a least-developed country Member, where a satisfactory solution has not been found in the course of consultations the Director-General or the Chairman of the DSB shall, upon request by a least-developed country Member offer their good offices, conciliation and mediation with a view to assisting the parties to settle the dispute, before a request for a panel is made. The Director-General or the Chairman of the DSB, in providing the above assistance, may consult any source which either deems appropriate.

Article 25

Arbitration

1. Expeditious arbitration within the WTO as an alternative means of dispute settlement can facilitate the solution of certain disputes that concern issues that are clearly defined by both parties.

svar med vurderinger i den rapport fra panelet eller Ankeorganet som er vedtatt av DSB, eller en voldgiftskjennelse avsagt i henhold til denne avtale;

- b) følge prosedyrene fastlagt i artikkel 21 for å fastsette en rimelig frist for det berørte medlem til å gjennomføre anbefalingene og kjennelsene; og
- c) følge prosedyrene fastlagt i artikkel 22 for å fastsette graden av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser og for å få tillatelse fra DSB i samsvar med de nevnte prosedyrer, før de opphever innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til de dekkede avtaler fordi det berørte medlem har unnlatt å gjennomføre anbefalingene og kjennelsene innen den rimelige frist.

Artikkel 24

Særskilte prosedyrer for minst utviklede medlemsland

1. På alle trinn under påvisningen av årsakene til en tvist, og under tvisteløsningen, der et minst utviklet medlemsland er berørt, skal det tas særlig hensyn til de minst utviklede medlemslands situasjon. I denne forbindelse skal medlemmene vise behørig moderasjon når de vurderer å ta opp saker etter disse prosedyrer som berører et minst utviklet medlemsland. Dersom det fastslås at det foreligger hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler som følge av et tiltak truffet av et minst utviklet medlemsland, skal de parter som klager, utvise tilbørlig moderasjon når de ber om kompensasjon eller innhenter tillatelse til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til disse prosedyrer.

2. Når det i tvisteløsningssaker som berører et minst utviklet medlemsland, ikke er funnet en tilfredsstillende løsning i løpet av konsultasjonene, skal Generaldirektøren eller DSBs formann på anmodning fra et minst utviklet medlemsland tilby velvillig mellomkomst, forlik og megling med sikte på å bistå partene med å bilegge tvisten, før det anmodes om opprettelse av et panel. Generaldirektøren eller DSBs formann kan når de gir slik bistand, konsultere de kilder hver av dem anser som hensiktsmessig.

Artikkel 25

Voldgift

1. En rask voldgiftsbehandling innen WTO kan, som en annen måte å bilegge tvister på, gjøre det lettere å løse visse tvister om spørsmål som er klart definert av begge parter.

2. Except as otherwise provided in this Understanding, resort to arbitration shall be subject to mutual agreement of the parties which shall agree on the procedures to be followed. Agreements to resort to arbitration shall be notified to all Members sufficiently in advance of the actual commencement of the arbitration process.

3. Other Members may become party to an arbitration proceeding only upon the agreement of the parties which have agreed to have recourse to arbitration. The parties to the proceeding shall agree to abide by the arbitration award. Arbitration awards shall be notified to the DSB and the Council or Committee of any relevant agreement where any Member may raise any point relating thereto.

4. Articles 21 and 22 of this Understanding shall apply *mutatis mutandis* to arbitration awards.

Article 26

1. *Non-Violation Complaints of the Type Described in Paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994*

Where the provisions of paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable to a covered agreement, a panel or the Appellate Body may only make rulings and recommendations where a party to the dispute considers that any benefit accruing to it directly or indirectly under the relevant covered agreement is being nullified or impaired or the attainment of any objective of that Agreement is being impeded as a result of the application by a Member of any measure, whether or not it conflicts with the provisions of that Agreement. Where and to the extent that such party considers and a panel or the Appellate Body determines that a case concerns a measure that does not conflict with the provisions of a covered agreement to which the provisions of paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable, the procedures in this Understanding shall apply, subject to the following:

- (a) the complaining party shall present a detailed justification in support of any complaint relating to a measure which does not conflict with the relevant covered agreement;
- (b) where a measure has been found to nullify or impair benefits under, or impede the attainment of objectives, of the relevant covered agreement without violation thereof, there is no obligation to withdraw the measure. However, in such cases, the panel or the Appellate Body shall recommend that the Member concerned make a mutually satisfactory adjustment;

2. Med mindre annet er bestemt i denne avtale, er voldgiftsbehandling betinget av enighet mellom partene, som må avtale hvilke framgangsmåter som skal følges. Alle medlemmer skal gis melding om en avtale om å benytte voldgift i god tid før selve voldgiftsprosessen faktisk innledes.

3. Andre medlemmer kan bli part i en voldgiftsprosess bare med samtykke fra de parter som er blitt enige om å benytte voldgift. Partene i prosessen skal enes om å holde seg til voldgiftsavgjørelsen. Voldgiftsavgjørelser skal meldes til DSB og råd eller komité i de relevante avtaler, der ethvert medlem kan ta opp ethvert spørsmål i den forbindelse.

4. Artikkel 21 og 22 i denne avtale får tilsvarende anvendelse på voldgiftsavgjørelser.

Artikkel 26

1. *Klager der det ikke foreligger avtalebrudd, av den art som er beskrevet i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994*

Når bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994 kommer til anvendelse for en dekket avtale, kan et panel eller Ankeorganet avsi kjennelser og gi anbefalinger bare dersom en part i tvisten mener at en rettighet som tilkommer den som en direkte eller indirekte følge av den relevante omhandlede avtalen, er helt eller delvis tilsidesatt, eller at en oppfyllelse av avtalens formål vanskeliggjøres som følge av tiltak fra et medlems side, enten tiltaket er i strid med bestemmelsene i den aktuelle avtale eller ikke. Når og i den utstrekning et slikt medlem mener, og et panel eller Ankeorganet fastslår, at en sak gjelder et tiltak som ikke er i strid med bestemmelser i en dekket avtale der bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994 kommer til anvendelse, skal prosedyrene i denne avtale gjelde, på følgende vilkår:

- a) den part som klager, skal ved hjelp av detaljert dokumentasjon underbygge enhver klage i forbindelse med et tiltak som ikke er i strid med den relevante omhandlede avtale.
- b) når det er fastslått at et tiltak helt eller delvis tilsidesetter fordeler i henhold til den aktuelle omhandlede avtale, eller vanskeliggjør en oppfyllelse av formålene, uten at det er avtalebrudd, foreligger det ingen forpliktelse til å trekke tiltaket tilbake. I slike saker skal imidlertid panelet eller Ankeorganet anbefale at det berørte medlem foretar en tilpasning som er tilfredsstillende for partene;

- (c) notwithstanding the provisions of Article 21, the arbitration provided for in paragraph 3 of Article 21, upon request of either party, may include a determination of the level of benefits which have been nullified or impaired, and may also suggest ways and means of reaching a mutually satisfactory adjustment; such suggestions shall not be binding upon the parties to the dispute;
- (d) notwithstanding the provisions of paragraph 1 of Article 22, compensation may be part of a mutually satisfactory adjustment as final settlement of the dispute.

2. Complaints of the Type Described in Paragraph 1(c) of Article XXIII of GATT 1994

Where the provisions of paragraph 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable to a covered agreement, a panel may only make rulings and recommendations where a party considers that any benefit accruing to it directly or indirectly under the relevant covered agreement is being nullified or impaired or the attainment of any objective of that Agreement is being impeded as a result of the existence of any situation other than those to which the provisions of paragraphs 1(a) and 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable. Where and to the extent that such party considers and a panel determines that the matter is covered by this paragraph, the procedures of this Understanding shall apply only up to and including the point in the proceedings where the panel report has been circulated to the Members. The dispute settlement rules and procedures contained in the Decision of 12 April 1989 (BISD 36S/61-67) shall apply to consideration for adoption, and surveillance and implementation of recommendations and rulings. The following shall also apply:

- (a) the complaining party shall present a detailed justification in support of any argument made with respect to issues covered under this paragraph;
- (b) in cases involving matters covered by this paragraph, if a panel finds that cases also involve dispute settlement matters other than those covered by this paragraph, the panel shall circulate a report to the DSB addressing any such matters and a separate report on matters falling under this paragraph.

Article 27

Responsibilities of the Secretariat

1. The Secretariat shall have the responsibility of assisting panels, especially on the legal, historical and procedural aspects of the

- c) uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 21 kan voldgift som omhandlet i artikkel 21 nr. 3 på anmodning fra en av partene også omfatte graden av fordeler som helt eller delvis tilsidesettes, samt forslag til hvordan det kan lå seg gjøre å komme fram til en tilpasning som er tilfredsstillende for partene; slike forslag skal ikke være bindende for partene i tvisten;
- d) uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 22 nr. 1 kan kompensasjon utgjøre en del av en tilpasning som er tilfredsstillende for partene, som endelig løsning av tvisten.

2. Klager av den art som er beskrevet i artikkel XXIII nr. 1 bokstav c) i GATT 1994

Når bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav c) i GATT 1994 kommer til anvendelse for en dekket avtale, kan et panel avsi kjennelser og gi anbefalinger bare når en part mener at en fordel som tilkommer den som en direkte eller indirekte følge den relevante omhandlede avtalen, er helt eller delvis tilsidesatt, eller at en oppfyllelse av avtalens formål vanskeliggjøres fordi det dreier seg om en annen situasjon enn de situasjoner der bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav a) og b) i GATT 1994 kommer til anvendelse. Når og i den utstrekning et slikt medlem mener, og et panel fastslår, at en sak kommer inn under dette nr., skal prosedyrene i denne avtale gjelde bare fram til og med det punkt i forhandlingene da panelets rapport er distribuert til medlemmene. Reglene og prosedyrene for tvisteløsning i beslutning av 12. april 1989 (BISD 36S/61-67) kommer til anvendelse ved avgjørelser om vedtakelse, overvåkning og gjennomføring av anbefalinger og kjennelser. Følgende skal også gjelde:

- a) den part som klager, skal ved hjelp av detaljert dokumentasjon underbygge argumenter satt fram om spørsmål som kommer inn under dette nr.;
- b) i saker som berører spørsmål som kommer inn under dette nr., skal panelet dersom det kommer til at en sak også berører andre tvisteløsningsspørsmål enn dem som kommer inn under dette nr., sende en rapport til DSB der alle slike spørsmål tas opp, og en egen rapport om spørsmål som kommer inn under dette nr..

Artikkel 27

Sekretariatets oppgaver

1. Sekretariat skal ha som oppgave å bistå panelene, særlig når det gjelder de juridiske, historiske og prosessuelle sider ved sakene